

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN ÇATIŞMA BÖLGELERİNE YÖNELİK İNSANİ
YARDIM POLİTİKALARI: SURİYE ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin ŞAHİN

İstanbul, 2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ ANABİLİM DALI
ORTADOĞU EKONOMİ POLİTİĞİ BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN ÇATIŞMA BÖLGELERİNE YÖNELİK İNSANİ
YARDIM POLİTİKALARI: SURİYE ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin ŞAHİN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hakan MEHMETCİK

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 508716032 no'lu Hüseyin ŞAHİN'in hazırladığı "Türkiye'nin Çatışma Bölgelerine Yönelik İnsani Yardım Politikaları: Suriye Örneği" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca **28.08.2019** tarihinde saat **12.30**'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin **KABULÜ** ne ~~oybirliği~~ **YÜKÜKLÜĞÜYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Hakan MEHMETÇİK	Kabul	
Doç. Dr. Hasan KORKUT	KABUL	
Dr. Öğr. Üyesi Emin SALİHİ	REİ	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun **28.08.2019** tarih ve **2019/20-05** sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

ÖNSÖZ

Tezimin her safhasında bana hem bilimsel hem manevi olarak destek olan, bilgi ve deneyimini benimle paylaşan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Yüksek Lisans tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hakan MEHMETCİK'e, çalışmalarından devamlı olarak faydalandığım, çağdaş fikir ve yöntemleri ile bana sürekli rehber olan, tez yazım sürecinde yardımlarını hiç esirgemeyen yazdıklarımı inceleyen, çalışma üzerine tefekkür ve yoğunlaşmamı sağlayan Dr. Ahmet YAZAR'a sonsuz minnet ve şükranlarımı sunmaktan şeref duyarım. Dr. Semih YAKUT'a yöntem, usul ve etik çalışmalarından dolayı teşekkür ederim.

Bütün eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, sınırsız bir şekilde hiç yorulmadan daima yanımda olan, çalışmam gereken zamanlarda bana her türlü kolaylığı sağlayan aileme teşekkürü bir borç bilirim. Tez süresi boyunca bana maddi ve manevi desteklerini esirgeyemeyen bu süre zarfında bana sabırla katlanan değerli büyüklerim Metin ŞAHİN'e, Kemal ŞAHİN'e, Hasan ŞAHİN'e ve dostlarım Akın ÖZER'e, Ahmet YILDIZ'a, İbrahim CİHANGİR'e, teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2019

Hüseyin ŞAHİN

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Harita 1 : Dünya üzerinde yer alan çatışma bölgeleri.

14

KISALTMALAR LİSTESİ

<i>A.g.e.</i>	Adı Geçen Eser.
<i>AB</i>	Avrupa Birliği.
<i>ABD</i>	Amerika Birleşik Devletleri.
<i>AFAD</i>	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
<i>AGİT</i>	Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Teşkilatı.
<i>AK Parti</i>	Adalet ve Kalkınma Partisi.
<i>BM</i>	Birleşmiş Milletler.
<i>BMMYK</i>	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Konseyi
<i>BP</i>	British Petroleum.
<i>DAC</i>	Kalkınma Yardımları Komitesi.
<i>DAG</i>	Kalkınma Yardımları Grubu.
<i>DCD</i>	Kalkınma İşbirliği Direktörü.
<i>DPPI</i>	Güneydoğu Avrupa Afetlere Hazırlık ve Önleme Girişimi.
<i>DSÖ</i>	Dünya Sağlık Örgütü.
<i>FKÖ</i>	Filistin Kurtuluş Örgütü.
<i>GSMH</i>	Gayri Safi Milli Hâsıla.
<i>HAMAS</i>	İslami Direniş Harekâtı.
<i>İİT</i>	İslam İşbirliği Teşkilatı.
<i>M.Ö.</i>	Milattan Önce.

<i>M.S.</i>	Milattan Sonra.
<i>NATO</i>	North Atlantic Treaty Organization.
<i>OECD</i>	Organization for Economic Cooperation and Development.
<i>RKY</i>	Resmi Kalkınma Yardımları.
<i>s.</i>	Sayfa.
<i>SSCB</i>	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği.
<i>STK</i>	Sivil Toplum Kuruluğu.
<i>T.C.</i>	Türkiye Cumhuriyeti.
<i>TASAM</i>	Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
<i>TESEV</i>	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
<i>TİKA</i>	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı.
<i>TRT</i>	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu.
<i>TÜRKSÖY</i>	Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi.
<i>vb.</i>	Ve Benzeri.
<i>YTB</i>	Yurtdışı Türkler ve Akrabalar Topluluğu Başkanlığı.
<i>YY</i>	Yüzyıl.

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Hüseyin ŞAHİN
Anabilim Dalı	: Ortadoğu Ekonomi Politikası
Programı	: Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Hakan MEHMETCİK
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Ağustos 2019
Anahtar Kelimeler	: Uluslararası çatışma, İnsani yardım, Dış yardım

ÖZET

TÜRKİYE’NİN ÇATIŞMA BÖLGELERİNE YÖNELİK İNSANİ YARDIM POLİTİKALARI: SURİYE ÖRNEĞİ

Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin insani yardım politikaları farklı bağlam ve amaçlarla ortaya çıkmıştır. Fakat insani yardımın önemli bir dış politika aracına dönüştüğü ve dış yardım kavramının daha fazla önem kazandığı görülmektedir. Türk dış politikasında da genel olarak dış yardımların özel olarak insani yardımların öneminin giderek arttığı ve bu alanların önemli bir dış politika araçlarına döndükleri gözlenmektedir.

Türk dış yardım stratejisi, Türkiye’nin sosyal, kültürel, politik ve ekonomik nüfuzunu, yoksulluk, çatışma ve doğal afetlerden zarar gören diğer ülkelere ve özellikle komşu ülkelere yaymayı hedeflememektedir. Türk insani yardım deneyimlerine bakıldığında, devam eden çatışmalardan, iç savaştan zarar gören Ortadoğu ülkelerine yönelik Türk dış yardım stratejisinin insani değerlere dayandığı inkâr edilemez. Bu nedenle, bu çalışmada, dış yardım araçlarını etkin bir şekilde kullanan Türkiye’nin ve Türk devletinin önemli kamu kurumları olarak sahada etkin olan seçili kamu kurumlarının yapmış oldukları faaliyetler ve başlıca uygulamalar ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olup insani yardımı motive eden temel kaynaklar anlatılmıştır. Ayrıca Türkiye’nin insani yardımlarını son zamanlarda artan oranlarda artırarak, dünyanın her bir yerine yapmasının sebepleri ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Hüseyin ŞAHİN
Field : Economics of the Middle East
Programme : Master
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Hakan MEHMETCİK
Degree Awarded and Date : Master - August 2019
Keywords : International conflict, Humanitarian intervention, Foreign aid.

ABSTRACT

HUMANITARIAN AID POLICY FOR TURKEY'S CONFLICT REGION: SYRIA EXAMPLE

There is no wrong to claim that in the Cold War era and Post-Cold War era, states “humanitarian intervention policies have transformed from the behaviours of the hard powers the soft power instruments. Looking from this point, it would be seen that foreign aid concept is gained more importance in states” foreign policies. As a humanitarian intervention tool, foreign aid is playing a significant role in Turkish foreign policy in order to gain more space in international politics.

However, Turkish foreign aid strategy is not aiming at spreading its political or economic penetration on other countries suffering from poverty, conflicts and natural disasters. Looking at Turkish humanitarian intervention experiences, it cannot be denied that Turkish foreign aid strategy towards the Middle East countries suffering from ongoing civil war is based on the humanitarian values. Therefore, in this study, it has been aimed at focusing on the Turkish foreign aid strategy, and the institutions playing a significant role in Turkish humanitarian intervention by using foreign aid’s instruments.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	ii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ÇATIŞMA, ÇATIŞMA BÖLGELERİ VE ÇATIŞMA BÖLGESİ OLARAK SURİYE

1.1. Kavram Analizi, Çatışma Kavramı, Çatışma Bölgeleri ve Çatışmaların Nedenleri.....	6
1.1.1. Kavramsal Tanımlama: Uluslararası Çatışma Nedir?	6
1.1.2. Çatışmanın Tanımı.....	7
1.1.3. Çatışmaların Nedenleri	8
1.1.4. Makro Teorilere Göre Uluslararası Çatışmaların Nedenleri.....	10
1.1.5. Mikro Teorilere Göre Uluslararası Çatışmaların Nedenleri	12
1.2. Türkiye'nin İnsani Yardım Götürdüğü Çatışma Bölgeleri	12
1.3. Çatışma Bölgesi Olarak Suriye Örneği	15
1.3.1. Suriye'nin Tarihçesi.....	16

1.3.2.	Çatışma Dinamiklerinin Tarihi Kökenleri	17
1.3.3.	Askeri Darbeler ve Sivil Gerilimler	18
1.3.4.	Mezhebi Gerilim ve Çatışmalar	18
1.3.5.	Arap Baharı ve İç Savaş.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

İNSANİ YARDIMLAR VE DIŞ YARDIM KAVRAMININ TEORİK TANIMLANMASI

2.1.	İnsani Yardımların Genel Görünümü.....	20
2.2.	İnsani Yardım Kavramının Tanımı ve Amacı.....	20
2.3.	İnsani Yardımlar ve Kalkınma Yardımları	22
2.4.	İnsani Yardım Yapılmasını Gerektiren Durumlar.....	23
2.5.	İnsani Yardım Sisteminin Tarihi.....	24
2.6.	İnsani Yardımların Temel İlkeleri.....	24
2.6.1.	İnsanlık İlkesi.....	26
2.6.2.	Tarafsızlık İlkesi	27
2.6.3.	Ayrımcılığı Götürmeme İlkesi.....	27
2.6.4.	Bağımsızlık İlkesi	28
2.7.	İnsani Yardım Faaliyetleri Yerine Getirilirken Dikkate Alınacak Hususlar....	28
2.7.1.	Hesap Verebilirlik ve Standartlar	28
2.7.2.	Temel İnsani Yardım Standartları.....	30
2.8.	İnsani Yardım Aracı Olarak Dış Yardımlara Genel Bir Bakış	32
2.8.1.	Dış Yardımın Tanımı	32
2.8.2.	Dış Yardımların Oluşumu.....	35

2.8.3.	Dış Yardımların Hedefleri	36
2.8.4.	Dış Yardımların Niteliği	37
2.9.	Dış Yardımların Çeşitleri	39
2.9.1.	İnsani Amaçlı Dış Yardım	39
2.9.2.	Varlığını Devam Ettirmeye Yönelik Yardımlar	40
2.9.3.	Askeri Güce Dayalı Yardımlar	40
2.9.4.	Rüşvet Aracı Olarak Dış Yardım.....	40
2.9.5.	Prestij Amaçlı Dış Yardım.....	41
2.9.6.	Ticari ve Ekonomik İlişkilere Dayalı Yardımlar	41
2.10.	Yumuşak Güç Aracı Olarak Dış Yardımlar	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU KURUMLARI VE KAMU KURUMLARININ SURİYE'YE VE SURİYELİ TOPLUMA YÖNELİK İNSANİ YARDIM POLİTİKALARI

3.1.	Türk Kızılay'ı.....	44
3.1.1.	Türk Kızılay'ının Tarihçesi	44
3.1.2.	Türk Kızılay'ının Temel İlkeleri.....	46
3.1.3.	Türk Kızılay'ının Görevleri	48
3.1.4.	Türk Kızılay'ının Örgütlenmesi.....	52
3.1.5.	Türk Kızılay'ının Uluslararası İnsani Yardım Çalışmaları (2003-2014)..	53
3.1.6.	Türk Kızılay'ının Suriye'ye İnsani Yardım Operasyonu	53
3.1.7.	Türk Kızılay'ının Afganistan'a İnsani Yardım Operasyonu	59
3.1.8.	Türk Kızılay'ının Filistin'e İnsani Yardım Operasyonu.....	59
3.2.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı	60
3.2.1.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Tarihçesi	60

3.2.2.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Temel Değerleri...	63
3.2.3.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Yetki, Görev ve Sorumlulukları	63
3.2.4.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat Yapısı.....	65
3.2.5.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Fiziki İmkânları ...	65
3.2.6.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teknolojik Donanımı	65
3.2.7.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Suriyelilere Yönelik İnsani Yardım Faaliyetleri	66
3.2.8.	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Ortadoğu'ya Yönelik Proje ve Faaliyetleri	68
3.3.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	69
3.3.1.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Kısa Tarihçesi.....	69
3.3.2.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Görevleri.....	70
3.3.3.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Örgütlenmesi	70
3.3.4.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Uluslararası İnsani Yardım Çalışmaları.....	70
3.3.5.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Uluslararası Alandaki İşbirlikleri.....	72
3.4.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı	72
3.4.1.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Tarihçesi.....	72
3.4.2.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Faaliyetleri	73
3.4.3.	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Ortadoğu'ya Yönelik Faaliyetleri	73
	SONUÇ	75
	KAYNAKÇA.....	83

GİRİŞ

Dünyada jeopolitik ve sosyo-ekonomik açıdan yaşanan çatışmalar ve buna ilişkin olarak ortaya çıkan, insani yardım ve dış yardım olgusu, uluslararası ilişkiler alanında ülkelerin hem iç hem de dış politikasına yön veren hem de onun ürünü olarak sosyo-ekonomik değişim yaratan bir görünüm arz etmektedir. Pek çok ülkenin dış politikasında olduğu gibi Türkiye'nin insani yardım politikası da ana ekseninde insani yardım ve dış yardım biçiminde gerçekleşmektedir. Türkiye son on yılda mevcut hükümet yönetiminde uluslararası arenadaki gücünü önemli ölçüde arttırmıştır. Türkiye daha aktif ve etkin bir politika ile bölge üzerinde daha yoğun ve etkileşim içerisinde olmuştur. Bölge üzerinde yapmış olduğu insani yardım politikaları ile son derece etkili olmuştur. Türkiye bu tarz politikaları hem devlet hem de devlet dışı aktörler ile yürütmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'nin uluslararası politikada etkin bir taraf olarak yer aldığı Ortadoğu'yu ve özellikle Suriye bölgesindeki çatışma alanlarına odaklanmakla birlikte çatışma sonrası kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalan şartlı koruma altındaki bölge insanına yapılan çeşitli faaliyetlere odaklan niteliksel bir araştırmadır. Ayrıca bu çalışma ile Türkiye'nin bölgeye yönelik politikaları analiz edilmekte, çatışma bölgelerindeki etkisinin sonuçları anlamayı amaçlamaktadır.

Son dönemlerde mevcut hükümetin istikrarlı politikaları ile birlikte Türkiye'nin küresel siyasetteki konumu değişime uğramış ve batı merkezli bir dış politikadan çok yönlü küresel temelli bir politikaya yönelmiştir. Böylece ülkenin mevcut konumu ile uyumlu daha aktif bir dış politika gerçekleştirerek, bölgesel lider olma stratejisini amaçlamıştır.¹ Türkiye'nin küresel alanda daha aktif olmasını sağlayan diğer bir faktör ise ülkenin sahip olduğu kültürel ve tarihsel mirasın varlığıdır. Bununla birlikte gelişen sermaye ilişkileri Türkiye'nin uluslararası alanda algı ve imaj

¹ J. Hausmann, **Turkey As A Donor Country And Potential Partner In Triangular Cooperation**. German Development Institute, 2014, s. 142.

oluşturmak için kullanmış olduğu kamu diplomasisi odaklı 360 derece genişliğine sahip stratejik dış politikada bölge üzerinde lider olma durumuna etki etmiştir.²

Yaşanan durumlar değerlendirildiğinde Türkiye'nin uluslararası alandaki siyasetini Nye'nin bahsetmiş olduğu "yumuşak güç" kavramı çerçevesinde oluşturmuştur.³ Türkiye'nin yumuşak güç unsuruna dayalı dış politikası özellikle Müslümanların ve Türklerin daha çok yaşadığı alanlarda şekillenmiştir. Genelde Ortadoğu bölgesi ve çalışma açısından önemli olan Suriye gibi komşu ülkelerde çatışma alanlarında üçüncü bir taraf olarak öncü bir rol üstlenmiştir.

Diğer taraftan küresel bir hal alan dünyada insan haklarına verilen önem her geçen gün biraz daha artış göstermektedir. Türkiye'de yumuşak güce dayalı bir dış politika aracı olarak gördüğü, insani yardımları insan hakları kapsamında etkili bir şekilde kullanmıştır. 2016 yılı Küresel İnsani Yardım Raporuna göre Türkiye'nin toplam yaptığı insani yardım tutarı 3,2 milyon dolar seviyesindedir. Bu yardımlar küresel ölçekte insani yardım rakamları çerçevesinde, Türkiye'yi zirveye taşımış büyük donör devletler arasında yer alarak ikinci sıraya yerleştirmiştir.⁴

Bu çalışmadaki ana tartışma şu sorulardan oluşmaktadır.

- Türkiye'nin çatışma bölgesi olarak Ortadoğu genelinde ve özellikle Suriye'deki çatışma bölgesinde oynadığı roller nelerdir?
- Özellikle çatışma alanlarına ve çatışmadan etkilenen insanlara yapmış olduğu insani yardımların amacı nedir?
- Suriyeli sığınmacılara hangi imkânlar sağlanmıştır?
- İnsani yardımların finansmanı nereden sağlanmaktadır?
- Neden Türkiye devleti ve hükümeti Suriyeli sığınmacılara sahip çıkıyor?
- Çatışma bölgelerine Türkiye'nin yardım yapmasının temel isteklendirme/motivasyon kaynağı nedir?

² Ahmet Davutoğlu, "Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring," **Vision Papers 3**. Ankara: Center for Strategic Research, 2012, s. 1-2.

³ S. J. Nye, "**Soft Power: The Means To Success In World Politics**". New York: Public Affairs. 2004, s.10.

⁴ Küresel İnsani Yardım Raporu, 2016, s. 5.

- Gerçekleştirilen insani yardımlar çatışmaları engelliyor mu?
- Herhangi bir değişikliğe neden oluyor mu?

Ayrıca bu çalışma ile Suriye ve Suriyelilere yapılan faaliyetler üzerinde durularak genel görünüm incelenmeye çalışılmıştır. Bununla beraber çatışma bölgelerine ve çatışma bölgeleri üzerinde göç etmek zorunda kalan insanlara yapılan insani yardımların sonucu Türkiye'nin pozisyonunu analiz etmek amaçlanmıştır. Son olarak bölgede Türkiye'nin etkisinin sonuçlarını araştırmak amaçlanmıştır.

Teorik olarak bu araştırma uluslararası ilişkiler çalışma alanının yumuşak güç unsurunu içeren, insani yardım, dış yardım, kalkınma yardımı ve çatışma kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Burada ortaya konulan hipotezi göz önüne aldığımızda bu çalışma öncelikle Türkiye'nin Ortadoğu genelinde özellikle Suriye çatışma bölgesine ve Suriyeli sığınmacılara resmi aktörlerle aktif bir şekilde üçüncü taraf olarak öne çıktığını ileri sürmektedir. Türkiye yumuşak güç politikası dolayısı ile hem yardımcı ülke hem de İslam ülkelerinin lideri olma söylemi altında Müslümanların aralarındaki kardeşlik duygusundan bu politikayı yürütmüştür. Ayrıca yumuşak güç unsurunun bir diğer aracı olan ve evrensel insan hakları gibi nosyonlardan oluşan insani yardımlar ve dış yardımlar da başvurulan bir başka araçtır.

Gerek evrensel bir takım temel normlar gerekse de toplumsal ve kültürel kimlik bağları yardım diplomasisini kullanmayı dayanak haline getirmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin bölge üzerinde yapmış olduğu faaliyetler, bu bölgenin barış ortamına ve huzurun sağlanmasına katkıda bulunabilir. Bununla birlikte bu politikalar Türkiye'nin üçüncü bir taraf veya komşu ülke ile olan bağları nedeniyle dış güç aktörü olarak herhangi bir harekete geçebilmesi için gerekli görülen alanlarda güvenli bölgelerin oluşturulması adına uluslararası ilişkilerde ihtiyaç duyulan bir takım hususları da etkilemektedir.

Bu çalışma, birincil ve ikincil kaynak verileriyle nitel yöntemlere dayalı bir temelde yürütülecektir. Türkiye'nin etkisinin yoğun olduğu Ortadoğu üzerinden Suriye bölgesi ve Suriyeli halklar ele alınacaktır. Bu noktada üzerinde durulması gereken nokta insani müdahale politikası araçlarından olan insani yardım, kalkınma yardımları ve dış

yardımların ve bunun sonucunda meydana gelen yardım politikalarının etkinin analiz edilmesinin gerekliliğidir. İşte bu tez böyle bir gereklilikten yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda tezin amacı, Türkiye'nin çatışma bölgelerine yönelik insani yardım politikaları: Suriye örneğinin açıklanmasıdır. Böylelikle bu dış yardımların yardımın yapıldığı coğrafyadaki sosyo-ekonomik etkisi ve işlevinin tespiti, geleceğe yönelik olarak yapılacak çalışmalara ve geliştirilecek yeni önerilere de ışık tutacaktır.

Tezin kapsamı genelde Ortadoğu coğrafyası özelde ise Suriye ile sınırlı tutulmuştur. Ortadoğu coğrafyasında yer alan ülkeler neredeyse bir asırdan daha fazla bir süredir coğrafi sınırlar, mezhepsel çatışmalar, ekonomik sorunlar gibi pek çok sorunla muhatap olmakta çatışmalar sürekli biçimde devam etmekte hatta son derece vahim savaşlar yaşanmaktadır. Zorunlu göç olgusu bu coğrafyanın bir başka önemli sorunu olarak her zaman güncelliğini korumaktadır. Türkiye'nin jeopolitik konumundan kaynaklı olarak Ortadoğu coğrafyası ile diplomatik, sosyo-ekonomik, kültürel ilişkileri öncelikle bu coğrafyadaki ülkelere dış yardım uygulanmasını beraberinde getirmiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle kavramsal ve kuramsal çerçeve belirlenmiştir. Bu çerçeveye istinaden konunun araştırma kısmına yönelik olarak kaynak taraması, gazete haberlerinden derlemeler ve dış yardım faaliyetlerinde bulunan kurumların görev ve faaliyet bültenlerinin taraması yapılmıştır. Bu veri kaynaklarından elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye'nin dış yardım aracını nasıl kullandığı, dış yardım uygulanan coğrafyada ne düzeyde sosyo-ekonomik etki oluşturduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma toplamda 3 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilkinde tezin kavramsal çerçevesini oluşturan uluslararası çatışma, çatışma bölgeleri ve çatışma bölgesi olarak Suriye örneği üzerinde durulmuştur. Öncelikle uluslararası çatışma kavramının tanımı ve çatışma nedenlerine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Buna ilave olarak, makro teorilere göre uluslararası çatışmaların nedenleri ve mikro teorilere göre uluslararası çatışmaların nedenleri anlatılmıştır. Türkiye'nin insani yardım götürdüğü uluslararası çatışma bölgeleri ve bu bölgelerden en iyi temsil etme özelliğine sahip ve en güncel örnek olan Suriye örneği üzerinde yapılan incelemeye ayrı birer başlık altında yer verilmiştir.

İkinci bölümde, insani yardımlar ve dış yardım kavramının teorik tanımlanması başlığı altında insani yardımların genel çerçevesi, insani yardım kavramının tanımı, insani yardım ve kalkınma yardımları, insani yardım yapılmasını gerektiren durumlar, insani yardım sisteminin tarihçesi ve insani yardımların temel ilkeleri incelenmiştir. Çalışmada ayrıca tezin kavramsal çerçevesini oluşturan çatışma ve dış yardım kavramları bu bölüm altında incelenmiştir. İnsani yardım faaliyetleri yerine getirilirken dikkate alınacak hususlar yine ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Ayrıca dış yardım kavramı üzerinde durularak kavramın tanımı, oluşumu, hedefleri, nitelikleri, çeşitleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dış yardımların yumuşak güç aracı olması hususu ise üzerinde durulması gereken önemli bir husus olarak değerlendirildiği için ayrıca irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin insani yardım alanında yardım politikalarını belirleyen ve koordine eden başlıca kurumlar üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Bu kurumlardan birincisi Türk Kızılay'ıdır. Bir diğeri ise kısa ismi AFAD olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığıdır. Üçüncü kurum ise kısa ismi YTB olan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklarıdır. Sonuncu incelediğimiz kurum ise kısa ismi TİKA olan ve yapılan teknik ve kalkınma yardımlarının temel yöneticisi olarak bütün sahada yer alan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Başkanlığıdır. Çalışmamızda yukarıda ismi geçen bu kamu kurumlarının kurumsal yapıları, dış yardım uygulamaları ve sosyo-ekonomik açıdan oluşturdukları etki ayrı ayrı ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ÇATIŞMA, ÇATIŞMA BÖLGELERİ VE ÇATIŞMA BÖLGESİ OLARAK SURIYE

1.1. Kavram Analizi, Çatışma Kavramı, Çatışma Bölgeleri ve Çatışmaların Nedenleri

Bir disiplin olarak Uluslararası İlişkilerde geliştirilen teoriler hem uluslararası sisteme yönelik açıklamalar hem de aktör yönünden yapılan çalışmalar ile son derece önemli bir bilgi kaynağı niteliği taşımaktadır.⁵ Devletler arasında barış ve savaş gibi insanlık ve uygarlık tarihinin her döneminde merak uyandıran ve insanlığı son derece etkileyen konuları temel inceleme alanı olarak belirlemesi disiplinin zenginliğini de etkilemektedir. Uluslararası ilişkilerin ve dış politikanın bir disiplin olarak kabul edilmesi her ne kadar yirminci yüzyılda gerçekleşmişse de, disiplinin gayri resmi gerçekleşen tarihi uluslararası ilişkiler alanının zenginliğini oluşturmaktadır. Bu tarihi geçmişten temellerini alan modern teoriler; uluslararası sistemin var oluş doğasını, hareket mekanizmalarını ve sisteme yön veren aktörlerini de kapsayan geniş bir alanda yaptıkları açıklamalar ile tutarlı olmaya çalışmaktadır.⁶ Uluslararası çatışmalar üzerine birçok sosyal bilim disiplini çalışma yapmış olsa da uluslararası ilişkiler teorileri, ilgi ve etki alanıyla konuyu diğer disiplinlere göre tamamen kapsamaktadır.

1.1.1. Kavramsal Tanımlama: Uluslararası Çatışma Nedir?

Hakkı Barutçu, kavramsal tanımlamalar yaptığı çalışmada uluslararası çatışmaları şu şekilde ifade etmiştir;

“Çatışmaların bir kısmı bireyler arasında, bir kısmı gruplar arasında, bir kısmı sosyal, bir kısmı ekonomik ve bir kısmı da siyasaldır. Toplumlar da toplumlar arasında var olan çatışmalar çoğu zaman değişimin, dönüşümün ve gelişimin aracı ve katalizörü olurken, şiddete varan çatışmalar çoğu zaman tahribatın ve parçalanmanın da araçları haline gelebilirler. Bu nedenle, çatışma haddi zatinde kötü değildir, iyi yönetilirse iyi, kötü yönetilirse kötü sonuçlar verebilir”⁷.

⁵ Hakkı Barutçu, “Uluslararası Çatışmaların Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Rolü ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Olarak Kofi Annan’ın Uluslararası Çatışmalara Yaklaşımı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Türkiye, s. 9.

⁶ Barutçu, a.g.e., s. 10.

⁷ Barutçu, a.g.e., s. 11.

Çatışma insanlığın etkileşim içerisinde olduğu her alanda kuşkusuz kaçınılmazdır. Çatışma, olmasıyla birlikte, güvenlik sorunları, ekonomik sorunlar ve psikolojik sorunlar beraberinde gelmiştir. Siyasi ihtiyaçlar, devlet merkezinde bulunan yöneticiler, aydınlar ve elitler tarafından açık bir şekilde ortaya konulmadıkça, arka planda yer alan unsurlar belirlenmedikçe ve müzakere yoluyla çözümler yapılmadıkça çatışmalar büyümektedir. Böylesi durumlarda da çatışma, insan ve yaşam üzerinde son derece yıkıcı olmaktadır. Refahın temel olgusu şüphesiz barıştır. Egemen bir ulus için güvenlik vazgeçilmez bir unsurdur. Olası bir güvenlik zaafı son derece yıkıcı, geri dönüşü olmayan etkiler doğurabilir. Son zamanlarda oluşan “ulusal ve uluslararası güvenlik anlayışı, yumuşak güç (soft power) ve sert güç (hard power)” olarak tanımlanıp kullanılmaktadır. Savunma mekanizması olarak kullanılan güvenlik eylemi, kimi zaman kolluk kuvvetlerinin devreye sokularak çatışmanın önüne silah yoluyla geçmesi şeklinde oluşabilir. Bununla birlikte yaşanan çatışmanın boyutuna ve yaşanan çatışmanın konusuna göre değişik şekilde kullanılabilir. Yaşanan çatışma uluslararası alana yayılma gösterir ve çatışma da etkilenen taraflar birçok bölge üzerinde yankı uyandırır ve insan hak ve özgürlüklerini tehlike durumuna düşürürse uluslararası hukuk kurallarına başvurulur⁸.

1.1.2. Çatışmanın Tanımı

Çatışma kavramının kelime ve literatür olarak anlamını açıklayacağım bu başlıkta, çeşitli bilim insanının çatışma kavramına bakış durumlarını da ifade edeceğim. Çatışma sözcüğü için Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne baktığımda ifade olarak, şu şekilde açıklanmıştır.

“Birinci anlamı, çatışmak işi, fiili; ikinci anlam olarak silahlı büyük kavga, arbede; üçüncü anlam olarak; savaş maksadıyla düşmana karşı ilerleyen bir birliğin karşı tarafın keşif ve güvenlik kollarıyla arasındaki silahlı vuruşma. Dördüncü son anlam olarak da türlü yönlerden uzanan kıvrımlı dağ sıralarının, bir yerde dar bir açılı ile birbirine yaklaşip kaynaşması veya düğümlenmesi”⁹.

⁸ Nezir Akyeşilmen, “Çatışma Yönetimi: Kavramsal Bir Analizi”, (Ed. Nezir Akyeşilmen), Barışı Korumak (Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi), ODTÜ Yay., Ankara 2013, s. 18.

⁹ Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözcük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce12dbedfe6b7.24605737. [erişim tarihi: 19/05/2019]

Literatürde çatışma kavramının kullanımı farklılık göstermektedir. Çatışma kavramı ayrıca şu anlamlara gelmektedir: Doğada hiçbir etki tepkisiz kalmaz şeklinde fizik biliminde kullanılan genel bir kural vardır. İnsan doğası için de geçerli olan etkiye karşı tepki verme durumu, toplumların birbirine karşı var olan eylemlerde karşılık bulması ile sonuçlanmıştır. Çatışmanın seviyesini ise bu tepkilerin boyutu ortaya koymaktadır. Toplumların birbirine karşı hoşgörü ve duygudaşlık duygusunun gelişmesi devletler arasında ki çatışmaları azaltan bir unsur olarak büyük önem arz etmektedir. Genel olan bu açıklamalardan sonra şunu da söylemekte fayda var, çatışmaların var oluş nedenleri sadece bunlardan kaynaklanmamaktadır. Ayrıca, “duygu, çıkar, ideoloji, ihtiyaç, ekonomi, sosyal, kültürel, siyasi ve inanç” farklılıkları gibi unsurlarda çatışmaların yaşanmasını etkilemiştir.

Çatışma kavramı bir takım bilim insanı tarafından, “değer, güç, statü ve kaynaklar üzerinde hak iddia etmek ve ele geçirmek için rakipleri yok etme ya da kabilesel, etnik, dilsel, kültürel, dinsel, sosyo-ekonomik, siyasal vb. sıfatlar yüklenmiş grupların uyuşmaz amaçlar üzerinden birbirleri ile mücadelesi” biçiminde tanımlanmıştır. Çatışmanın daha iyi kavranabilmesi için sosyal bilim disiplinleri olan sosyoloji, ekonomi, hukuk vb. alanlara bakmak gerekmektedir.

1.1.3. Çatışmaların Nedenleri

Devlet üzerinde yaşayan bireylerin ve bu bireylerin ortaya koydukları ideolojiler ile hükümetlerin ifade ettikleri söylemler arasında kısa veya uzun süreli kutuplaşmalar meydana gelebilmektedir. Böylesi bir kutuplaşmanın meydana gelmemesi için hükümetlerin toplumun büyük çoğunluğu için kutuplaştırıcı söylemini değiştirmesi ve toplumun büyük çoğunluğunu kapsayan politikalar üretmesi gerekmektedir. Bunun yapılmaması sonucunda ideolojik baskıların devam etmesi ve kutuplaşmanın artmasıyla birlikte bireyler kendi sınırları içerisinde “ötekileştirme” psikolojisine kapılacaktır. Böylesi bir durumda hızlı bir şekilde yayılarak diğer bireylerinde bu yönde hareket etmesine neden olacaktır. Toplumun mevcut ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda ise çatışma kaçınılmazdır. Ürkütücü bir kavram olarak çatışma, “belleğimizde yer etmiş olumsuzlukları, kırılğanlıkları,

düşmanlıkları ve hatta yıkıcı savaşlarla birlikte kullanılan” geniş bir anlam ifade etmektedir¹⁰.

Çatışmaları etkileyen başka bir neden ise devlet yönetiminde yer alan kesimin ve elitlerin tutum ve davranışları. Ayrıca insanlar arasında gelirin adil dağıtılmaması, kişi başına düşen gelirin çok büyük farklılıklar taşıması, inanç ve ibadet özgürlüğünün engellenmesi, güvenilir bir hukuk sisteminin olmaması gibi durumlar çatışmalara neden olmaktadır. İşveren ve işçi arasındaki vergi adaletinin sağlanmaması zengin olanın daha zengin fakir olanın daha fakir olduğu bir ekonomik sistemde çatışma potansiyelini artırmaktadır. Yerel olarak başlayan bazı çatışmaların uluslararası çatışmalara dönmesinin nedenlerini ortaya koyacak olursak, devletlerin var olan mevcut düzen ve yahut yeniden oluşacak yeni düzen üzerindeki çıkar ve hedefleri, çatışmanın ortaya çıktığı ülkeyle çok yönlü ekonomik, siyasi ilişkiler ve jeopolitik mülahazalar sayılabilir. Ayrıca ülke yönetiminde yer alan liderlerin kendi kişisel özellikleri durum üzerinde etkili olmaktadır.

Kitleler şeklinde şehirlerde yaşayan birbirinden farklı inançlara, kültürel değerlere sahip olan insanlar arasında çatışma durumunun olması kimi zaman olası bir durumdur. İnsan doğası gereği bazı şeyleri kabul etmeyebilir, burada önemli olan taraflar arasında karşılıklı hoşgörü ortamının bulunması ve sorunların konuşularak şiddette başvurulmadan çözüm üretilmesidir. Genel olarak insanlar için bahsedilen bu durum örgütler, sivil toplum kuruluşları hatta devletler için de geçerlidir. Önemli olan farklılıkları kabullenmek, yıkıcı olmaktan çok yapıcı olmaya çalışmaktır. Diğer yandan baktığımızda dünya üzerinde yerel çatışmaların olmasının yanında uluslararası alanda sivil savaş olarak şiddet içeren birçok çatışma vardır. İyi bir çatışma analizi yapmak, çatışmanın doğasını ve çatışmayı anlamak için çatışmanın yeni sona erdiği bölgelerde yaşayan halkın psikolojisini, kültürünü ve neye hazır olup, olmadığını kavramak da son derece önemlidir. Çünkü çatışmaları sona erdirip uzun süreli barışa çevirme ancak bu şekilde olur¹¹. Uluslararası çatışmalara neden olan diğer bir unsur, demokrasi ile

¹⁰ Selim Kanat, Timuçin Kodaman, Adem Ali, İren, “İnsani Güvenlik ve Terörizmle Mücadele”, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Y. 2016, C. 21, S. 2, s. 567-588. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/195316>. [erişim tarihi: 19/05/2019.]

¹¹ Hakkı Barutçu, “Uluslararası Çatışmaların Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Rolü ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Olarak Kofi Annan'ın Uluslararası Çatışmalara Yaklaşımı”, (Yayınlanmamış Yüksek

yönetilmeyen ülkelerde iktidara gelen baskıcı yönetimlerin dünya barışını ve güvenliğini tehdit etmesi ve uluslararası barış ve güvenliğin bozulmasını önleyecek herhangi bir uluslararası mekanizmanın yokluğunun ortaya koyduğu durumdur¹².

Dünyada küresel anlamda yayılan birçok çatışma iç savaş olarak cereyan eden sivil savaş mevcuttur. Günümüzde uluslararası alana yayılan bu çatışma alanlarına üçüncü bir tarafın müdahil olması çatışma ve barış ortamının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Farklı devletler arasında meydana gelen çatışma ve savaş durumu antik dönemden modern döneme kadar çok fazla bilim adamı ve siyaset bilimcinin çalışma alanı haline gelmiştir. Bununla birlikte sistematik anlamda bir disiplin olarak uluslararası alanda nitelik kazanması yirminci yüzyılla birlikte oluşmuştur. Uluslararası çatışmaların nedenlerine yönelik teorik çalışmalara baktığımızda iki farklı ayrımın olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi uluslararası çatışmaları makro boyutta ifade etmeye çalışan teoriler yani gerçekçilik(realizm), idealizm, yeni gerçekçilik (neo-realizm) ve son olarak liberalizmdir. İkinci tarafta bulunan ve uluslararası çatışmaları mikro düzeyde ele alan kesim ise çatışma çözümü yaklaşımı, karar alma yaklaşımı ve bürokratik politika grubundaki teorilerden oluşmaktadır.¹³

1.1.4. Makro Teorilere Göre Uluslararası Çatışmaların Nedenleri

Batının daha önce görmediği bir yıkıma, insani krize neden olan Birinci Dünya Savaşı bilim adamlarını ve ülke yönetiminde bulunan siyaset adamlarını harekete geçirmiştir. Yaşanan savaşta yeterince ders alan Avrupalı devletler bir daha böyle bir durumun oluşmaması için çalışmalar yapmışlardır. Başlangıçta ABD başkanı W. Wilson tarafından meydana getirilmeye çalışılan güç sistemine dayalı dünya düzeni ilkelere ve değerlere dayanan sonraki yıllarda idealizm olarak tanımlanan düşünce sistemine dönüşmüştür¹⁴. İkinci Dünya Savaşı sürecinden sonra idealist düşünce kendisini liberal düşünce olarak tanımlayacaktır. Bununla birlikte günümüzde liberalizm adını verdiğimiz görüş idealizmin temelini oluşturan Wilsonizm'e

Lisans Tezi), 2007, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Türkiye, s. 14.

¹² Atilla Eralp "Devlet Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar", İstanbul, İletişim, 2004, s. 61.

¹³ Barutçu, a.g.e., s. 14.

¹⁴ Henry Kissenger, Diplomasi, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 219

dayanmaktadır. Bu teori, uluslararası politikayı demokrasi, adalet, barış amacı gibi kavramlarla açıklamaya çalışmaktadır¹⁵. Bunlara ek olarak idealist teori uluslararası çatışmalara neden olan etmenler hakkında bir formül ileri sürmemiştir. Ancak kurucusu olan Wilson, uluslararası çatışmaların nedeni olarak ulusların kendi kaderini tayin hakkı temel ilkesini kullanmamasından kaynaklandığını dile getirmiştir¹⁶.

Gerçekçi (realist) teori devletler arasında meydana gelen çatışmaları normal bir ilişki olarak ele almaktadır. Bunun temel nedenini ise uluslararası arenada ulus devletlerin aktör olmasına bağlamıştır. Uluslararası siyasette ulus devletler her zaman itici gücü oluşturduğunu ifade etmişlerdir¹⁷. Farklı şekilde ifade etmek gerekirse gerçekçi (realist) teoriye göre çatışma devletler arasında meydana gelen normal bir ilişkidir, çünkü uluslararası sistem anarşik yapıdan meydana gelmektedir. Dünya üzerinde yer alan devletler ulus devletlerden meydana geldiğinden birçok devletin amaçları birbiri ile örtüşmemektedir. Buda devletler arasında karşı cephelerin oluşmasına zemin olmakta ve çatışma ortamının yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca böylesi bir durumda devletler ilk önce kendi güvenliklerini sağlamayı amaçlamakta sonra ise diğer devletlerin farklı tutumlar almasının önüne geçmeyi hedeflemektedirler¹⁸.

Diğer bir teori olan yeni gerçekçilik (neo-realist) yaklaşımına göre çatışmaların meydana gelmesine etki eden durumlara baktığımızda: uluslararası düzenin anarşi içinde olması çatışmaları etkileyen bir unsur olarak görülmüştür. Teorinin ana amaçları olarak güç ve hayatta kalma ön plandadır. Devletler kendi güvenliklerinin tehlikeye girdiğinin farkına vardıkları durumlarda güç kullanmaktan kaçınmazlar¹⁹. Burada ismi geçen güç sadece askeri güç anlamında kullanılmayıp isteklerin yerine getirilmesi şeklinde tanımlanan, işbirliği ve dayanışmaya dayanan ekonomik ve politik unsurlar içeren yumuşak güç kavramını da kapsamaktadır.

¹⁵ John A. Vasquez, "Ethics, Foreign Policy, and Liberal Wars: The Role of Restraint in Moral Decision Making", *International Studies Perspectives*, Vol. 6, Sayı 3, Augustos 2005, s. 311.

¹⁶ Kisenger, a.g.e, s. 216

¹⁷ Christopher Pierson, **Modern Devlet**, İstanbul, Çivi Yazıları, 2000, s. 250

¹⁸ Thomas S. Mowle, "Worldviews In Foreign Policy: Realism, Liberalism and External Conflict", **Political Psychology**, Vol.24, No.3, 2003,s.566

¹⁹ Murielle Cozette, "Realistic Realism? American Political Realism, Clausewitz and Raymond Aron on The Problem of Means and the Ends in International Politics", **The Journal of Strategic Studies**, Vol.27, Sayı 3, Eylül2004, s.430

1.1.5. Mikro Teorilere Göre Uluslararası Çatışmaların Nedenleri

Klasik teoriler olan gerçekçilik (realizm) ve idealizm arasındaki tartışmalar uluslararası ilişkiler disiplinde farklı görüşlerin, teori ve yaklaşımların meydana gelmesine neden olmuştur. Uluslararası sistemin bütününe açıklamak gibi bir kaygıları olmayan ve belli bir takım olayları açıklamaya çalışan bu teoriler mikro teori olarak isimlendirilmiştir. Bu teorilere örnek olarak: çatışma çözümü yaklaşımı, problem çözümü yaklaşımı, karar alma yaklaşımı, işlevselcilik yaklaşımı ve bürokratik karar alma yaklaşımını örnek olarak verebiliriz. Bu teoriler dünya üzerinde meydana gelen çatışmaların nedenlerini açıklarken, en fazla şiddet içeren çatışma şekli olarak devletlerin uygulamış olduğu silahlı güç kullanımına dayalı çatışmaları örnek vermişlerdir.

Çatışmaların nedenlerini açıklayan çatışma çözümü yaklaşımı bu nedenleri dört başlık altında ele almıştır. Bunlardan ilki çatışmalara neden olan asıl unsur devletler arasında yaşanan sınır uyuşmazlığıdır. İkinci bir unsur olarak devletlerin güç elde etme arzusundan kaynaklandığının ortaya konulmasıdır. Üçüncü bir neden olarak devletlerin sahip olduğu ekonomik ve doğal zenginliğin varlığıdır. Son olarak çatışmalara neden olan dördüncü unsur ise devletlerin sahip olduğu ideolojik bakış açılarını diğer devletlere kabul ettirme isteğidir²⁰.

1.2. Türkiye'nin İnsani Yardım Götürdüğü Çatışma Bölgeleri

Günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin içerisinde meydana gelen kriz yada çatışma durumu iki veya daha çok devleti ilgilendiren uluslararası bir sorun haline gelebilmektedir. Yakın tarihimizde görüldüğü gibi geçmişte, 20'nci Yüzyılın tamamında ve 21'inci Yüzyılın başlarında birçok çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmalara dünyanın birçok bölgesinde yaşanan çatışmalar, örnek verilebilir ancak ben burada konu bütünlüğü sağlamak amacıyla sadece Ortadoğu bölgesinde yer alan ve yaşanan çatışmaların en önemlisi olarak görülen Suriye bölgesini ele alacağım. Ortadoğu çatışma bölgelerinin yüzeysel olarak anlattığım bu başlıkta, çatışma bölgelerine değinmeden önce Ortadoğu da çatışmaların kökenlerine değinilerek Ortadoğu'daki

²⁰ Wallensteen, a.g.e., s.95

çatışmaları tetikleyen başlıca unsurlar özet bir şekilde ifade edeceğim. Çatışmaların genel sebeplerini irdelerken, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu bölgesinin etnik ve dini çeşitliliğine göre değil de batılı güçlerin kendi çıkar ve hedefleri doğrultusunda çizilmiş yapay sınırlar gelmektedir. Bu durumu, Kemal İnat ve Burhanettin Duran, hocalar şöyle ifade etmişlerdir;

“Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından İngiltere ve Fransa gibi sömürgeci güçlerin işgaline uğrayan bölge, yaşadığı kolonyal tecrübe sonrasında, kolonyalist güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda izledikleri farklılık temelli politikalar nedeniyle etnik ve dinî farklılıkların katı siyasi kimlikler haline evrilmesine sahne olmuştur”²¹.

Batılı sömürgeci devletler, bölge üzerindeki manda yönetimlerine her ne kadar son vermiş iseler de milliyetçilik akımıyla birlikte başlayan ulus devletler sürecinde; bölgenin sahip olduğu çok sesli etnik yapıdan faydalanarak bölgenin iç işlerine daima müdahale etmişlerdir. İç işlerine karışma işini bazı yerlerde ekonomik yardımlar yaparak elde etmişler iken bazı yerlerde ise siyasi ve askeri müdahaleler sonucu başarmışlardır. Bölge içerisinde de meydana gelen çatışma ve şiddet olayları da dışarıdan yapılan müdahalelere imkân doğurmuştur. Çatışmaların her ne kadar çoğu dışarı kaynaklı olsa da bölge içerisinde farklı din, farklı kültür, farklı sosyo-ekonomik durumlar ve dil gibi ayrışmalar bölge insanları arasında birleşik bir ulus devlet sağlayamamıştır²². Bunun yanında bölge içerisinde azınlık durumunda olup da yönetimi elinde tutan kimi devletlerin liderleri, halkın mevcut duruma karşı gelmemesi için sıkı bir denetim ve baskı uygulamışlardır. İnsan hak ve özgürlüklerinin geri planda kaldığı böylesi bir durumda kimi yerde ve zamanda öfke patlaması şeklinde çatışmalara dönüşmekle birlikte kimi yerde de kitleler halinde toplumsal olayların yaşanmasına neden olmuştur²³.

Türkiye ile İran başta olmak üzere birkaç farklı devlet haricinde Ortadoğu'da sıcak çatışma olmayan hemen hemen bir bölge yok gibidir. Bölge ülkelerinin, yönetiminde bulunan otoriter elitlerin kimisininin reform sözü vermesinin yanında,

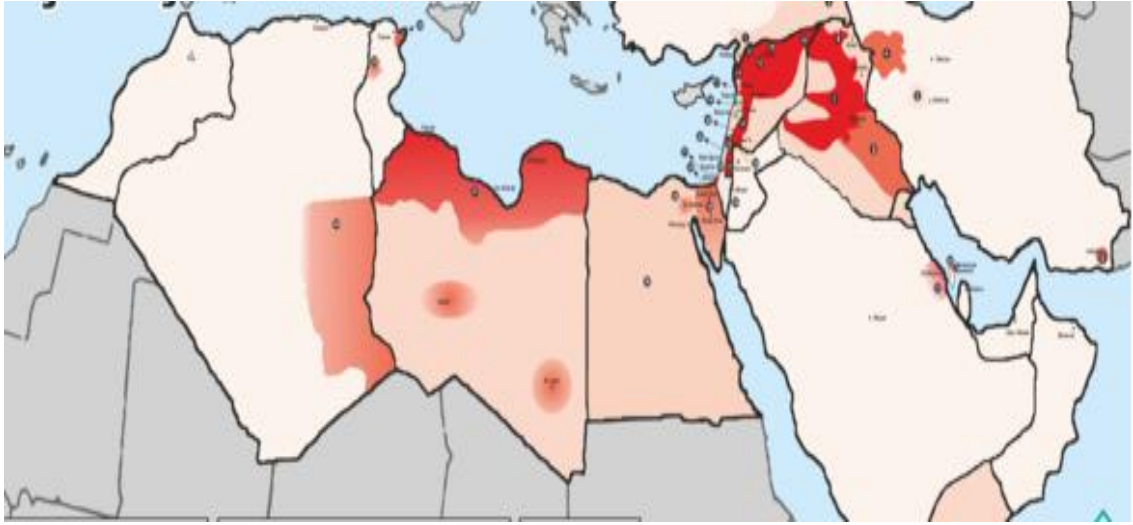
²¹ Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (ed.), **Dünya Çatışmaları-Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Ekim 2010.

²² Kona, Gamze Güngörmüş, “Ortadoğu’da Güvenlik Algılaması ve Dâhili Risk Faktörlerinin Etkisi”, Akdeniz Üniversitesi İİBF Hakemli Dergisi, 2005.

²³ Arif Keskin, “İran’daki Etnik Milliyetçilik”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=191284>. [erişim tarihi: 15/01/2019.]

kimisinin iktidarını bırakmak istememesi ve halkına karşı şiddet kullanmaktan çekinmemesi bölgede dramatik insani krizlere yol açmıştır²⁴.

Çalışmamız açısından son derece önemli olan medeniyetlerin beşiği, insanlığın tarih boyunca hep var olduğu topraklar, yakın tarihte “etnik ve dini” çatışmalar başta olmak üzere birçok çatışmanın meydana geldiği alanlar olmuşlardır. Öyle ki yakın tarihte çatışma kavramı ve Ortadoğu adeta birlikte anılır olmuştur²⁵.

Harita, 1.²⁶

Dünya üzerinde yer alan çatışmaların gösterildiği yukarıdaki haritada kırmızı renklerin yoğun olarak görüldüğü alanların çoğunlukla Ortadoğu’da yer alması bölgenin durumunu açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. İki binli yılların, son on beş yılına baktığımızda bölgede sayısız oranda siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda çatışma yaşanmıştır. Bunlara örnek olarak ikinci dünya savaşından sonra kurulan İsrail devleti ile hala devam eden Filistin sorunu, iki bin üç yılında başlayıp üç kesime bölünmüş Irak, İsrail tarafından yine baskılara kalan Lübnan. Askeri darbe yaşamış ve kitlesel halk olaylarının yaşandığı Mısır. Ayrıca Libya, Tunus, Yemen vb. birçok Ortadoğu

²⁴ Soner Karagül, “Ortadoğu’da İttifak İlişkilerindeki Dönüşüm: Arap Baharı Sonrası Kırılgan İttifaklar”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 5, 2017, s.265.

²⁵ Emin Ahmet, Dağ, “İnsani Yardım Vakfı, İHH, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi Koordinatörü”.

²⁶ Heidelberg Institute for International Conflict Research, **Conflikt Barometre 2018**, Heidelberg, German, 2018, s. 158.

ülkesi sayılabilir. Belki de bizi en çok ilgilendiren ve ülke olarak en derinden etkilendiğimiz Suriye krizi.

Ülkemiz bulunduğu konum itibariyle çatışmalar yaşayan yukarıda saydığımız ülkelerin bağlantı konumundadır. Dolayısıyla bizler bu coğrafyada yaşamının sorumluluğunda olarak çevremizde bulunan ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına bakarak insani krizler karşısında sessiz kalmamalıyız. Bu çerçevede Türkiye’de Ortadoğu’nun birçok bölgesine insani yardım götürmüştür. İlerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde ele alınacak olan bu yardımlara örnek olarak şu sayısal verileri sayabiliriz. Ortadoğu’ya yapılan toplam yardım miktarı: 7.324,82 milyon ABD doları ülke bazında bu rakamlar: “İran için: 4,23 Irak için: 8,27 Ürdün için: 4,19 Lübnan için: 1,97 Suriye: 7.246,78 Filistin: 40,59 Yemen için: 10,02” Diğer Ortadoğu Bölgeleri: 8,77 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

1.3.Çatışma Bölgesi Olarak Suriye Örneği

Mevcut coğrafi konum, içinde barındırdığı “etnik ve dini çeşitlilik”, tarihi siyasal geçmişi, yakın zamanda Arap Baharı süreci ile yaşamış olduğu, tarihte örneği pek de olmayan iç karışıklık, ülkenin ayrı bir başlık şeklinde ele almasına neden olmuştur. Ayrıca ülkemize en uzun kara sınırına sahip olan ülke konumuyla ve ülkemize sığınmak zorunda kalan halkıyla Suriye çatışma bölgeleri içerisinde en önemli olanların başında gelmektedir. Türkiye’ye komşu olan, Ortadoğu’nun son zamanlarda en talihsiz ülkesi olan Suriye; batı yönünden İsrail devletine komşu iken doğu yönünde Irak’a komşudur. Aynı şekilde güney kesiminde de Arabistan yer almaktadır. Bununla birlikte Suriye’nin sahip olduğu Akdeniz kıyıları stratejik konumunu son derece etkilemiştir²⁷.

Bölge üzerinde yer alan benzer devletlere göre Suriye’deki mevcut krizlerin, gerilimlerin dini temelleri son derece güçlüdür. Ülke de mevcut nüfusun %80’ini oluşturan Sünni Müslümanlar 1960’ların başından beri kendisini dışlanmış hissetmektedir. Bunun yanında ülke nüfusunun %10 gibi küçük bir kısmına sahip olan Nusayri/Alevi azınlık ülke yönetimine sahiptir. Bu iki kesimin yanı sıra, bölgede; Dürzi,

²⁷ Ahmet Emin Dağ, Ortadoğu Çatışmaları, Ahmet Emin Dağ (Ed), “Bilad-i Şam’ın Hazin Öyküsü”, s. 97. İstanbul, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2016.

Süryani, Hristiyan dini azınlıklar, Türk, Ermeni, Kürt ve Çerkez gibi etnik gruplar mevcuttur. Ülkedeki mevcut yapının temelini oluşturan bu kesimler sosyal ve siyasi gerilimlerin baş aktörleridirler. Başlangıçtan itibaren bu etnik farklılıklar farklı siyasi tarafların oluşmasına neden olmuş ve farklı rekabet içerisinde olan siyasi partiler oluşmuştur. Bu siyasi kutuplaşma özellikle soğuk savaş döneminde kendini göstermiştir.

Öte yandan gerilimlerin tek kaynağı memleket içerisinde yaşanan dinamikler değildir, kuşkusuz çevre ülkelerle yaşanan dini, ideolojik ve doğal kaynak paylaşımına dayalı çatışmalar da siyasi anlaşmazlıklar oluşturarak çatışma sürecinin yaşanmasına neden olmuştur. Bu karmaşıklığı daha da artıran etkenlerden birisi de 2011 yılından itibaren Arap Baharı süreciyle birlikte ortaya çıkan muhalefet sorunu ve meşrutiyet krizinin yeniden tartışmaya açtığı tarihsel anlaşmazlıklardır²⁸.

1.3.1. Suriye'nin Tarihçesi

Suriye ismi, Eski Yunanlılar tarafından “üç kıtanın bulunduğu yer’i” tanımlamak üzere kullanılmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sona erdiği zamana değin günümüz Suriye Coğrafyası, komşu birkaç devleti de kapsayacak, geniş bir coğrafi alana karşılık gelmektedir²⁹. Mısırlıların çeşitli gereksinimler için bölgenin bazı yerlerini doğal kaynak alanı olarak kullanmaya başlamasıyla birlikte siyasi tarihi oluşmaya başlayan Suriye tarihi, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bunlara bakacak olursak; Hitit (M.Ö. 1365), Asur (M.Ö. 9. yüzyıl), Büyük İskender (M.Ö. 4. yüzyıl), Roma (M.S. 20 yılında) sayılabilir³⁰. Bölgeye 634 yılında İslam dininin gelmesiyle birlikte iki farklı değişim yaşanmıştır. Bunlardan birincisi bölgenin halkı üzerindeki inanç değişikliği, diğeri de bölgenin politik duruma gelerek başkent olmasıdır. Bu duruma örnek olarak bölge üzerinde kurulan Emeviler Devletini örnek verebiliriz³¹. Bölge, geçmiş uygarlıklardan kendisine devredilen Roma, Yunan kültürüyle Arap geleneğinin kısa sürede birbirine uyum sağlamasıyla dengeli bir biçimde birleşmiş ve bulunduğu dönemin “en güçlü siyasi ve kültürel merkezi” haline

²⁸ Dağ, a.g.e., s. 98, 2016.

²⁹ Thomas Collelo, “Syria a Country Study, Washington D.C., United States Government Secretary of the Army”, 1988, s. 4.

³⁰ Mitran Yusuf ed-Debs, “Tarih-i Suriye, Dini ve Dünyevi”, Cilt 1/241, 2/496, 3/205, Beyrut: Dar-ü Nezir Abud Yayinevi, 1994, s. 166.

³¹ Dağ, a.g.e., s. 98, 2016.

gelmiştir³². 750 yılında bölgede hâkimiyet kuran Abbasi Devleti döneminde önemi azalan bölge daha sonraki dönemlerde yeniden önemli bir konuma gelmiştir. Bölgede “Selçuklu” hâkimiyetinin azalmasıyla birlikte “Nurettin Zengi 1154” senesine değin bölge üzerinde iktidarını sağlamlaştırmıştır. Yine bu dönemde bölgede “Haçlılar” karşıda zaferler elde edilmiştir³³. Ayrıca Nurettin Zengi döneminde Şii mezhebiyle uğraşılmış. Bölge üzerinde Sünni mezhebin gelişmesi için önemli çalışmalar sağlanmıştır. Topluma yayılarak Bâtıniliğe karşı yoğun çalışmalar yapılmıştır³⁴. 1183 sensinde bölge üzerinde hâkimiyet kuran İslam ordularının büyük komutanı “Selahattin Eyyubi” sonrası bölge ülkeleri ve başta Filistin toprakları olmak üzere köklü bir değişim yaşamıştır. Birçok İslam devletinin istikrarsız yönetimlerine sahip olan bölge 1516 senesinde Yavuz Sultan Selim’in seferi ile birlikte Osmanlı devletinin hâkimiyetine girmiştir. 20. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devletinin idaresindeki bölge görece olarak uzun bir dönem barış içerisinde geçirmiştir³⁵. Osmanlı Devleti sonrası Suriye tarihi üç aşama olarak ele alınmıştır. Birinci aşama 1918-20 yıllarını kapsayan kısa süreli Faysal dönemi, bu dönem Arap milliyetçiliğini ön planda tutarak diğer kesimler küstürülmüştür. İkinci dönem 1920-46 Fransa manda yönetimi altında geçen işgal dönemi. Son olarak üçüncü dönem 1946 yılında bağımsızlıkla başlayan ve soğuk savaş gölgesinde geçen dönemdir. Askeri darbe ile yönetimi ele geçiren Esed ailesi otoriter bir yönetim şekliyle 2000’li yıllara kadar istikrarlı, iç ve dış politikada farklı olsa da bir yönetim sergilemiştir³⁶.

1.3.2. Çatışma Dinamiklerinin Tarihi Kökenleri

Tarih boyunca Suriye’nin sahip olduğu konum içerisinde barındırdığı dini, siyasi irksal ve toplumsal oluşumlar, bunların parçalı yapısı ve zamanla yaşamış olduğu siyasi ve sosyolojik deneyimler ülkenin bugün yaşadığı çatışmaların kaynağı olarak görülebilir. Sahip olduğu coğrafi konum sebebiyle bölge büyük güçlerin geçmişten günümüze hedefi olmuştur. Bölgede çok farklı devletler hüküm sürmüş olsa da, birkaç istisna dışında istikrarlı bir yönetim olmamıştır. Kutsal topraklar olan Kudüs’ü de

³² Collelo, a.g.e., s. 9.

³³ Jean Richard, “The Crusades, C. 1071-C.1291, Cambridge University”, 1999, s. 125; Philip Khuri Hitti, **İslam Tarihi**, Cilt 4, İstanbul: Boğaziçi Yayınevi, 1981, s. 1035.

³⁴ İbnü’l-Adim, “**Zübdetü’l-Haleb min Tarihi Haleb**, Cilt 2, 308-310; Hakkı Dursun Yıldız, **Büyük İslam Tarihi**”, cilt 14, İstanbul: Çağ Yayınları, 1986, s. 240.

³⁵ Albert Hourani, “**Arap Halkları Tarihi**”, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s. 274.

³⁶ Dağ, a.g.e., s. 99, 2016.

barındıran bu topraklar, peygamberler diyarı olarak bilinmekte ve Müslümanlar için elde tutulması önemle üzerinde durulan bir bölgedir³⁷. Aynı şekilde diğer semavi dinler içinde önemli olan bu alanlar çatışma ortamlarına neden olmuştur.

1.3.3. Askeri Darbeler ve Sivil Gerilimler

1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte Arap İsrail çatışması başlamıştır. Suriye yeni bağımsızlığını kazandığı bu dönemde İsrail'e karşı Arap devletlerin yanında yer almış ancak savaş sonrası istenilen başarı elde edilmemiştir. Savaş sonrasında güçsüz Arap devletleri kendi içlerinde mağlubiyetin yaratmış olduğu iç karışıklık nedeniyle, ülke içerisinde de çatışmaların yaşanmasına neden olmuş ve bu çatışmalar sonrası askeri yönetim darbe yaparak iktidarı ele geçirmiştir. Sonrasında 1970'e kadar yaşanan askeri darbeler ülke yönetiminde sonu gelmeyen istikrarsız rejimler meydana getirmiştir. Darbelerle gelen yönetimler kendi ideolojileri çerçevesinde belli kesimin çıkarına yönelik yönetimlerini gerçekleştirmişlerdir.

1.3.4. Mezhebi Gerilim ve Çatışmalar

Bağımsızlığın kazanıldığı 1946 yılından beri Suriye de yaşanan en büyük sorunlardan birisi farklı mezheplere sahip halk kesiminin temsil edilmemesidir. Kimi dönem kısmi olsa da bütün topluma yönelik yönetimler olsa da çoğunlukla belirli bir grup yönetiminde etkili olmuştur. Darbe sonrası yönetimi eline alan askeri idare kendi egemenliğini güçlendirmek için kendi ailesini devlet kademelerine getirerek otoriter yapılanımı korumuşlardır. Bunun yanında azınlık kesimi yok saymışlardır. Böylesi bir yönetim anlayışı da bölge üzerinde çatışmaların son bulmasını imkânsız hala getirmiştir³⁸.

1.3.5. Arap Baharı ve İç Savaş

2011 yılının mart ayında Arap Baharı adıyla başlayan kitlesel halk hareketleri/iç isyanlar bölgenin kaderini derinden etkilemiştir. Olayların başlangıcına baktığımızda demokratik taleplerden daha çok Dera şehrinde duvar yazıları yazan bir grup gencin tutuklanması sonrası yapılan protestolardan kaynaklanmıştır. İşkencelere maruz kalan bu gençlerin bağlı olduğu aşiretlerin mensupları, tutuklu bulunan gençlerin

³⁷ Yusuf el-Halim, “Suriye ve Ahdi Osmani”, Daru'n-Nebar Li Neşr, Beyrut, 1991; Collelo, s.15.

³⁸ Dağ, a.g.e., s. 117., 2016.

salıverilmesi için sokağa çıkmaları ile birlikte kentte gerilim daha da artmıştır. Hükümetin uygulamış olduğu sert tavır başlangıçta bölgesel olan bu eylemleri yurdun bütün bölgesine yayılmasına neden olmuş halk tarafından reform taleplerine dönüşmüştür. Ülke içerisinde yer alan farklı ideolojiye sahip gruplar hep birlikte hareket ederek mevcut yönetime karşı olmuşlar ve ülke için geri dönüşü olmayan bir süreç başlamıştır³⁹. Milyonlarca insan evini terk etmek zorunda kalmış, birçok şehrin ekonomisi çökmüş, yüz binlerce insan hayatını kaybetmiş harabe şehirler meydana gelmiştir.

³⁹ Dağ, a.g.e., s. 123., 2016.

İKİNCİ BÖLÜM

İNSANİ YARDIMLAR VE DIŞ YARDIM KAVRAMININ TEORİK TANIMLANMASI

2.1.İnsani Yardımların Genel Görünümü

İnsanoğlu tarih boyunca yardım etme duygusu altında zor durumda kalan kişilere yardım etme güdüsü içinde olmuştur. Bununla birlikte geçen her zamanla birlikte insani yardım kavramı küresel çapta önemsenen bir kavram olmuştur. Temel anlamda insani yardım kavramı geçici bir dönem süresi olarak ihtiyaç halinde olan kişilere maddi ve bir takım ihtiyaçları kapsayan yardım türü olarak görülmüştür. Başka bir şekilde insani yardımları ifade edersek; çeşitli ulusal ve uluslararası aktörler tarafından zor durumda kalan mültecilere, evsizlere, afetlerde zarar gören mağdurlara, çatışma ve savaş ortamında etkilenen insanlara ve kıtlık, susuzluk gibi temel ihtiyaçların karşılanamadığı durumdaki insanlara yönelik birçok yardım türü olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak insani yardımların en temel amacı zor durumlarda kalan insanlara yardım ederek onların onurunun korunması ve bir nebze de olsa acılarının azaltılmasının sağlanmasıdır. Mantığı kolay ifade edilse de insani yardımların, işlemiş olduğu genel çerçeve kavramsal, tarihsel durumu ve normatif boyutlarıyla karışık ve anlaşılması zor bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bu bölümde ismi geçen yukarıdaki kavramları, tarihsel ve normatif yönleri ile derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

2.2.İnsani Yardım Kavramının Tanımı ve Amacı

Sosyal bilimlerde herhangi bir kavramın birden çok tanımı olduğu gibi, insani yardım kavramının da birçok anlamda tanımı vardır. Bakış açılarına göre değişen bu tanımların taşımış olduğu anlamlar aynı olmakla birlikte, tarafların tanımı yapma biçimi farklılık taşımaktadır. Buradan yola çıkarak insani yardım kavramının tanımını aşağıda ele alacağız ancak ilk önce insani ve yardım kavramlarının kelime anlamlarını ifade etmemiz daha faydalı olacaktır⁴⁰. İnsani: İnsanca, insanla alakalı olan ve insana özgü, yapılan yardımların iyilik gibi farklı anlamlara gelen durumları anlatmak için

⁴⁰ AMİNİ, Kaiwana, *İnsani Yardımların Etkililiği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Politikası ve İşletmeciliği Anabilim Dalı, Temmuz, 2017. s. 8.

kullanıldığı görülmüştür⁴¹. Yardım: bir tarafın başka bir tarafa iyilik güdüsü ile kendi güç ve imkânları doğrultusunda müdahale etme şekli olarak tanımlanmıştır. Ayrıca kişilere ek olarak bir devletin başka bir devlete destek amacı ile yapmış olduğu maddi katkı ve destekler olarak da tanımlanmıştır⁴². İnsani yardım temel olarak insanların hayatlarını kurtarmak ve acılarını azaltmak için tasarlanmış ve insanların onurunu korumayı amaç edinmiştir. Ayrıca bu tarz durumların bir daha oluşmaması için çeşitli önlemler alarak çalışmalar yapmıştır⁴³.

Literatürde insani yardım kavramının birçok tanımı vardır. Bu tanımlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: birinci anlam olarak insani yardım, insan yaşamına son veren çeşitli durumları önlemek, meydana gelen bir felaket sonrası insanların eski duruma dönmesi için çalışmalar yapmak. İhtiyacı olanlara maddi ve manevi desteklerde bulunmak⁴⁴. İkinci bir anlam olarak insani yardım, bir hareket eylem olarak görülmüş ve afetlerde ve çatışma ortamlarında yardıma muhtaç olan kesimin yanında olmuştur⁴⁵. Bununla birlikte insani yardım acil durumları kapsamaktadır⁴⁶. Ayrıca doğal afetler ve silahlı çatışma ortamında veya beklenmeyen olağanüstü bir durum öncesinde ve sonrasında etkilenen insanların faydasına yönelik çalışmalar yapar⁴⁷. Üçüncü bir anlam olarak insani yardım kavramı, beşeri ve doğal felaketler sonrası zarar gören insanların acılarını azaltmak için maddi ve manevi tedbirler almaya yönelik çalışmalardır⁴⁸. Yukarıda ele alınan ve birbirine benzer anlamlar içeren insani yardım kavramının tanımı içerik ve amaçlarına göre değerlendirildiğinde; temel olarak insani ilkeler hedefi doğrultusunda insan hayatını korumak, insan hayatını kurtarmak ve acil yardım bekleyen herkesin yanında bulunmak olarak ifade edilmiştir⁴⁹.

İnsani yardımlar ana ekseninde iki farklı şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi maddi yardım şeklinde yapılan yardımlardan oluşmakta ve yeme içme barınma

⁴¹ BSTS (1975) *Toplumbilim Terimleri*. www.tdk.gov.tr adresinden alınmıştır. [erişim tarihi: 11/06/2019.]

⁴² www.ileilgili.org (2010)

⁴³ En.m.wikipedia.org, [erişim tarihi: 19/05/2019.]

⁴⁴ www.un.org/en, [erişim tarihi: 19/05/2014.]

⁴⁵ Denechere Y (2014) *Editorial Eastern Europe- A New Field of Humanitarian History* (Cilt 5). London.

⁴⁶ Rossiar MK(2011) A Review of Practices and Expert Opinions: Liking Humanitarian

⁴⁷ Maria L, Mick Q (2011) Confect, Humanitarian Assistance and Peacebuilding,i Meeting The Challenges. *International-alert* , 10-14.

⁴⁸ İnan M (2012) İnsani Yardım ve Avrupa Birliği Boyutu. *Yüksek Lisans Tezi* , 8. Jachertz R (2011) “Comping With Hunger? Visions of a Global Food System, 1930- 1960. *Journal of the Global History*” , 6 (1), 121-142.

⁴⁹ ALNAP (2003) Training on The Evaluation of Humanitarian Action. *VERO Position Paper* , 3.

ve beslenme yardımlarını kapsamaktadır. Aynı zamanda sağlık, eğitim, tarımsal destek vb. yardımları da kapsamaktadır. İkinci yardım yapma biçimi ise koruma şeklinde yapılan yardımlardan oluşmaktadır. Koruma yardımları da güvenlik, insan onuruna yönelik özgürlüklerin korunma altına alınması gibi tedbirler olarak sayılabilir. Sonuç olarak insani yardım maddi yardım ve koruma yardımı olarak muhtaç olan bireylere yapılmakla birlikte önemli bir ölçüt olarak var olmuştur.

2.3.İnsani Yardımlar ve Kalkınma Yardımları

Kalkınma yardımları ve insani yardım kavramları aynı anlamda mı? Yoksa farklı anlamda ilişkileri anlatan kavramlar olduğu uzun süren bir zaman dilimi içerisinde tartışma konusu olan konulardan oluşmaktadır. Bu kavramların tartışmaya konu oluşu ülke koşullarına ve insani ihtiyaçların durumuna göre değişiklik göstermektedir. Ancak şu söylenebilir bir durumdur ki, insani faaliyetler kalkınma faaliyetleri ile birlikte yürütülen yardımlardır. Çünkü meydana gelen doğal bir felaket, çatışma veya savaş durumunda insani yardımlar yapılırken siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal birtakım engellerden dolayı aktörler yetersiz kalmaktadır. Böylesi bir durumun varlığı da insan hakları savunucuları ve insancıl hukukun temel ilkelerine engel olmakta ve dünya üzerinde küresel anlamda bir sorumluluk istemenin önüne geçmektedir. Dünya üzerinde özellikle savaş ve çatışma ortamının yaratmış olduğu yıkımı ortadan kaldırmak amacıyla harap olmuş alanlara insani yardım ve kalkınma yardımı yapılmaktadır. Uzun vadeli bir strateji olarak kalkınma yardımları da şiddet ortamının önlenmesi için yapılmaktadır. Dolayısıyla kalkınma yardımları ile insani yardımlar her ne kadar birbiri ile ayrılmış görünmüş olsalar da birbirini tamamlayan eylemlerdir⁵⁰.

Çatışma ortamlarının varlığı bölgede bulunan insanları dolaylı ve dolaysız bir yoldan son derece olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla çatışma ortamı vb. durumlarda insani yardım yapılarak ilk önce insan yaşamına verilen önem dikkate alınmalı su, sağlık, beslenme ve barınma ihtiyaçları temin edilmelidir. Kalkınma yardımı ise bir ülkenin alt yapısını, işlevsiz duruma gelmiş olan kamu kurumlarını ve ekonomik yapısını yeniden yapılandırmak amacı taşımaktadır. Ayrıca kalkınma yardımları genellikle barış ortamı sonrası önemli bir aşama olarak görünmektedir.

⁵⁰ Branczik A (2004) Humanitarian Aid and Developmant Assistance. *Beyond Intractability*.

Kalkınma yardımları temelinde aşağıda ismi geçen alanlarda yapılmaktadır:

- **Altyapı ve İmar:** Çatışma veya savaş sonrası, ülke çevre ve şehirlerinin yoğun tahribe neden olması sonucu yolların ve kamu kurumlarının inşası için yapılan alt yapı düzenlemelerinden oluşmaktadır.
- **Normal Güvenlik Koşullarına Geçiş:** Güven ortamının sağlanması için gerekli güvenlik koruyucusunun bulundurulması ve geçmişte çatışma ortamında bulunan güvenlik görevlilerinin topluma kazandırılması.
- **Yerel Kapasite:** Yardım almış olan ülkenin yardımları bağımsız bir şekilde kullanabilmesi için gerekli kapasitesinin gerçekleştirilmesi.
- **Hukukun Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı:** Adil işleyen bir yargı düzeninin varlığı, kanunların üstünlüğü ve yargıçların bağımsızlığının sağlanması.
- **Demokratikleşme:** Toplumun yönetime katılması ve kamu hizmetlerinin eşit bir şekilde yapılması. Ayrıca göreve halkın temsili ile gelen bir hükümetin varlığı.
- **Ekonomik İstikrar:** Ekonomik alt yapının geliştirilmesi ve ülke ekonomisinin kalkınmasının sağlanması, mali alt yapının düzenlenmesi.

Herhangi bir bölge üzerinde meydana gelen çatışma durumu, siyasi, sosyal, ekonomik eşitsizlikler, ülke içerisinde var olan aşırı yoksulluk, mali durgunluk, kamu hizmetlerinin yetersiz kalması ve hizmetlerin yerine getirilirken taraflar arasındaki farklı tutum gibi toplumsal olaylar, olumsuz sonuçların meydana gelmesine neden olmaktadır. Bahsedilen bu olayların azaltılması ve engellemesi için kalkınma yardımları yapılmaktadır. Aynı zamanda kalkınma yardımlarının en önemli ilkelerinden biri de yardım yapılan donör ülke içerisindeki barış ortamını güçlendirerek siyasi ve ekonomik istikrarı sağlamaktır⁵¹. İnsani yardımlar ile kalkınma yardımlarında aktör olarak 4 unsur yer almaktadır. Bunlar: Hükümetler arası örgütler, sivil toplum kuruluşları, ordu ve tek taraflı yardımda bulunan taraflar.

2.4.İnsani Yardım Yapılmasını Gerektiren Durumlar

İnsani yardım yapılmasını gerektiren birçok durum olmakla birlikte daha çok; savaş ve çatışma durumu, doğal afet ve çeşitli kriz ortamlarında insani yardıma

⁵¹ Branczik, a.g.e, 2004

başvurulmaktadır. Herhangi bir bölgede meydana gelen olağanüstü durum farklı sonuçların meydana çıkmasına neden olabilir. Bu da yapılan yardımların biçimini şekillendirir. Bazı zamanlarda tamamen insani duygularla yapılan yardımlar olmuş olsa da, yapılan yardımların arka planında çok değişik nedenler olabilmektedir⁵².

2.5.İnsani Yardım Sisteminin Tarihçesi

İnsani yardım tarihinin incelendiği bu başlıkta çeşitli bilim insanı tarafından yapılan kronolojik sınıflandırmalar anlatılacaktır. Bu sınıflandırmalardan birincisini yapan Barnett, insani yardım hareketlerini üç döneme ayırarak insani duyguların değişen zamanla birlikte arttığını ve toplum üzerindeki ideolojik farklılıklardan etkilendiğini ifade etmiştir. Barnett'in üç dönemi şu şekilde ayrılmıştır. Birinci dönem olarak ikinci dünya savaşına kadar olan zaman aralığı seçilmiştir. İkinci dönem olarak ikinci dünya savaşı sonrası soğuk savaş dönemine kadar olan süreç seçilmiştir. Son olarak üçüncü dönem ayrımını ise soğuk savaş sonrası dönemle başlayıp günümüz dünya düzenine kadar olan zaman aralığı olarak belirtmiştir⁵³. Aynı şekilde Walker ve Maxwell insani yardım alanında yapmış olduğu çalışmalarda, soğuk savaş dönemini “manipülasyon ve merhamet dönemi” olarak tanımlarken 1990'lı yıllarla başlayan zaman sürecini “insaniliğin küreselleşmesi dönemi” şeklinde isimlendirmiştir. İnsani yardım sistemi üzerine çalışan ve insan yaşamını derinden etkileyen krizlere odaklanan diğer önemli bir isim de Randolph Kent'dir. Kent, ikinci dünya savaşını ele alarak savaş sonrası devletler yaşanan kriz ortamından etkilenmiş ve insanlara yardım amaçlı uluslararası yardımların yapılmasını daha fazla önemseydiğini ifade etmiştir.⁵⁴

2.6.İnsani Yardımların Temel İlkeleri

İnsani yardım çalışmalarının temelinde çeşitli olağanüstü durumlar karşısında etkilenen insanlar yer almaktadır. Mevcut siyasi istikrarsızlık, savaş ve çatışma durumu, doğal afetler veyahut herhangi bir kriz durumunda insani yardım çalışmasının temel motive kaynağı insan yaşamını etkileyen unsurların önüne geçerek insan açılarını ve insanın onurunun korunmasıdır. İnsani yardımda yer alan aktörler dünyanın neresinde

⁵² İnan, a.g.e, 2012, s. 22

⁵³ Barnett, a.g.e, 2011, s. 29

⁵⁴ Rayfman P (2008) “Une Histoire de l' Humanitaire. Paris: La Decouverte”, 9.

olursa olsun yardıma muhtaç tüm insanlığın hizmetine koşmayı amaç edinmişlerdir. İnsani yardım alanında kabul görmüş dört ana ilke bulunmaktadır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Komitesinin (İCRS) yapmış olduğu çalışmalar neticesinde şekillenen bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir. İnsanlık, tarafsızlık, ayırım gözetmemek ve bağımsızlık ilkesidir⁵⁵. Kurumsal anlamda yapılan insani yardımlar yukarıda ismi geçen dört temel ilke kapsamında yapılmaktadır. Ayrıca yapılan insani yardımların diğer faaliyetler ve çeşitli etkinliklerden ayırt edilmesini de bu ilkeler kapsamında değerlendirilerek sınıflandırılmaktadır. Bunlara ilaveten uluslararası alanda yardım faaliyetinde bulunan aktörler çeşitli anlaşmalar yapmış ve yapacakları yardımlarda yukarıda ismi geçen temel ilkelere bağlılıklarını ortaya koymuşlardır⁵⁶.

İnsani yardım ilkelerini geniş anlamda değerlendirdiğimizde insani/insancıl hukuk temellerine dayandığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda dar kapsamda insani yardım ilkelerini değerlendirdiğimizde insani yardım yapan aktörlere temel yol gösteren ilkeler olarak düşünülebilir⁵⁷. Çünkü insani yardımın temel ilkeleri olumsuzluklardan etkilenen insanlara yapılan yardımların konusunu oluşturmaktadır⁵⁸. İnsani yardımı sadece doğal afet, savaş ve çatışma durumu, risk ve olağanüstü durumlar karşısında yapılan yardımlar olarak görmemek gerekli aynı zamanda yardım yapılan ülkenin kalkınmasına yönelik çeşitli yardımları da kapsadığını söylemek yerinde olur⁵⁹. İnsani yardım alanıyla ilgili çalışmalarda demokrasi ve insan hakları gibi bir takım olayların yer alması kimi yazarlar tarafından destek görülürken kimi yazarlar tarafından ise bu olguların insani yardımları siyasileştirmesi amacıyla insani yardımlardan ayrı düşünülmesi uygun görülmüş ve desteklenmemiştir⁶⁰.

Son dönemlerde yapılan insani yardımlarda, ilkeli yaklaşımlardan daha çok güne birlik ve var olan acil sorunlara çözüm şeklinde hareket edilmiştir. Özellikle sahada aktif olarak yer alan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay gibi kuruluşlar temel

⁵⁵ www.corehumanitarianstandard.org, 2014.

⁵⁶ İnan M (2012) İnsani Yardım ve Avrupa Birliği Boyutu. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 8.

⁵⁷ Mackintosh K (2000) The Principle of Humanitarian Action in International Humanitarian Law. *Study 4 In the Politics of Principles of Humanitarian Action in Practice*, 5.

⁵⁸ İnsani Bağış İlkeleri, BM Genel Kurul Kararı, 2003.

⁵⁹ WHO (1999) Humanitarian Assistance in Disaster Situation. *A Guide for Effective Aid, Emergency Preparedness and Disaster Relief Coordination Programme Pan American Health Organization Regional Office of WHO Washington D.C.*

⁶⁰ İnan, a.g.e, 2012, s. 44-47.

ilkelere uyulması yönünde tasfiyelerde bulunmuş olsa da mevcut durum ilkelere uygun hareket edilmesini zorlaştırmıştır⁶¹. Yukarıda genel hatlarıyla isimleri belirtilen ve Birleşmiş Milletler mevzuatında da yer almış, insani yardımların temel ilkeleri, aşağıda ayrı başlıklar şeklinde ifade edilmiştir.

2.6.1. İnsanlık İlkesi

İnsan hayatını ve insan sağlığını koruma altına almak, insan onuruna saygı duymak insani yardımların en temel amaçlarından biridir. İnsani yardımların temel ilkesinden olan insanlık ilkesi, insanların çeşitli çatışma durumu, savaş veya olağanüstü kriz ve afet durumu karşısında zor durumda kalması sonucu onların acılarını hafifletmek için başvurulan bir ilkedir⁶². Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse insani bir acı, zor durum varsa insanlık ilkesine başvurulmalıdır⁶³. İnsanlık ilkesi kapsamında tüm insanlığa saygı duyularak dünya üzerindeki herhangi bir çatışma durumunda bütün bireylere eşit davranılarak acı içerisinde olan herkesin acısının hafifletilmesi amaç edinmelidir.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi ile Sivil Toplum Kuruluşları için insani yardımlar insani bir zorunluluk olarak kabul görmüştür. İsmi geçen bu aktörlere göre egemen devletler gerekli görülen her alanda insani yardım götürmekle toplumsal sorumluluk altındadırlar. Dünyanın neresinde olursa olsun, her zaman ve her yerde düşkün, yardıma muhtaç, çocuklar, kadınlar ve yaşlılar başta olmak üzere toplumun her kesimine insan olması nedeniyle saygı duyulmalı ve acılarının hafifletilmesi için yardım yapılmalıdır. Bu kesimin evrensel hak ve özgürlüklerden yararlanması için eşit bir şekilde faydalanması yine insanlık ilkesinin bir sonucudur⁶⁴. Ayrıca insanlık ilkesi gereği insan acılarının var olduğu her yerde çözüm aranmalıdır. İnsanlık ilkesi insan yaşamını ve insan sağlığını korumak ve insan onurunu duyurmak olarak özetlenebilir⁶⁵.

⁶¹ İnan, a.g.e, 2012, s. 43

⁶² Amos V (2012) History and Emerging Challenges Coordination to Save Lives. *UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs Policy and Study Series*, 2.

⁶³ VENRO (2003) Armed Forces as Humanitarian Aid Workers. *Scope and Limits of Cooperation Between Aid Organizations and Armed Forces in Humanitarian Aid*, 4.

⁶⁴ İnan, a.g.e, 2012, s. 43-44

⁶⁵ www.corehumanitarianstandard.org, 2014.

2.6.2. Tarafsızlık İlkesi

Herhangi bir çatışma durumu halinde insani yardım aktörleri bir kesimin yönüne taraf olmamalı, çatışmalarda tarafsız olmalıdır. Yani siyasi farklılıklar, ırksal ayrımlar, dini ve mezhepsel ayrımlar veya ideolojik nitelikli tartışmalara dahil olmamalıdır⁶⁶. Tarafsızlık ilkesi gereği insani yardımlar yardım yapan ülke çıkarı bile gözetmeden, herhangi bir kesime destek olmadan sadece insani amaçlar kapsamında yapılmalıdır⁶⁷. Her ne kadar uygulamada, bazı dönemlerde yaşanan olağanüstü durumlar karşısında aksamalar olsa da BM organları başta olmak üzere USAİD gibi birçok sivil toplum kuruluşu ve insani yardım aktörü, tarafsızlık ilkesini net bir şekilde kabul etmişlerdir⁶⁸. Burada önemli olan tarafsızlığı kesin bir şekilde ortaya konulduğunu yardım yapılan çatışma alanı tarafından farkına varılmasıdır. Aksi halde hem yapılan yardımlar verimsiz olmakta hem de yardımı gerçekleştiren çalışanların can güvenliği tehlikeye düşmektedir⁶⁹.

2.6.3. Ayrım Gözetmeme İlkesi

Ayrım gözetmeme ilkesi; temel anlamda insani bir hareket altında gerçekleşmektedir. Olağanüstü bir durum karşısında tarafların öznel yanlarına önem verilmeden en acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır⁷⁰. Savaş hali veya çatışma durumunda yansızlık/ayrım gözetmeme ilkesi hiçbir kesimden yana olmamak ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Burada insani yardım kuruluşlarının yeteneği ortaya çıkmaktadır. Çünkü yansızlık ilkesi kapsamında yardım kuruluşları her hangi bir tarafa dâhil olmadan mağdur olan kesimin yanında olmalı ve onların acılarını hafifletmelidir⁷¹. Ayrım gözetmeme ilkesi, yapılan insani yardımların etnik köken, cinsiyet, ideolojik ayrışma, mezhepsel ve dini farklılıklar gözetmeden sadece insani acil ihtiyaçlara önem verilerek yapılması durumudur. Yani yardımlar yapılırken toplum içerisindeki bireylere eşit bir mesafede durulmalı ve yalnızca ihtiyaç sahiplerine yardımlar ulaştırılmalıdır.

⁶⁶ Amos, a.g.e, 2012, s. 2

⁶⁷ İnan, a.g.e, 2012, s. 44-45

⁶⁸ www.globalhumanitarianassistance.org, 2016.

⁶⁹ İnan, a.g.e, 2012, s. 45-46

⁷⁰ Amos, a.g.e, 2012, s. 2-3

⁷¹ Intrac BB(2003) NGOs and Humanitarian Principle. 3.

Buradaki amaç da yardımlar yapılırken herhangi bir siyasi ve ideolojik amaç doğrultusunda yapılmasının engellenmesidir⁷².

2.6.4. Bağımsızlık İlkesi

İnsani yardımlar yerine getirilirken, yardımı gerçekleştiren aktörler yardımı yaptığı alanlarda siyasi, ideolojik, ekonomik veya sosyal hedefler doğrultusunda hareket etmemeli bağımsızlık ilkesi gereği özerk hareket etmelidir⁷³. İnsan yaşamına verilen önemin ortaya çıkması için aktörler bağımsız hareket etmelidir. Başka bir şekilde anlatmak gerekirse, her hangi bir oluşumdan etkilenmemeli bağımsız hareket edilmelidir⁷⁴. İnsani yardımlar gerçekleştirilirken, siyasi bir araç olarak yardım yapan bazı ülkeler tarafından kullanılmakta ve ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Özellikle bazı ülkeler yardım şekli ve yardım miktarı ile insani amaçlı ihtiyaçlar doğrultusunda yardım yapmamakta bu da siyasi, ekonomik ve çeşitli kaygılara neden olmaktadır. İnsani yardım aktörleri yardım yaparken bağımsızlık ilkesi gereği yardımları politik araç olarak kullanmamalı ve eylemlerinden ayrı bir şekilde sadece insani amaçlar doğrultusunda yapmalıdır⁷⁵.

2.7.İnsani Yardım Faaliyetleri Yerine Getirilirken Dikkate Alınacak Hususlar

İnsani yardım faaliyetleri insani aktörler tarafından yerine getirilirken insani yardımların temel ilkelerinden faydalandığını yukarıda incelemiştik. Ancak bu temel ilkelere ilave olarak ilkelerle sıkı bir bağ içinde olan birtakım hususlar bulunmaktadır. Bu hususlar yardım yapan bağışçılar tarafından insani yardımları yerine getirirken uyması gereken özel şartlardan meydana gelmektedir. Aşağıda ayrı başlıklar altında dikkate alınacak olan bu hususlar anlatılacaktır.

2.7.1. Hesap Verebilirlik ve Standartlar

Artan teknolojik yeniliklerle birlikte her alanda olan değişim insani yardım alanında da yaşanmıştır. Gelişen teknik ve iletişim imkanları doğrultusunda yardım

⁷² İnan, a.g.e, 2012, s. 45.

⁷³ Amos, a.g.e, 2012.

⁷⁴ Intrac, a.g.e, 2003, s. 3.

⁷⁵ İnan, a.g.e, 2012, s. 46.

yapan aktörler yardım yaptıkları kimselere ulaşmakta ve kimlerin bu yardımlardan ne miktarda faydalandığını rahat bir şekilde görmektedir. Gelişen zamanla birlikte yardım kuruluşları yapılan yardımlarla ilgili bilgileri toplamakta ve taraflara en kısa zamanda ulaştırmakla görevli hale gelmişlerdir. Yardım yapan aktörler insani eylemleri yerine getirirken bir yandan yardımların sürekli olmasını sağlarken bir yandan da, kendi güvenliklerini koruma altına almayı amaç edinmişlerdir. Bununla birlikte hesap verebilirlik felsefesine göre yardım yapan aktörler sadece bağışçılara göre değil, yardım götördükleri bireylere karşı da sorumlu hale gelmişlerdir⁷⁶.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketleri ile çeşitli sivil toplum kuruluşları, hesap verebilirlik konusunda karşılıklı davranış kuralları çerçevesinde imzalamış olduğu belgelerle bağışçılara karşı sorumluluk düzeyini belirlemekte ayrıca yardımlardan faydalanan kesime karşıda kendilerini sorumlu tutmuşlardır. Bunlara ek olarak taraflar imzalamış olduğu belgelerle insani yardım faaliyetlerini yerine getirirken, şeffaf yöntemler geliştirme, mali ve çeşitli etkinlikler çerçevesinde faaliyetlerini raporlama, yardımları izleme ve denetimi etkin bir şekilde kullanarak daha profesyonel standartlar geliştirme taahhüdünde bulunmuşlardır⁷⁷. İnsani yardım çalışmaları ile ilgili standartlar ve hesap verebilirliğin gelişmesine yönelik faaliyetler kısa bir zaman aralığı için insani yardım aktörlerine engel olsa da belirli bir süreç sonra insani yardımların karmaşık düzenini belirgin bir hale getirmekte ve insani yardım kuruluşların saygınlığını artırmaktadır. Ayrıca hesap verebilirliğin ve standartların geliştirilmesi gelecek dönemde insani yardım kuruluşlarının atacakları önemli atılımlarda son derece etkili rol oynayacak ve bir yandan yardım kuruluşların rollerini belirlerken, bir yandan da bağışçıların ya da yardımlardan faydalanan zor durumdaki kesimin beklentilerinin karşılanması için kolay yollar açacaktır. Bu durum taraflar arasındaki uyumsuzluğunda ortadan kalkmasına neden olarak çıkar çatışmalarının önüne geçmesine de neden olacaktır.

⁷⁶ Oxfam (2006.4.13) *Oxfam International Policy Compendium Note on Humanitarian Accountability*. 2011 tarihinde www.oxfam.ca/sites/default/files/fo_hum_policy accountability pdf: www.oxfam.ca adresinden alındı.

⁷⁷ Oxfam, a.g.e, 2006, s. 2

2.7.2. Temel İnsani Yardım Standartları

Dünyanın birçok yerinde özellikle de çatışma ve kriz bölgelerinde yaşanan olumsuz durumlarda zarar gören ve zor durumlar karşısında kalan insanlara yardım amacıyla dünyanın birçok yerinde insani amaçlı yardımlar yapılmak için harekete geçilmektedir⁷⁸. İşte yapılan bu yardımların kurumsal anlamda yapılması birtakım ilkelere ve standartlara bağlıdır. Bu standartlar insani yardım süreçlerine katılan kurum ve bireylerin, yapmış oldukları yardımların kalite ve etkinliğinin artırılması için kullanacakları taahhütleri özetlemektedir⁷⁹. Temel insani yardım standartları aynı zamanda krizlerden etkilenen kitlelere ve bireylere karşı daha yüksek seviye de hesap verebilirliği de desteklemektedir. İnsani yardım aktörlerinin hangi taahhüt ile faaliyette bulduklarını bilmek bu topluluk ve kişilerin bu kuruluşları sorumlu tutmalarını sağlayacaktır. Temel insani yardım standartları krizden etkilenen topluluk ve bireyleri, insani yardım faaliyetinin merkezine yerleştirir ve onlar için temel insan haklarına saygıyı teşvik eder. Bu konu uluslararası insan hakları yasasında da açık bir şekilde belirtilmiş ve yasaya dâhil olmak üzere uluslararası hukukta yer alan onurlu bir yaşama sahip olma, korunma ve güvende olma hakkı ile desteklenmiştir.

Temel bir standart olarak temel insani yardım standartları, prensiplere dayalı, hesap verebilir nitelikte ve yüksek kalitede insani yardım hareketini tanımlamaktadır. İnsani yardım kuruluşları bunu kendi iç yöntemleriyle şekillendirecekleri gönüllülük esasına dayalı bir mevzuat olarak kullanabilir. Bu standartlar aynı zamanda performansın denetlenmesi için de kullanılabilir bu nedenle farklı bağlam ve kuruluşlara uyumlu olmasını sağlamak amacıyla buna yönelik özellikli bir çerçeve ve ilgi göstergeler geliştirilmiştir. Temel insani yardım standartları bireyler, kuruluşlar, koordine edici organlar, şirketlerin birliği ve insani yardım yürüten ya da bunlara katkıda bulunan diğer kuruluşlar tarafından desteklenmekte ve uygulanmaktadır. Ancak insani yardım faaliyetlerine bulunan kuruluşlar ve bireyler çok çeşitlilik göstermektedir. Bunların zamanında hareket etmeleri ve faaliyetlerini hem kendi organizasyonlarının kapasite ve gerekliliklerine hem de içinde oldukları krizin aşama ve koşullarına uyarlamaları gerekir. Kuruluşların taahhütleri yerine getirme sürecinde zorluklarla

⁷⁸ www.corehumanitarianstandard.org, 2014.

⁷⁹ AMİNİ, Kaiwana, a,g,e. s. 52.

karşılaşması durumunda, bunu kabul etmeleri ve görevlerini yerine getirmelerini engelleyen konulara nasıl çözüm getireceklerine odaklanmaları gerekir. Bu gibi durumlarda koşullardan ders almaları ve karşılaştıkları kısıtlamalarla başa çıkmak için yöntemler geliştirmeleri gerekir. Temel insani yardım standartlarının uygulanmasına yönelik her türlü analizin, kuruluşun taahhütleri yerine getirme anlamında ne ölçüde çaba gösterdiğine dayanması gerekir. Temel insani yardım standartlarının uygulanmasına yönelik değerlendirmenin sadece kilit faaliyetlerin uygulanıp uygulanmadığına ve kurumsal sorumluluk taşıyıp taşımadığına dayalı olmaması gerekir. Bu sebeple temel insani yardım standartlarının gerekli gördüğü kilit faaliyetlerin söz konusu koşullara göre uyarlanması gereklidir. Temel insani yardım standartları aşağıdaki şartları yerine getiren kuruluşları ve bireyleri ilgilendirmektedir.

- Krizden etkilenmiş olan topluluklara ve bireylere doğrudan yardım sağlayan insani yardım aktörleri.
- Diğer kuruluşlara finansal, maddi ve teknik destek sağlayan ancak yardım sağlamada doğrudan görev almayan veya bu iki yaklaşımı birlikte barındıran kuruluş ve bireyler.

Temel insani yardım standartları aşağıdakileri gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılması da dâhil olmak üzere, çok farklı şekillerde kullanılacak biçimde tasarlanmıştır.

- Krizden etkilenmiş topluluklara ve bireylere yönelik daha yüksek seviyede hesap verebilirliği teşvik etmek ve onlara sağlanan hizmetlerin kalitesini artırmak.
- Temel insani yardım standartlarının ilerleyici şekilde uygulamasına ve sürekli gelişimine yönelik iş planları geliştirmek.
- Mevcut organizasyonel ve teknik standartları desteklemek amacıyla temel insani yardım standartları bir çerçeve olarak kullanmak, kalite ve hesap verebilirliği izlemek.
- Kendini değerlendirmek ve programların kalitesini geliştirmek, temel insani yardım standartları ile uyumluluğu doğrulamak ya da bunu belgelemek.
- Temel insani yardım standartları ile uyumluluğu başkalarına göstermek ve ilgili yerlerde, iç süreçlerin ve personele verilen desteğin temel insani yardım

standartları içinde belirtilmiş olan faaliyetleri ve organizasyon sorumluluklarını ne ölçüde karşıladığını değerlendirmek.

Temel insani yardım standartlarını kullanmaya karar veren kuruluşların bunu hem kendi organizasyonları içerisinde hem de dışarıda teşvik etmeleri gerekir. İnsani yardımda yer alan her birey ve kuruluşun temel insani yardım standartlarını kullanması ve benimsemesi tavsiye edilir. Kuruluşlar sadece temel insani yardım standartlarına yönelik objektif bir doğrulama sürecinden geçmişlerse temel insani yardım standartları ile uyumlu olabileceklerini belirtebilirler. Temel insani yardım standardını uygulayanlar, devletlerin ve diğer ilgili otoritelerin afetlerden ya da kendi topraklarında silahlı çatışmalardan etkilenmiş olanları koruma anlamındaki temel sorumluluğunu kabul ederler. İnsani yardımın bu sorumlulukları engellememesi, tam aksine mümkün olan yerlerde bunları uygulaması gerekir⁸⁰.

2.8.İnsani Yardım Aracı Olarak Dış Yardımlara Genel Bir Bakış

2.8.1. Dış Yardımın Tanımı

Uluslararası ilişkilerde dış yardım kavramı ile ilgilenen bilim insanlarının düşünce olarak birlikte kabul gördükleri, uzlaşma sağladıkları evrensel anlamda “dış yardım” adlandırması henüz yoktur. Literatürde de “dış yardım” konsepti üzerine oldukça fazla tartışma mevcuttur. Uluslararası ilişkilerin baş aktörü olan devletler ve yardım ile ilişkili olan sivil toplum dernek ve vakıfları, kişisel amaçları doğrultusunda yaptıkları işlerle olumsuz bir duruma gelmeyecek anlamda “dış yardımı” ifade etmişlerdir. Böylesi bir durum ise kuşkusuz birden fazla dış yardım tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Temel olarak birbirine benzer aynı durumlar ifade edilmiş olsa da, dış yardım literatürde uluslararası yardım olarak da kullanılmakla birlikte birçok farklı anlamı aşağıda ele alınacaktır⁸¹.

Yardım, sözcük anlamı olarak “kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak” şeklinde ifade edilmiştir. TDK genel Türkçe sözlükte “dış

⁸⁰ AMİNİ, Kaiwana, a.g.e. s. 53.

⁸¹ Hasan Öztürk ve Sevinç Öztürk, “Türkiye’nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler”, İstanbul, Yenidoğan Cilt ve Kirtasiye, 2012, s. 7.

yardımı” farklı anlamlarda açıklamıştır. Dış yardım, “en azından kısmen de olsa alıcı ülkeye fayda sağlamak amacıyla maddi ve manevi kaynaklarını gönüllü olarak diğerine aktarması” şeklinde ifade edilendir. Ayrıca dış yardım, “etki”, “bağış” ve işlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için yapılan “katkı” olarak da tanımlanmıştır⁸². Dünyanın önemli sözlüklerinden olan “Cambridge sözlüğü” ise bu kavramı tanımlarken şöyle bir anlam kullanmıştır. Dış yardım; “zengin bir ülkenin fakir ülkeye genellikle gıda ve para halinde verdiği yardım”dır. Yine aynı şekilde dünyaca önemli olan diğer bir sözlük “Britannica Ansiklopedisi”, ise kavrama bakış açısını şu şekilde dile getirmiştir. Dış yardım; “bir ülkeden veya uluslararası kuruluştan alıcı ülkenin veya alıcı ülke nüfusunun yararı için sermayenin, malların veya hizmetlerin devletlerarası transferi” şeklinde tanımlamıştır⁸³. Carol Lancaster dış yardımı, tanımlarken yardımların çıkış yerini de yardımlara katarak sayısal bir kıyas şeklinde tanımlama yapmıştır. Carol Lancaster’e göre “dış yardım” borç veyahut benzeri maddi yardımın “en az %25’inin hibe yani karşılıksız bağış olarak bir devletten başka bir devlete veya devlet dışı kuruluşa veya uluslararası sivil toplum kuruluşuna kamu kaynaklarının gönüllü transferi” şeklinde ifade etmiştir. Bu tanımlara ilaveten “Resmi Kalkınma Yardımı (RKY-Official Development Assistance)” şeklinde ifade edilen başka anlamda “dış yardım” biçimi de mevcuttur.

Resmi Kalkınma Yardımları genellikle Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün (OECD) çalışmalarında göz önünde bulundurduğu bir tanımdır. Bununla birlikte yardım dernekleri ve sivil toplum kuruluşlarınca yapılan yardımlardan çok devletlerin yapmış olduğu yardımları tanımlamak için kullanılır. Bu yüzden Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütüne göre “Resmi Kalkınma Yardımı (RKY)”, aşağıda ismi geçen iki koşula göre herhangi bir ülkenin tüm kamu kurum ve kuruluşlarını kullanarak az gelişmiş bir devlete gönderilen birçok maddi unsurdur. Şartlardan birincisi, yapılan yardımların nihai hedefi, az gelişmiş ülkenin ekonomik, sosyal ilerlemesinin desteklenmesidir. Yani siyasi çıkar, sömürü veya çeşitli isteklerin yerine getirilmesi gibi

⁸² “Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c8e1465d714c1.51”. [erişim tarihi: 17/03/2019.]

⁸³ Mehmet Özdemir, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye’nin Tanıtımına Katkısı ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü**, (s. 424-425), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

amaçlarla yapılmamalıdır. İkinci şart ise daha öncede belirttiğimiz gibi yapılan finansmanın herhangi bir beklenti içinde olmadan en az %25'inin hibelerden oluşması gerekmektedir⁸⁴. Bu tanımında gösterdiği gibi ihracat kredi kurumlarının gelişmekte olan ülkelerin ihracatını geliştirmek için onları desteklemek amacıyla vermiş olduğu borçlar, “dış yardım” şeklinde tanımlanmaz.

Son olarak yardım kavramını tanımlayan “Columbia Encyclopedia” ile tanımsal ifadelere son verebiliriz. İsmi geçen bu kuruma göre “dış yardım” aşağıda gösterilen şekilde ifade edilmiştir. “Devletlerarası veya hükümetler arası düzeyde ABD dış yardım programının toplam en az 3 farklı amacı içerisinde barındırarak vermiş olduğu askeri, ekonomik, teknik ve maddi yardımlardır”. Şart olarak koyulmuş bu hedefleri de şu şekilde sıralayabiliriz. Birincisi ülke içerisin de meydana gelmiş vahim şiddet olayları sonrası çökmüş iktisadi hayatın yeniden düzenlenmesi. İkinci şart; Amerika'nın stratejik ortaklarının daha fazla güçlendirilmesidir. Üçüncü şart olarak da; dünya üzerinde geri kalmış bölgelerin, ülkelerin iktisadi büyümesinin desteklenmesidir⁸⁵.

Yukarı da ifade edildiği gibi dış yardım çeşitli şekillerde tanımlanmış yazın hayatında var olmuştur. Bununla birlikte “küresel kalkınma aracı olarak kabul edilen dış yardımlara önemli bir rol biçilmiş ve dış yardımların, yardım alıcı ülkelerde bağımlılık yaratmayacak, var olan ekonomik yapıyı bozmayacak ve aşırı yardımların getirebileceği olumsuz etkileri ortadan kaldıracak şekilde biçimlendirilmesi amaçlanmıştır”⁸⁶. Böylesi bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde insanlık ve dünya tarihinde çok fazla dış yardım faaliyetinin gerek diplomatik boyutlu gerek insani boyutlu amaçlar doğrultusunda yapılmış olsa da dış yardım konseptinin kurumsal bir hal alması Marshall Planı ile meydana gelmiştir.

⁸⁴ Hasan Öztürk ve Sevinç Öztürk, “Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler”, İstanbul, Yenidoğan, Cilt ve Kurtasiye, 2012, s. 10.

⁸⁵ Mehmet Özdemir, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye'nin Tanıtımına Katkısı ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü**, (s. 425), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

⁸⁶ Özgür Üçkuş ve Bilal Kendirici, “Teoriden Uygulamaya Dış Yardım”, **Sayıştay Dergisi**, Vol. 86, Temmuz-Eylül 2012, s. 59.

2.8.2. Dış Yardımların Oluşumu

Ekonomik küreselleşmenin her geçen gün biraz daha artarak ivme kazanması insanlara dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olayların vakit kaybetmeden diğer bölgeleri de etkilediğini göstermiştir. Ortadoğu’da yaşanan iç savaşlar Akdeniz’de yüzen minik çocukların cesetlerine, Balkanlar ve Avrupa’da mülteci krizine, terör ve organize suç örgütlerinin faaliyetlerine dönüşebilmektedir⁸⁷. Bu nedendir ki, gelişmiş Kuzey ülkeleri az gelişmiş Güney ülkelerinin sorunlarını görmezden gelip kulaklarını tıkama rahatlığına sahip değillerdir.

Dünya üzerindeki gelişmemiş fakir ülkelerin sorunlarını az da olsa azaltabilmek için IMF ve Dünya Bankası’nın öncülük ettiği Yüksek Borçlu Fakir Ülkeler İnisyatifi (HIPC: Heavily Indebted Poor Countries) ve “Yoksulluğu Azaltma ve Büyüme Kolaylığı (PRGF: Poverty Reduction and Growth Facility)” gibi çalışmalarla Küresel Güney’in yaşamış olduğu zorluklara çözüm aramakta ve sorunların sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması amaç edinilmiştir. Buna ilaveten uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletlerin (BM) başını çektiği Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri de son zamanlarda bu tür dayanışma ve sorumluluğun sonucu olarak meydana gelmiş olumlu gelişmelerdendir. Dış yardımlar konusu soğuk savaş sonrası dönemde oluşmaya başlanmış olsa da, Brezilyalıların tanımladığı “cömertlik diplomasisi”⁸⁸ de denilen şeklini alması ve daha çok önem kazanması 2000’li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir. Küresel siyasetin olağan gelişimi ile birlikte ortaya çıkan dış yardımlar konusu hem akademik çevreler hem de siyasi aktörlerce tartışılmış ve “Neden dış yardım yapılır?” sorusu için çözümler aranmıştır. Uluslararası İlişkiler alanında çalışan bir takım akademisyenler dış yardımı bir tür diplomasi aracı olarak görürken, bir takım akademisyenler de tamamen insanın doğasında yer alan iyilik yapma güdüsünden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Başka bir grup akademisyen ise dış yardımları küresel siyasette ortaya çıkan birçok yenilik gibi karmaşık bir olgudan oluştuğunu

⁸⁷ Halil Kürşad Aslan, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi**, (s. 75), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

⁸⁸ Aktaran, Halil Kürşad Aslan, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi**, (s. 75), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016. Orijinal metinde “the diplomacy of generosity” olarak geçmektedir: “The Economist, Brazil’s foreign aid programme: speaksofty and carry a blank cheque,” July 15, 2010.

ortaya koymuşlardır⁸⁹. Uluslararası İlişkilerde liberal tarafta bulunan araştırmacılar dış yardımı, küresel eşitsizliği azaltmaya yönelik bir takım iyileştirmeler olarak görürken realist tarafta yer alan araştırmacılar ise ülke çıkarı ve müttefik arayışları şeklinde açıklamışlardır. Sosyal inşacı tarafta yer alan araştırmacılar ise bir dış politika olarak dış yardımları milli kimlik ve normlara dayanarak tanımlamayı kullanmışlardır⁹⁰.

2.8.3. Dış Yardımların Hedefleri

Dış yardımlar konusunun uluslararası alanda kurumsallaşması 20. yüzyılın ikinci yarısında hızlanmıştır. Kalkınma Yardımları Grubu (DAG) 13 Ocak 1960 yılında kurulmuş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımlar için donör ülkelere birlikte hareket etme birbirine danışmak amacıyla oluşturulmuştur. “Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’nın” (OECD) faaliyetine başlamasının ardından Kalkınma Yardımları Grubu, (DAG), “OECD’nin Kalkınma Yardımları Komitesi ile (DAC) birleşmiştir”. “OECD Kalkınma İşbirliği Direktörü”, uluslararası kalkınma taahhütlerinin belirlenmesinde Kalkınma Yardımları Komitesiyle beraber faaliyet göstermektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1970 senesinde yürürlüğe koyduğu önemli bir normatif standart olan Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) başlığı altında az gelişmiş ülkelere transfer etmesi gereken fon hedefi, ilgili ülkelerin “Gayri Safi Milli Hâsıllarının (GSMH)” yüzde sıfır yedisine tekabül edecek şekilde kararlaştırılmıştır.

2000 senesinde Kuzey-Güney ekonomik ilişkileri ve dış yardımlar konusunda önemli bir gelişme meydana gelmiştir. Dünya devletlerinin siyasi liderlerinin bir araya gelerek BM Genel Kurulunda Binyıl Kalkınma Hedefleri adı altında sekiz tane temel hedef belirlemişlerdir. Aşağıda sıralanan bu hedeflere 2015 yılına kadar ulaşılması için süre tanınmış olmakla birlikte günümüzde büyük çoğunlukla bu hedeflere ulaşıldığı söylenebilir. İsmi geçen bin yıl kalkınma hedefleri şunlardır:

- Yoksulluğun minimum düzeye çekilerek, dünya üzerinde açlığın bitirilmesi,
- Bütün insanlığın, eğitim hakkından faydalanması,

⁸⁹ Lancaster, Carol; Foreign Aid: **Diplomacy, Development, Domestic Politics**, Chicago, University of Chicago Press, 2017.

⁹⁰ Steven W. Hook and Rumsey, Jessie G; 2015, “The Development Aid Regime at Fifty: Policy Challenges Inside and Out, International Studies Perspectives”, s. 1.

- Kadın erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması,
- Çocuk yaşta yaşanan ölüm oranlarının düşürülmesi,
- Anne, çocuk sağlığına verilen önemin artırılması,
- Ölümcül hastalıklarla evrensel boyutta önlem alınması,
- Yeryüzündeki canlıların ve madenlerin sürdürülebilirliğinin ilke edinilmesi,
- Ekonomik büyüme için evrensel bir birlikteliğin sağlanması.⁹¹

Dış yardımların belirtilen, açıklanan hedeflere tam olarak ulaşamamasının çeşitli sebepleri vardır. Dünya siyaset sahnesinde yer alan büyük donör devletler alıcı olan yoksul ülkelere yönelik bağış ve yardım yaparken büyük oranda siyasi ve stratejik amaçlar gütmektedirler. Başka bir deyişle büyük güçlerin dış yardımlar altında ki fon akışları temel saiki büyük güçlerin stratejik çıkarıdır, ayrıca verilen para ve teknik destekler karşılığında alıcı ülkenin dürüst ve adil olması, kendi halkına hizmet etmesi, yolsuzluğun önlenmesi, otoriter rejimlerin engellenmesi gibi bir takım şartlar yer almaktadır⁹². Ayrıca şüpheli kanatta yer alan araştırmacılar dış yardım alan yoksul ülkelere fon olarak sağlanan maddi kaynakların verimsiz alanlara sevk edildiği ve rant ekonomisini tetiklediği şekilde de iddialar bulunmaktadır.

2.8.4. Dış Yardımların Niteliği

Bir grup araştırmacı, 1970’li ve 1980’li yıllarda yapılan dış yardımların amaçlarını kurumsallaştırmak için resmi modelleme tekniklerinden faydalanarak, bir takım ülkelerin ve bu ülkelerin özelliklerinin dış yardımları belirlemede ve dış yardımların miktarının etkinliğinin tespitine yönelik çalışmalar yapmışlardır. Dış yardım yapılırken dikkate alınması gereken bazı konular dış yardımların niteliğini de belirlemektedir. Yardım yapan ülke dış yardım yaparken, aşağıda ele alınacak olan; tarafsız olma, insani duygu içermeye, bağımsız olma ve ihtiyacı karşılama gibi nitelikleri göz önünde bulundurmalıdır⁹³.

⁹¹ Bin Yıl Kalkınma Hedefleri, <http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf>. [erişim tarihi: 17/03/2019.]

⁹² Aslan, H. Kürşat & Aslan, Murat; Politik Ekonomi Perspektifinden Yakın Dönem Türk Dış Politikası, **2014-Türk Dış Politikası Yılı**, SETA, Nisan 2015, s. 111-138.

⁹³ Hasan Öztürk ve Sevinç Öztürk (2012), “Türkiye’nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler”, İstanbul: **BİLGESAM Rapor** No: 54. s. 48.

2.8.4.1. Tarafsız Olma

Dış yardımlar yapılırken bu yardımlarda yer alan taraflar öncelikle tarafsız olmalı savaş ve benzeri durumlarda herhangi bir tarafı gözetmeksizin tüm kesime karşı eşit davranmalıdır. Bu duruma örnek olarak Türkiye'nin 2011 senesinde BM'nin itirazlarına rağmen kuraklık nedeniyle çok zor durumda olan Somali'ye yapmış olduğu yardımlar söylenebilir⁹⁴.

2.8.4.2. İnsani Duygu İçerme

Yardım etme isteği insanoğlunun fitratında olan bir güdüdür. Çok eski zamanlardan beri insanlar zor durumda kalan düşkün kesime yardım etmek için hareket eder. Bu yardım etme duygusunun kökeni insanın içinde taşımış olduğu vicdani güdülerdir. Günümüz dünyasında her ne kadar farklılaşmış olsa da birçok yardım faaliyetinin temelinde gönüllülük temelli insani duygular mevcuttur. Çoğunlukla kısa süreli yapılan yardımlarda insani duygular ön planda olurken yardım miktarının süresinin ve zamanının artmasıyla birlikte niyetlerinde değiştiğini gözlemleyebiliriz.

2.8.4.3. Bağımsız Olma

Bağımsız olma ilkesi yardım yapan donör devletlerin herhangi bir baskı, etki altında kalmaması olarak tanımlanabilir. Başka bir anlatımla donör ülke farklı bağışçı ülkelerin ya da yardım alan alıcı ülkelerin etkisine kapalı olmasıdır⁹⁵.

2.8.4.4. İhtiyacı Karşılama

İnsani yardımların temel mantığı zor durumda kalan ihtiyaç sahiplerine en kısa zamanda ulaşmak ve onların acısını bir nebze de olsa azaltmaktır. Yardımlar yapılırken ülke içerisinde çeşitli karışıklıklar, çatışmalar veya siyasi mücadeleler olabilir. Yardım götüren donörler bu tarz çatışma ortamında taraflara dâhil olmadan siyasi tartışmalara girmeden ihtiyaç sahibi insanlara ulaşarak yardımları gerçekleştirmelidirler. Olası bir müdahil olma durumunda gelecek yardımlarının yapılmasının da önüne engeller konulmuş olunacaktır.

⁹⁴ Öztürk Hasan; Öztürk, Sevinç, a.g.e., s. 48.

⁹⁵ Öztürk Hasan; Öztürk, Sevinç, a.g.e., s. 48.

2.9.Dış Yardımların Çeşitleri

Dış yardım çeşitlerinin anlatıldığı bu başlıkta ilk önce Morgenthau tarafından ortaya konulan “dış yardım çeşitlerini” ifade etmekte yarar olduğunu görmekteyiz. Morgenthau temel anlamda türlerini saydığı dış yardımları “altı ana başlık (insani amaçlı dış yardım, varlığını devam ettirmeye yönelik yardımlar, askeri güce dayalı yardımlar, rüşvet aracı olarak dış yardım, prestij amaçlı dış yardım, ticari ve ekonomik ilişkilere dayalı yardımlar)”⁹⁶ şeklinde ele almış ve bu başlıkların her biri için ayrı anlamda dış yardım yapıldığını ortaya koymuştur. Bunun yanında “geleneksel yaklaşım” yönünden de diğer yardımları üç hedef doğrultusunda yapıldığını ortaya koymuştur. Bunlar: sosyo ekonomik yapının geliştirilmesi, demokrasi işleyiş kültürünün gelişmesi ve son olarak küresel etkilere sebep olacak sorunları ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların yapılması şeklinde sayılabilir⁹⁷.

Bu yüzden uluslararası düzendeki değişimlerle birlikte dış yardımların miktarı, dış yardımı veren araçlar ve dönerler, dış yardım yapıldığı bölge ve değerlerde değişebilmektedir. Bazı devletler birkaç aracı kurum kullanırken bazıları çok daha fazla aracı kurum kullanabilir. Diğer taraftan dış yardımlar son zamanlar da dünya üzerinde yaşanan konjonktür değişimle birlikte miktar olarak büyük bir artış göstermiştir. Bu bilgiler altında değerlendirildiğinde ortalama “150 milyar dolarlık” yardımın ne tür bir hedef doğrultusunda gerçekleştirildiği yardım yapan verici devletlerin yardımları hangi stratejiler altında yaptığı ele alınması gereken bir durumdur⁹⁸. Böylece planlamayı yaparken Morgenthau'nun sınıflandırmasından yola çıkarak açıklamalarımızı yapacağız.

2.9.1. İnsani Amaçlı Dış Yardım

İsminden de anlaşılacağı üzere bu yardım türü insani bir amaç doğrultusundan hareket edilerek küresel sorunlara yol açabilecek etkileri sorun ortaya çıkmadan engellemektir. Bunun yanında arka planda yardım yapan donör ülkenin yapmış olduğu

⁹⁶ Hans Morgenthau, “A Political Theory of Foreign Aid, *The American Political Science Review*”, Cilt 56, No 2, Haziran 1962, s. 201.

⁹⁷ Davit Sogge, “*Give and Take: What's the Matter with Foreign Aid*”, Canada: Fernwood Publishing, 2012, s. 8.

⁹⁸ Özgür Tüfekçi, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar**, (s. 112-116), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

insani amaçlı yardımlarla kendisinin küresel sorunlara karşı ne kadar duyarlı olduğunun gösterilmesi ve bu sorunlarla başa çıkabilecek kapasitesinin olduğunun dünya devletlerine gösterilmesi amaçlanmıştır. Bu yüzden yerleşik donörler ve yükselmekte olan devletler insani yardımlar konusunda hassas davranarak devlet bütçelerinde her geçen yıl artan oranlarda yer ayırmışlardır. Bu durumun temel sebebi olarak başta insancıl, mağdur olan kesimin yanında olunduğunun gösterilmesi olmakla birlikte, asıl istenilen durum ise devletlerin potansiyellerini ortaya koymak amacına yöneliktir. Bu durum da devletlerin, küresel sorumluluğu paylaştıklarını göstermek açısından önemlidir.

2.9.2. Varlığını Devam Ettirmeye Yönelik Yardımlar

“Morgenthau” ortaya koyduğu türler içerisinde; varlığını devam ettirmeye yönelik yardımlar şeklinde ifade edeceğimiz yardım çeşidini egemen bir millet olabilmenin gerekli kıldığı bağımsız bir devlet biçiminde hareket edememenin önündeki engelleri aşamayan devletler için yapılan yardımlar şeklinde ifade etmiştir. Özgür Tüfekçi ise bu yardımı “bir ülkenin kendi varlığına yönelik tehditleri bertaraf etmek için başvurduğu bir yöntem olarak tanımlamıştır”⁹⁹. Ülkeler bazı durumlarda dış yardım yaparken kendi varlıklarına karşı oluşan ya da oluşmakta olan tehditleri yok etmek amacıyla da yapılmaktadır.

2.9.3. Askeri Güce Dayalı Yardımlar

Dünya güç sahnesinde etkili olmaya çalışan yeni devletlerin çoğunlukla kullandığı yardım politikası olan askeri yardımlar, hem ülkelerin sahip oldukları silah teknolojisini gözler önüne sermek istenmesi, yani rakip devletler tarafından görülmesi hem de yardım yapılan alıcı devletin yardım yapan donör devletin dış politikasına uygun davranmasını sağlamaktır.

2.9.4. Rüşvet Aracı Olarak Dış Yardım

Bu tür yardımlara genelde rastlanmaz. Farklı bir şekilde ifade edilmek gerekirse yardımların bu şekilde yapıldığının ortaya çıkmamasına özen gösterilir. Ancak

⁹⁹ Özgür Tüfekçi, a.g.e. s. 112-116.

yinede bazı donör ülkeler, çok az olsa da, yardım yaptıkları ülkeleri kendi istediği yönde hareket ettirmek için yardım yapmaktadırlar.

2.9.5. Prestij Amaçlı Dış Yardım

Dış yardım çeşitlerinden beşincisi olan bu yardım türü de temel anlamda diğer yardım türlerinde ki gibi yardım yapılırken güdülen hedeflerden birisidir. Çeşitli türden ihtiyaçlar için yardım yapan devletler bazı durumlarda hiçbir çıkar olmaksızın en azından karşı devlet tarafından saygınlık, itibar kazanacaklarının farkındadırlar. Ancak bazı yardımlar vardır ki yardım yapılış amacının sadece prestij kazanmak doğrultusunda hareket edilmesidir.

2.9.6. Ticari ve Ekonomik İlişkilere Dayalı Yardımlar

Ticari, maddi kazanç, ekonomik ilişkilere yönelik yapılan yardımlar, çoğunlukla yardım yapan devletin, yardımda bulunduğu devletin imar, çevre düzeni gibi alanlarını sağlamlaştırarak iki ülke arasındaki ticari bağları daha de geliştirmektir. Ticari anlamda birbirine yakın olan taraflar siyasi anlamda da yakın olurlar. Gelişmekte olan güçler tarafından genellikle az gelişmiş ülkelere yapılan ekonomik amaçlı dış yardımlar, hem yardım yapan donör ülkenin çıkarına hem de yardım yapılan alıcı ülkenin çıkarına yarayacak şekilde teknik destekten kapasite inşasına kadar birden çok alanda faaliyet göstermektedir.

2.10. Yumuşak Güç Aracı Olarak Dış Yardımlar

“Yumuşak güç” tabirini ilk önce kullanan kişi Amerikalı siyaset bilimci “Joseph Nye” 1990 yılında kaleme aldığı, “Bound to Lead: The Changing Nature of American Power”¹⁰⁰ adlı çalışmasıyla “yumuşak güç” kavramını literatüre kazandırmıştır. Nye’ a göre yumuşak güç en sade şekliyle, “istediğin şeyleri baskı, tehdit yerine sahip olunan cazibe ile elde etme yeteneğidir”¹⁰¹. Geçen zamanla birlikte gerek; Joseph Nye gerekse de başka araştırmacılar tarafından güç kavramı ele alınarak daha alt başlıklar şeklinde incelenmiştir. Nye güç kavramını tanımlarken onun ekonomiden

¹⁰⁰ Türkçe çeviri olarak anlamı: “Öncülüğe Mahkûm: Amerikan Gücünün Değişen Mahiyeti”.

¹⁰¹ Nye Joseph S Jr., Soft Power, “The Means to Success in World Politics”, Public Affairs, New York, 2004, s. 10.

bağımsız düşünülmemeyeceğini ortaya koymuştur. Herhangi bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynakların ülkenin hem sert (askeri) hem de yumuşak gücüne (ülke imajı) etki edeceğini ortaya koymuştur. Sert ve yumuşak gücün birlikte herhangi bir ülke tarafından en avantajlı kullanılmasına “akıllı güç” denilmektedir¹⁰².

Yumuşak güç, karşı tarafın seçim ve önceliklerine yön verme yeteneği ile doğru orantılıdır. Söz konusu yetenek de kültür, siyaset ve ülke politikaları gibi soyut değerlerin etki alanına bağlıdır¹⁰³. Yumuşak güç, sadece karşı tarafı ikna etmekten ibaret olmayıp, bunun yanında aynı zamanda karşıdakini etkilemek ve cezp etmektir. Bu bağlamda yumuşak güç diğer bir ifadeyle, çekici güç diye de adlandırılabilir¹⁰⁴.

Bir ülkenin yumuşak gücü temel de üç önemli varlığa bağlıdır. Bu temel dayanaklardan birincisi ülkenin kültürü, ikincisi ülkenin siyasi değerleri ve son olarak üçüncüsü de ülkenin dış politika eylemleridir. Dünya küresel siyasi hayatının her geçen gün daha da hızlanarak değişim göstermesi, ülkelerin askeri güçlerindeki değişimlere ek olarak ülke imajı, kamu diplomasisi, öğrenci değişim programları ve dış yardımlardan oluşan yumuşak güce katkı sağlamaktadırlar. Özellikle gelişmekte olan ülkeler dünya siyasetinde olumlu bir imaj oluşturmak amacıyla dış yardımlara sıklıkla başvurmaktadırlar. Burada ülkelerin belirlediği imaj önemli olmakla birlikte asıl önemli olan yardım alan karşı tarafın buna ne şekilde algı göstermesidir. Yapılan dış yardımlar sayesinde yumuşak güç hareketinin başarılı sonuçlar doğurabilmesi için yardım yapan donör ülkenin yardım yapılan alıcı ülkeyle arasında derin, samimi ve kuvvetli bir etkileşimin olması gereklidir. Böylece yardım yapan ülke tercih yaparken kendi yurtiçi kültüründen, tarihi ve coğrafi gelişmelerden en önemlisi siyasi önceliklerinden etkilenecek hareket edecektir. Ayrıca şunu da belirtmekte fayda vardır, yapılan dış yardımlar neticesinde başarılı sonuçlar alınabilmesi için yumuşak güç ediniminin bir felsefeye dayandırılması gerekmektedir.

Başka bir anlatımla ifade etmek gerekirse dış yardım politikalarının ana felsefesi, yardımları yapan donör ülkelerin düzenlenmiş bir bürokratik ve kurumsal

¹⁰² Richard L. Armitage ve Joseph S. Nye, 2008. “**Implementing Smart Power: Setting an Agenda for National Security Reform**”, Center for Strategic & International Studies (CSIS), 24.04.2008.

¹⁰³ Nye Joseph S Jr., **The Powers to Lead**, Oxford University Press, 2008, s. 95

¹⁰⁴ Nye Joseph S Jr., a.g.e., s. 96.

yapıya sahip olması ve bu yardımların küresel güç sisteminde dünya kamuoyuna duyurulması gerekmektedir. Yeniden düzenlenen küresel güç sisteminde yalnız fiziksel materyal ve maddi yardımlar değil bunların yanında imaj, duruş ve söylemlerde önemli bir konumdadır¹⁰⁵.

¹⁰⁵ Halil Kürşad Aslan, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi**, (s. 98), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU KURUMLARI VE KAMU KURUMLARININ SURİYE'YE VE SURİYELİ TOPLUMA YÖNELİK İNSANİ YARDIM POLİTİKALARI

3.1. Türk Kızılay'ı

3.1.1. Türk Kızılay'ının Tarihçesi

Türk Kızılay'ı “Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin” ana felsefesi olarak belirlenen “bütün insanlık, ayırım gözetmemek, tarafsızlık, gönüllülük, bağımsızlık, birlik ve evrensellik” çatısı altına faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. Derneğin temel amacı insani ilkeler kapsamında ve ihtiyaç duyulan koşullarda (savaşta ve barışta) insanlar arasında hiçbir fark göstermeden tarafsız bir şekilde insani yardım sağlamaktır. Türk Kızılay'ının kendisine ait bir geliri yoktur. Maddi geliri olmayan bu kuruluşun bütçesini, bireyler; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların yapmış olduğu bağışlar oluşturmaktadır¹⁰⁶.

Türk Kızılay'ı bir dernek şeklini almaya kadar birçok tarihi aşamadan geçmiştir. Zamanın zor koşulları, çerçevesinde şekillenmiş, gelişimini sürdürmüştür. İlk başta savaş meydanlarında yaralanan askerlere yardım amacıyla kurulmasının gereğini duyan ve başkanlığında olan “Dr. Abdullah Bey, Ömer Paşa, Askeri Tıbbiye Müdürü olan Marko Paşa, Osmanlı Tıp Meclisi Başkanı Dr. Kırımlı Aziz Bey'in” yer aldığı yaklaşık yetmiş tıp alanın da uzman gönüllü arasında meydana gelmiştir. Türk Kızılay'ı Osmanlı devletinin son döneminden yaşanan savaşlarda Türk ordusunun yanında yer almıştır. Yeni Türk devleti Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Kızılay tarih sahnesine kaldığı yerden devam ederek birçok savaşta Türk askerinin yanında, cephe gerisinde doktor, hemşire ve gerekli teknik ekipmanıyla hazır bulunmuştur. Bununla birlikte sadece savaş durumunda bulunan askerle değil savaşın etkisi altında kalan binlerce yaralı sivil insanında yardımına ivedi bir şekilde koşmuştur. Aynı zamanda yurt içinde meydana gelen çeşitli bulaşıcı hastalıklar sonucun da zor durumda kalan Türk insanının yanında da yer almıştır.

¹⁰⁶ Kızılay'ın Kurumsal Tarihi, <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, [erişim tarihi: 01/02/2019.]

Son olarak Kızılay hem Türkiye içerisinde hem de yurt dışında meydana gelmiş birçok doğal felaket sonrası acil yardım çalışmaları yürütmüş, afetzedelerin yeme içme ve barınma ihtiyacını karşılamıştır. Kızılay'ın temelleri 11 Haziran 1868 tarihinde hazırlanan taahhünameye dayanır bu taahhüname “Mecruhin ve Marday Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti” tarafından hazırlanmıştır. Cemiyet 1875 deki Sırbistan-Karadağ savaşına kadar önemli bir faaliyet göstermemiştir. Bunun üzerine bir süre önce kurulan cemiyetin daha etkin hizmet verecek hale getirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar dönemin Kızılay başkanı olan Rüştü Paşa'ya rapor olarak sunulmuştur. Rüştü Paşa'nın girişimi sonucunda 12 Ağustos 1876'da Marko Paşa'nın başkanlığında 16 kişilik bir heyet oluşturmuş ve cemiyeti geliştirme çabaları başlamıştır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda ilk iş olarak cemiyetin amblemi üzerinde karar alınmıştır. Kıımlı Aziz Bey'in büyük desteği sonucunda “Salib-i Ahmer” ambleminin yerine Kızılay “Hilal-i-Ahmer” Türklerin amblemi olarak kabul edilmiştir. Türk Kızılay'ının sembolünün gösterimi, saat yönünün tersi istikamete bakan “Kırmızı Ay'ın” beyaz bir düzlem üzerindeki görünümüdür¹⁰⁷. Bu amblem daha sonra birçok Müslüman ülke tarafından da kullanılmıştır.

Cemiyet 1876'da hilal amblemini resmen aldıktan sonra Hüsnü Paşa tarafından Cemiyetin adı “Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti” şeklinde değiştirilmiştir. Aynı dönemde bölgede yaşanan birçok savaşta etkin bir şekilde görev yapmıştır. Ama Osmanlı devletinin son zamanlarında yaşanan savaşlardan alınan yenilgilerden sonra cemiyetin çalışmaları da yavaşlamış, faaliyeti gündün güne azalmıştır. Birinci Dünya Savaşını takiben başlamış olan kurtuluş savaşları ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş döneminde “Hilal-i Ahmer” merkezi 1920 yılında Ankara hükümeti tarafından kontrol edilmiş ve bu dönemin çeşitli aydınları tarafından Ankara temsilciliği kurulmuştur. Ayrıca Anadolu'daki Hilal-i Ahmer merkez ve şubeleri ile iletişime geçilmiştir. Cemiyetin ismi Cumhuriyetin ilanı ve Türkiye devletinin resmen kurulmasıyla birlikte “Türkiye Hilal Ahmer Cemiyeti” olarak değiştirilmiştir. 1925'de Cemiyet'in merkezi Ankara'da kurulmuştur. Aradan geçen on yıl sonra gerçekleştirilen cemiyetin toplantısında Atatürk tarafından verilen Kızılay ismi bütün üyelerin oylarıyla karara bağlanmış ve “Türkiye Kızılay'ı Cemiyeti” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, 1947'de

¹⁰⁷ <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, [erişim tarihi: 19/01/2019.]

Cemiyetin adı “Türk Kızılay Derneği” olarak değiştirilmiş ve günümüzde de aynı isim ile faaliyetine devam etmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Kızılay, Atatürk’ün desteğiyle öncelikle sağlık, sosyal ve insani yardım hizmetlerini yapmıştır¹⁰⁸. Ancak, Türk Kızılay’ı temelde savaş durumu halinde yaralı askerlere yardım yapmak amacıyla kurulmuştur. Bu hedef doğrultusunda Türkiye’nin taraf olduğu tüm savaşlarda dost ve zor durumda kalan düşman, esir ve yaralılara insani ilkeleri temel alarak insani yardım sunmuştur. Ayrıca günümüzde sadece savaş ortamında değil, barışta ve olağanüstü koşullarda; kan hizmetleri, afet durumunda ihtiyaç gereksinimi salgın hastalıklarla etkin bir şekilde mücadele gibi birçok başarılı insani çalışmalara devam etmektedir¹⁰⁹.

3.1.2. Türk Kızılay’ının Temel İlkeleri

1965 yılında ilan edilen temel insani ilkeler Kızılay Hareketi’nin temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu ilkeler “Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Federasyonu(İFRC), Ulusal Dernekler(Kızılay/Kızılhaç) ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi’nin” yapacağı işleri belirlemekle birlikte bu tarz kuruluşların amaçlarını hızlandırıp kolaylaştırmaktadır¹¹⁰. Diğer taraftan komite üyelerinin yardım etme arzusunu insanlığa göstermek ve bu yolda birtakım evrensel değerler yakalamayı amaç edinmişlerdir¹¹¹. Bu ilkeler ayrı başlıklar halinde aşağıda ele alınmıştır.

3.1.2.1. İnsanlık/İnsanilik

“Uluslararası Kızılay” ve “Kızılhaç Dernekleri Federasyonu” savaş alanlarında, doğal afetlerde ve çatışma bölgelerinde insani acıları önlemek, insan hayatını ve insan sağlığını korumak, insan onurunu yücelterek insana verilen değer ve saygıyı sağlamaktadır. İnsanlık ilkesine göre; insanlar arasına hiçbir fark koymadan karşılıklı anlayış, dostluk, işbirliği halinde kalıcı barışı desteklemektedir.

¹⁰⁸ <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, [erişim tarihi: 20/01/2019.]

¹⁰⁹ Kaiwana Amini, “İnsani Yardımların Etkililiği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Politikası ve İşletmeciliği Anabilim dalı, Temmuz, 2017. s. 119.

¹¹⁰ <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz>. Erişim Tarihi. Ocak 2019.

¹¹¹ TKAB, “Kızılaycılık Uyum Eğitimi”. Ankara: Türk Kızılay’ı Arşiv Bölümü, 2012, s. 25.

3.1.2.2. Ayrım Gözetmemek

Bu ilke milliyet, ırk, dil, renk, dini ve mezhebi inanç farklılıkları, ayrı siyasal düşüncelere yer vermemektir. Özellikle acil durumlarda kişilerin ihtiyaçları hiçbir fark gözetmeden karşılanmalıdır. Ayrıca olağanüstü durumlarda etkilenen insanların acılarını onların özel bir yanını görmeden, hiçbir ayırım gözetmeden, en kısa zamanda sağlanmasıdır¹¹².

3.1.2.3. Tarafsızlık

Tarafsızlık ilkesi, silahlı sıcak çatışma ortamlarında hiçbir tarafa tabi olmadan ve çatışma ortamında mağdur tarafa güven sağlamak için çaba göstermektir. Hiçbir zaman siyasi, ırki, dini ve mezhebi, ideolojik ayırım gözetmeden girişimlerde bulunmaktır. Yani Kızılay silahlı çatışma ortamında gerçekleştirdiği bir yardım da mağdur durumda kalan bütün kesime ulaşmayı ilke edinmiştir. Düşmanlıkları artıracak taraf destekleyici bir durum almaz.

3.1.2.4. Bağımsızlık

“Uluslararası Kızılay ve Kızıllaç Dernekleri Federasyonu” yapmış olduğu faaliyetlerde bağımsızdır. Yani, bu kuruluşlar yardım faaliyetlerinde kamu otoritelerinin yardımcısı olarak görünmüş olsalar da Türk Kızılay’ı da her ne kadar Türkiye devletinin yasalarına tabii, olsa da hareketin temel ilkesi sayesinde bağımsız faaliyet göstermektedir. Ulusal Dernekler yer aldığı ülkelerde o ülkenin iç yasalarına dayalı hareket etmekle birlikte bağımsızlığını korumalı özerk hareket etmelidirler. Ancak bu şekilde hareketin temel ilkelerine bağlı kalabilirler¹¹³.

¹¹² AKD, 8. Mayıs Uluslararası Kızıllaç-Kızılay Hareketi Günü için Özel Mektup. Kabil: Afgan Kızılay Derneği, 2013, s. 2.

¹¹³ AKD, **Uluslararası Kızıllaç-Kızılay Yönelik Milletvekilleri için Kılavuz**, Kabil: Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınları, 2014, s. 16.

3.1.2.5. Gönüllü Hizmet Etmek

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi, gönüllülük esasına dayalı bir kurum olarak çalışmaktadır ve hiçbir zaman yaptığı işlemlerden kişisel bir çıkar, menfaat elde etmemektedir¹¹⁴.

3.1.2.6. Birlik

Her ülkenin bir ulusal Kızılhaç ve Kızılay Derneği olmalıdır. Bu ulusal ve uluslararası dernekler bütün toplumun yüzüne açık olarak ülkenin tüm kesiminde insani faaliyetlerini gerçekleştirmelidir. Ülkemiz de bu alanda insani yardım çalışmaları Kızılay tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Türk Kızılay'ının sağladığı tüm insani faaliyetler herkesi kapsayacak şekilde yürütülmektedir.

3.1.2.7. Evrensellik

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi her toplumda benzer düzeyde ve birbiri ile sorumluluk içinde aynı görevleri yapmaktadır. Bu durum kuruluşlara evrensel bir boyut kazandırmıştır. Evrensellik ilkesi gereği, Kızılay da kendisi gibi diğer devletlerin özerk kamu kurumlarına denk ve etkileşim içerisindedir. Bu etkileşimden kaynaklı ortak bir takım görevleri de vardır¹¹⁵.

3.1.3. Türk Kızılay'ının Görevleri

Türk Kızılay'ı, savaş ve barış ortamında temel amacının gerektirdiği hizmetlerle kanunların kendisine yüklediği görevleri yapar. Ortamın koşullarına ve durumun şartlarına göre bu görevler değişiklik gösterir¹¹⁶. Türk Kızılay'ının başlıca görevleri aşağıda ele alınmaktadır.

¹¹⁴ AKD, a.g.e., 2013, s. 3.

¹¹⁵ AKD, a.g.e., 2013, s. 5

¹¹⁶ <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/neler-yapiyoruz>, [erişim tarihi: 15/01/2019.]

3.1.3.1. Savaş Ortamında veya Hükümetin İlan Ettiği Olağanüstü Durumlarda Kızılay'ın Görevleri

Savaş ortamında veya siyasal iktidarın uygun gördüğü olağanüstü bir durumda, Kızılay'ın görevlerini şu şekilde açıklayabiliriz: Mevcut bir savaş ortamında veya kriz doğal afet ya da olağanüstü bir durum halinde derneğin maddi kaynaklarının verdiği imkânlar doğrultusunda yardıma muhtaç kesime gerekli ihtiyaçları temin etmek. Beklenmeyen bir durum karşısında ihtiyaç duyulacak çeşitli araç gereçleri gıda malzemelerini temin ederek belli yerlerde stoklamak. Kanunların Kızılay'a verdiği imkânlar doğrultusunda yurdun bütününde çeşitli duyurular yaparak kan bağışına halkı yönlendirmek ve kan stokları oluşturmak. “Savaş ortamında veya hükümetin ilan ettiği olağanüstü durumda silahlı kuvvetler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları” ile yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalara katılarak gerek görülen yerlerde bulunmak. Olası bir salgın hastalık karşısında alınacak önlemlerde kamu kurumlarına yardımcı olmak. Ülkelerinde meydana gelmiş olağanüstü bir durum karşısında evlerinden olan ve başka bir memlekete sığınmak zorunda kalan mültecilere, geçici korunma altında kalan sığınmacılara yardım ederek aileleri ile iletişime geçmesine yardım etmek. Aynı zamanda mağdur durumda kalan, bu kesime dost elini uzatarak ellerinde bulunan kıymetli eşyaları, evrakları ailelerine teslim edilmesine yardımcı olmak.

Tehlikeli alanlarda bulunan yaşlılar, çocuklar ve korunması gereken diğer insanları hükümetin göstereceği yerlere taşınması ve bu insanların taşınılan yerlere yerleştirilmesi için gerekli faaliyetleri yerine getirmek. İlgili makamların talebi sonrası uygun görülen alanlara, geçici sağlık tesisleri açmak bu alanlara gerekli personeli görevlendirmek. “Uluslararası Kızıllaç-Kızılay” Komitesinin gerekli gördüğü hallerde ulusal ve uluslararası derneklerle işbirliği yapmak. İnsani faaliyetleri yerine getirmek için maddi kaynaklarından istifade etmek ve kaynakların yetersiz olduğu durumlarda diğer kamu ve özel sektörden kaynak ihtiyacını karşılamak¹¹⁷.

¹¹⁷ TKAB, a.g.e., 2012, s. 77-81.

3.1.3.2. Barış Durumunda Kızılay'ın Görevleri

Türk Kızılay'ının savaş ve hükümetin ilan ettiği olağanüstü bir durumun olmadığı zamanlarda birçok görevi bulunmaktadır. Bu görevleri şu şekilde sayabiliriz: “Yerel ve evrensel görevler, afet müdahale ve sosyal yardım hizmetleri, kan hizmetleri ve sağlık hizmetleri ile ilgili görevler”. Şimdi ismi geçen bu görevleri aşağıda tek tek ele alacağız.

2.10.1.1.1. Kızılay'ın Yerel ve Evrensel Görevleri

Kızılay'ın evrensel ve yerel görevleri şu şekilde sıralanabilir: Türk Kızılay'ı kendisi gibi dünya üzerinde her türlü alanda çalışma yapan benzer örgütlerle birlikte daha önce ilan edilmiş temel ilkeler doğrultusunda çalışmalar yapmak. Bu ilkeleri yurdun tamamına yayacak şekilde hizmetler gerçekleştirmek. İnsan yaşamını koruyarak insana verilen değer doğrultusunda benzer derneklerle işbirliği halinde olmak. Ülke içerisinde olabilecek her türlü doğal afet, kriz vb. durumlar için halka gereken bilgilendirmelerin yapılması. Bunun yanında birçok çalışmada gönüllülük esasıyla çalışan Kızılay daha fazla katılımcıya ulaşmaya çalışarak her türlü durum karşısına hazır olunacak şekilde eğitimler düzenlemek. Daha çok çocuk yaşta bulunan gençlere ulaşarak toplumsal krizlerde nasıl hareket edileceği hakkında bilgiler vermek bu yaşta verilen eğitimin kalıcı olma olasılığı daha kolaydır. İhtiyaç halinde çalışmalarını toplumun daha geniş bir kesimine yaymak için yurt içinde bulunan gerek ilkökul gerekse de üniversite gibi eğitim kurumlarıyla iletişim halinde olmak. Bu kurumlar bünyesinde veya başka bir yerde çeşitli toplantılar, konferanslar yaparak Türk insanını bilgilendirmek. Bunun yanında sosyal medya, gazete, televizyon gibi kitle iletişim araçlarını kullanarak, daha fazla insana ulaşmaya çalışmak. Faaliyet alanıyla ilgili maddi kazanç elde edebilmek için bir takım imalat yerleri açmak. Herhangi bir izne gerek olmaksızın, Türkiye’de veya dış ülkelerde yapılan aynı ve nakdi yardımları almak. Kurban bayramı sürecinde yapılan kurban bağışlarını toplamak¹¹⁸. Belli imkânlar doğrultusunda fakir ve muhtaç öğrenciler burs vermek. İhtiyaç halinde taşınır veya taşınmaz satın almak.

¹¹⁸ TKAB, a.g.e, 2012, s. 77-81.

Acil yardımla ilgili eğitim faaliyetlerini Türkiye içerisine yayarak, her yerde aynı düzeni sağlama ve toplumun görebileceği zararı en aza indirmek. Bu alanda hocalar yetiştirmek. Bu durumda bulunan kişilere her türlü araç gereç ile gerekli maddi ve manevi donanımları sağlamak. Kanunların izin verdiği ölçüde yurdun bir bölgesinde veya tamamında, aşevleri, çocuklar için kreşler, öğrenci yurtları vb. yerler yaptırmak ve bunları çalıştırmak.

2.10.1.1.2. Kızılay'ın Sosyal Yardım ve Afet Yönetim Görevleri

Görevleri doğrultusunda, Türk halkının gereksinim duyduğu alanlarda toplum merkezi vasıtasıyla psiko-sosyal destek hizmetlerini gerçekleştirmek. Maddi kaynakları ile ulusal ve uluslar arası, insani yardım operasyonlarını projelendirmek ve bunları hedefler doğrultusunda yerine getirmek. Ülke içerisinde bulunan kamuya yararlı sivil toplum kuruluşlarına, Kızılay ilke ve değerlerine uygun çeşitli yardımlarda bulunmak. İhtiyaç halinde bunlara gerekli donanımına sahip çalışanlar temin etmek¹¹⁹. Hükümetin maddi destek de bulunduğu koşullarda insani amaçlı yardım çalışmalarında bulunmak. Türkiye'nin mevcut afet riskleri doğrultusunda da, önceden belirlenen uygun bölgelere afet koordinasyon merkezleri oluşturulmasına öncülük etmek. Ayrıca bu alanlarda hazineye ait olan arazilerin belirlenerek Kızılay'a temin edilmesi gerçekleştirilmektedir.

2.10.1.1.3. Kızılay'ın Sağlık Hizmetlerine Yönelik Görevleri

Mevcut şartlar dâhilinde yurt içinde ve yurt dışında, acil yardım hastaneleri kurmak. Hasta nakli ve defin işlemleri için gerekli olan taşınır vasıtaları temin etmek. İhtiyaç halinde, salgın hastalıklar ve halk sağlığını ilgilendiren diğer konularda faaliyetlerde bulunarak kamu kurum ve kuruluşlara destek olmak.

2.10.1.1.4. Kızılay'ın Kan Hizmetleri Görevleri

Savaş durumu veya olağanüstü bir takım durumlar karşısında yaralı kimselerin ihtiyaç duyduğu hayati öneme sahip kan gereksinimi Kızılay tarafından temin edilir. İhtiyaç sahibi kimselerin bu acil ihtiyacını karşılamak amacıyla Kızılay tarafından "gönüllü kan donör programı" oluşturulmuştur. Program kapsamında bir yandan ihtiyaç

¹¹⁹ TKAB, a.g.e., 2012, s. 77-81.

duyulan kan toplanırken bir yanda da Türk topluma kan verme alışkanlığı kazandırmak amaçlanmıştır¹²⁰.

3.1.4. Türk Kızılay'ının Örgütlenmesi

Türk Kızılay'ının Genel Merkezi Ankara'da yer almaktadır. Ayrıca kan hizmetleri, afet müdahale merkezleri ve Türkiye'nin 81 ilinde bulunan 700 Kızılay şubesiyle geniş bir alana yayılmıştır¹²¹. Diğer Müslüman ülkelerde de Kızılay teşkilatları bulunmakta olup ülkemizdekine benzer görevler yerine getirmektedirler. Bu nedenle Türk Kızılay'ının örgütlenmesi başkente bulunan merkez ve taşrada bulunan şubelerden meydana gelmektedir.¹²² Aşağıda özet bir şekilde bu organları anlatacağız.

3.1.4.1. Kızılay'ın Genel Merkez Organları

Türk Kızılay'ının başkentte yer alan genel merkezinde şu birimler yer almaktadır: “Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetçiler Kurulu, Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Genel Müdürlüktür”.¹²³ Genel merkezde, idari yönden kanunların vermiş olduğu yetkiler dâhilinde ve Kızılay'ın temel değerleri doğrultusunda hizmetler verilmektedir.

3.1.4.2. Kızılay'ın Şubeleri

Türkiye'nin dört bir yanına yayılan Kızılay'ın şubeleri; Kızılay-Kızıllaç Hareketi'nin ve Türk Kızılay'ın ülküsü çerçevesinde, destekçilerinden ve devletin vermiş olduğu imkânlardan faydalanarak hizmet yapmaya devam etmektedir. Kızılay'ın şubeleri genel merkezin ilgili organlarının altında hizmetlerini sürdürmektedirler. Kızılay'ın şubeleri; “Genel Müdürlük Merkezi, Yönetim Hizmetleri Grubu İzleme Değerlendirme Grubu, Yönetim ve Sistemler Grubu ile Kurumsal Hizmetler Grubundan oluşmaktadır”.¹²⁴

¹²⁰ TKAB, a.g.e., 2012, s. 77-81.

¹²¹ www.kizilay.org.tr, [erişim tarihi: 05/01/2019.]

¹²² https://www.kizilay.org.tr/SSS/. [erişim tarihi: 21/01/2019.]

¹²³ https://www.kizilay.org.tr/SSS/. [erişim tarihi: 21/01/2019.]

¹²⁴ TKD (2015), 2010-2015 Stratejik Planı, 10-11.

3.1.5. Türk Kızılay'ının Uluslararası İnsani Yardım Çalışmaları (2003-2014)

Komşu ülkelerden meydana gelen çatışma, iş savaş ve olağanüstü durumlar sonrasında Türkiye'nin insani müdahale politikası gün ve gün artarak devam etmektedir. Türkiye'nin insani yardım konusunda önemli bir donör olması, Türkiye ve Türk hükümetinin, insani yardımda önemli bir kurumu olan Türk Kızılay'ını, pek çok farklı coğrafyada dünyanın her yerinde yardım çalışmaları sürdürmeye zorunlu kılmıştır.

Türk Kızılay'ı 2003-2014 yılları arasında 78 farklı ülkede hem aynı hem de nakdi 549 yardım faaliyeti gerçekleştirmiştir. Böylece, Türk Kızılay'ı kuruluşun günümüze dünya çapında 137 ülkeye yardım elini uzatmıştır. Türk Kızılay'ı afet sonrasında ihtiyaç duyulan barınma, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara cevap vermesinin yanı sıra kalıcı refahı sağlayacak uzun soluklu projelere de imza atmıştır. Bu süreçte; Filistin, Sudan, Endonezya, Sri Lanka, Kırgızistan, Kosova, Balkan Ülkeleri, Somali, Pakistan başta olmak üzere insani yardım alanında faaliyetler gerçekleştirerek birçok proje hayata kazandırmıştır. Bu projelere, afetin meydana geldiği ülkelerde; kalıcı konut inşası, okul, toplum merkezi, ibadethane ve kamu tesislerinin inşası, geçim kaynaklarının sağlanması ve desteklenmesi, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri gibi alanlar örnek verilebilir¹²⁵. Dünya üzerinde birçok sahada yer alan Kızılay'ın insani yardım çalışmalarının anlatıldığı bu başlıkta çalışmamızı ilgilendiren Ortadoğu bölgesi ele alınmıştır. Şimdi bu bölgeleri ayrı başlıklar altında inceleyebiliriz.

3.1.6. Türk Kızılay'ının Suriye'ye İnsani Yardım Operasyonu

Mart 2011'de Suriye içerisinde meydana gelen iç çatışmalar neticesinde 11 milyondan fazla Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı evlerini terk etmek zorunda kalarak mülteci durumuna düşmüştür. Bununla birlikte, 13,6 milyon kişi ise insani yardıma muhtaç durumda halen Suriye içerisinde çok zor şartlarda yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre toplamda 4,8 milyon kişi Türkiye Cumhuriyeti, Lübnan devleti, Irak, Ürdün devleti ve Mısır toprakları başta

¹²⁵ TKDGM, Aklımızda Hep İyilik Var! En Çok İhtiyaç Duyduğunuz Zamanlarda En Yakın Dostunuzdur, 1868'den Beri Yanınızda, 2014, 12-13.

olmak üzere çevre devletlere sığınmış, 6,6 milyon kişi ise Suriye içerisinde yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Ülkemiz de bulunan geçici koruma sahibi Suriyeli halkların son durumunu ilgili bakanlık verileri, resmi sonuçlara göre şöyle açıklayabiliriz. 20 Aralık 2018 tarihli Türkiye Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu rapora göre ülkemize girişte kayıt altına alınan Suriyeli geçici koruma altından bulunanların sayısı 2018 yılının kasım ayına göre 24 bin 392 kişi artmıştır. Resmi kayıtlara göre ülkemizde biyometrik verileri alınarak kayıt altına alınmış toplam 3 milyon 618 bin 624 geçici koruma altında bulunan kişi vardır. Ülkemizde bulunan Suriyeli sığınmacıların durumunu cinsiyet bakımından değerlendirdiğimizde; 1 milyon 963 bin 553 kişi erkeklerden meydana gelirken 1 milyon 655 bin 71 kişi de kadın sığınmacılardan meydana gelmiştir. Kasım ayı verilerine baktığımızda erkek sığınmacı sayısı 13 bin 371 kişi artarken kadın sığınmacı sayısı 11 bin 21 kişi olarak artış göstermiştir.¹²⁶

Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacıların büyük bir oranı genç nüfustan oluşmaktadır. Sayısal verilerle ifade etmek gerekirse Suriyeli sığınmacıların nüfusunun yüzde 47’si ergin olmayan 18 yaşın altındadır. Diğer bir ifadeyle 18 yaşından küçük 1 milyon 723 bin 473 genç sığınmacı bulunmaktadır. Temel eğitim yaşında bulunan bu kesimin yetiştirilmesi ilerleyen yıllar için çok önemlidir. Kadın oranı genelde düşük olmakla birlikte 60 ve üzeri yaşta bulunan Suriyeli mültecilerin içerisinde kadın oranı erkek oranına göre daha fazladır. Bu yaş aralığı haricinde ülkemizde yer alan Suriyeli sığınmacıların içerisindeki erkek oranı daha fazladır. Ayrıca belirtmekte fayda var ki ülkede ki kadın sığınmacı ve erkek sığınmacı arasındaki en fazla farkın bulunduğu yaş aralığı 19-24 yaş arasıdır.

Çoğunlukla ülke içerisindeki şehirlerde yaşayan sığınmacıların haricinde, bir kısmı da geçici barınma merkezleri olarak adlandırılan ve İçişleri Bakanlığının gözetiminde bulunan çadır kentlerde yaşamaktadırlar. Göç İdaresi Müdürlüğünün verilerine baktığımızda çadırlarda yaşayan sığınmacıların sayısı 2018 yılının sonu itibarıyla 143 bin 603 kişidir. Geçici barınma merkezlerinde kalan sığınmacıların bir önceki ayına baktığımızda bu sayı 155 bin, olduğu görülmüştür. Bunun yanında 2017

¹²⁶ Mülteciler Derneği, Türkiye’deki Mültecilerin Sayısına Yönelik Haber, <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, [erişim tarihi: 06/01/2019.]

yılının aralık ayına baktığımızda barınma merkezlerinde kalan kişi sayısı 228 bin 251 olarak gösterilmiştir. Son zamanlarda birkaç tane çadır kendin kapatıldığını da göz önünde bulundurduğumuz da Suriyelilerin büyük çoğunluğu hatta neredeyse tamamı ülke içerisinde başıboş bir şekilde yaşamaktadır.

Yine Göç İdaresi Müdürlüğünün verilerine baktığımızda Türkiye'nin tamamına yayılmış olan Suriyeli sığınmacıların bazı illerdeki bulunma oranları sayısal olarak tespit edilmiştir. Aralık 2018 tarihi itibarıyla Suriyelilerin ikamet ettiği illerin başında 557 bin 694 kişi ile İstanbul gelmektedir. Aynı şekilde ikamet edilmeyi en az tercih edilen şehir ise 32 kişi ile Bayburt ilimizdir. En az tercih edilen diğer bir il ise 56 kişi ile Tunceli'dir. Nüfus yoğunluğu olarak durumu değerlendirdiğimizde yüzde 87 oranına yakın bir yoğunlukla Kilis gelmektedir. Diğer bir ifadeyle Kilis de yerli halktan çok Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır diyebiliriz.

Türkiye'de bulunan bir kısım Suriyelilere istisnai olarak Türk vatandaşlığı verilmiştir. Daha çok doktor, sanatçı, öğretmen ve çeşitli mesleklerden oluşan bu kişilerin toplam sayısı aralık 2018 itibarıyla 59 bin 747 kişidir. Yine Göç İdaresinin 31 Aralık 2018 tarihli verisine göre tekrar kendi memleketine giden sığınmacı sayısı 294 bin 480 kişi olarak gösterilmiştir. Resmi kayıtlara göre Suriyeli geçici koruma sahibi kişilerin işgücüne katılma oranlarına bakarsak, ülkemizde ilgili bakanlık tarafından izin verilmiş çalışma iznine sahip 32 bin 199 çalışan olduğu ifade edilmiştir¹²⁷. Sayısal olarak ifade ettiğimiz mültecilerin durumundan sonra kamu kurumu olan Kızılay'ın dünyanın son yıllarda görebileceği en vahim olan Suriye krizini karşısındaki faaliyetlerini açıklayabiliriz. Türkiye'nin Hatay sınırından ülkemize girişlerin yaşanmasıyla birlikte Türk Kızılay'ı tarafından T.C. Dışişleri Bakanlığı ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile birlikte koordine bir biçimde 2011 tarihinde "Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu" başlatılmıştır. Ekim 2018 itibarıyla Türk Kızılay'ı, 10 ilde bulunan toplamda 17 çadır kent ve 8 konteyner kentte toplamda 185 personeli ile hizmet vermektedir. Operasyon kapsamında yürütülen tüm faaliyetler saha düzeyinde Gaziantep'te bulunan Suriye Krizi Ülke Alan Koordinatörlüğünce, merkezi düzeyde ise

¹²⁷ Mülteciler Derneği, Türkiye'deki Mültecilerin Sayısına Yönelik Haber. <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, [erişim tarihi: 21/05/2019.]

Ankara’da bulunan Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğünce takip ve koordine edilmektedir.

2012 yılının Ağustos ayından bu yana Suriye tarafından yapılan talepler çerçevesinde, sınırın sıfır noktasından önemli bir gayretle sadece insani amaçlı yardım malzemesi olarak kabul edilen gıda ve gıda dışı malzemelerin Suriye içerisine gönderilmesi söz konusudur. Ülkemiz ile Suriye sınırı arasında oluşturulan on dört yardım geçiş alanında gerek yerel olarak yapılan gerekse de uluslar arası alanda yapılan birçok insani amaçlı yardımlar Kızılay tarafından özenle ihtiyaç sahiplerine teslim edilmektedir. Türk Kızılay’ının yardımı ile ülkemizden Suriye içerisine sevki sağlanan barınma, eğitim, lojistik, sağlık, su-sağlık koruma hijyen ve gıda malzemelerinin güncel rakamsal değeri 1,7 milyar Türk Lirasından fazladır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile yapılan görüşmeler neticesinde ülkemizde kent merkezlerinde yaşamlarını sürdüren yabancıların gıda dışı malzeme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2015 yılında Gıda Dışı Destek Projesi hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında BMMYK tarafından temin edilen insani yardım malzemeleri Türk Kızılay’ı depolarına alınmakta, mutabık kalınan dağıtım planlaması kapsamında belirlenen illere yine Türk Kızılay’ı personeli tarafından ulaştırılmakta ve yerel makamların destekleriyle dağıtımları sağlanmaktadır. Proje başlangıcından bu yana Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Mersin, Bursa ve Batman illerinde toplamda 50.000 adet hijyen kiti dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Ankara, Konya, Kayseri ve Osmaniye illerinde yaşamakta olan yabancılara yönelik 10.000 adet gıda dışı malzeme (battaniye, yastık, çarşaf, şilte, bebek kiti, mutfak kiti, hijyen kiti, ısıtıcı ve soba) dağıtımı yapılmıştır¹²⁸.

Türkiye’deki geçici barınma merkezlerinde yaşamlarını devam ettiren Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının gıda ihtiyaçları, piyasadan tedarik edilmek ya da kamplarda kurulan mutfaklarda pişirilmek suretiyle kamp yönetimleri tarafından karşılanmakta idi. Ancak zaman içerisinde çıkarılan yemeklerin Suriyelilerin damak tadına, kültürel alışkanlıklarına uymadığı fark edilmiş, dolayısıyla sıcak yemek dağıtım uygulamasının ciddi oranda yemek israfına ve maddi külfete yol açtığı gözlemlenmiştir.

¹²⁸ Kaiwana Amini, A.g.e, s. 136.

Türk Kızılay'ı tarafından sıcak yemek dağıtımı ve sonrasında damak tadından yaşanan sıkıntılar neticesinde bazı geçici barınma merkezlerinde uygulanmasına son verilerek Kızılay Kart projesine geçilmiştir. Ekim 2012 tarihinde pilot uygulama olarak, Kilis Öncü Pınar çadır kentinde yaşamakta olan sığınmacılara uygulanmıştır. BM'nin vermiş olduğu fonlardan karşılanan ve Halk Bankasının alt yapısını oluşturduğu Kızılay Kart projesi gerek kent merkezleri içerisinde yaşayan sığınmacılara gerekse de 11 geçici çadır kente bulunan sığınmacılara dağıtılarak uygulanmaya konulmuştur. Bu kartlar sayesinde ihtiyaç olunan gıda benzeri malzemeler anlaşmalı marketlerde satın alınabilinmiştir. Bu sayede damak tadından kaynaklı boşa giden sıcak yemek israfının da önüne geçilmiştir. Bununla birlikte Kızılay kart uygulaması hem yerli halkla Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu kolaylaşmış hem de aile bütçeleri üzerinde söz sahibi olma imkânı sunulmuştur. Başlangıçta aile bireyinin her biri için 50 Türk lirası yüklenerek başlanan uygulamaya toplamda 406.444.965,00 Türk lirası aktarılmıştır. Bununla birlikte Kasım 2016 tarihi itibarıyla 141.684 ihtiyaç sahibine hizmet verilmektedir¹²⁹.

Kızılay Kart uygulaması çeşitli bakanlıklar ve BM'nin Dünya Gıda Programı gibi uluslararası kuruluşların birlikte hareket etmesi neticesinde daha da kapsamı geliştirilmiş ve zor durumda olan geçici koruma altındaki sığınmacıların hizmetine sunulmuştur. Yabancılara daha iyi hizmet verebilmek için çağrı merkezleri kurulmuş ve sığınmacıların dilinden anlayan personeller görevlendirilmiştir. Türk Kızılay'ı BM'nin desteklemiş olduğu maddi kaynaklardan yararlanarak çocukları koruma programı geliştirmiştir. Program kapsamında başta geçici çadır kentlerde yaşayanlar olmak üzere Suriyeli çocuk sığınmacıların becerilerinin geliştirilmesi için çeşitli temel eğitimler verilmiştir¹³⁰. Ülkemizde bulunan geçici koruma altındaki mülteciler geçici çadırlardan daha çok şehirleri tercih etmektedirler. Ülkemizin hemen hemen her ilinde olmakla birlikte bazı şehirlerde mültecilerin sayısının oldukça fazla oranda artması yetkililerin acil önlemler almasına, çalışmalar yapmasına neden olmuştur.

Önemli çalışmalardan biri olan “Toplum merkezleri Projesi” ile Türk Kızılay'ı öncelikle Suriyeli mültecilerin en yoğun olduğu illerde hizmete başlamıştır. Bu illerden ilki Şanlıurfa ilidir. Buna ek olarak İstanbul, Ankara, Bursa gibi şehirlerde başta olmak

¹²⁹ Kaiwana Amini, a.g.e., s. 136.

¹³⁰ Kaiwana Amini, a.g.e., s. 120.

üzere toplamda 7 toplum merkezi hizmete başlamış ve mültecilerin yanında olmuştur. Bunlara ek olarak İzmir ili başta olmak üzere toplum merkezi kurulum çalışmaları Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde sistemli bir şekilde devam etmektedir.

Toplum merkezlerinde verilen hizmet ve faaliyetler aşağıda sıralanmıştır¹³¹.

- Psiko-sosyal Destek Hizmetleri
- Koruma
- Çocuk ve Genç Programı
- Yönlendirme Hizmetleri
- Geçim Kaynağı Geliştirme ve Uyum Aktiviteleri
- Sağlık Hizmetleri
- Gönüllü aktiviteleri

Toplum merkezlerinde görev yapmakta olan 105 Türk Kızılay'ı personeli ile Kasım 2016 itibariyle toplamda aşağıdaki hizmetler gerçekleştirilmiştir.

- 16.267 Koruma
- 14.285 Çocuk ve Genç Programı
- 7.542 Geçim Kaynağı Geliştirme
- 4.360 Uyum Aktiviteleri
- 11.510 Sağlık Hizmetleri

Ankara'da yaşayan yabancılara yönelik sıcak yemek hizmeti verilmesi amacıyla IFRC finansal desteği ile Ulucanlar Aşevi Projesi hayata geçirilmiştir. Türk Kızılay'ı Ankara Şubesi tarafından uygulanmakta olan proje kapsamında, Türk Kızılay'ının genel sıcak yemek yardımlarına ek olarak mobil ikram araçlarıyla Ankara'da yaşayan geçici sığınmacılara yemek sağlanmaktadır. Daha önceleri ortalama

¹³¹ Kaiwana Amini, a.g.e., s. 126.

günlük beş yüz ile iki bin tabak yemek dağıtımı yapılırken aşevi projesiyle birlikte günlük dağıtılan yemek miktarı beş bin tabak olmuştur.¹³²

3.1.7. Türk Kızılay'ının Afganistan'a İnsani Yardım Operasyonu

Afganistan'ın bazı şehirlerinde 2014 yılının nisan ayında gerçekleşen yoğun yağışlar nedeniyle sel felaketi ortaya çıkmış ve felaketten dolayı çok sayıda insan yaşamını yitirmiştir. Bunun yanında yaklaşık 16.000 kişi ise evsiz kalmıştır. Ayrıca, 2 Mayıs 2014 tarihinde Badahşan Şehrinin Argo ilçesinde meydana gelen doğal felaket sonrasında 300 kişiye yakın insan hayatını kaybetmiş, onlarca insan yaralanmış ve yüzlerce ev kullanılmayacak derece zarar görmüştür. Bu sorunların giderilmesi ve insani faaliyetlerin sağlanması için Türk Kızılay'ının iki ekibi Afganistan'daki Kızılay'ın Genel Merkezinde Genel Başkan ve üst düzey yetkililer ile bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda, afet bölgesine yapılacak yardım faaliyetlerinin en yakın şehir olan Mezar-i Şerif'ten başlanması talep edilmiştir. Bölgeye ulaşan ekiplerimiz ihtiyaçlar doğrultusunda afetzedelere yardımda bulunmak amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Ancak, Türk Kızılay görevlilerinin saha da yer aldığı zaman zarfı içerisinde meydana gelen yağmalarda silahlı kolluk kuvvetlerinin yetersizliği ile ortam tehlikeli hale gelmiş bu bölgenin malzeme sevkine şimdilik uygun olmadığı kanısına varılmıştır¹³³. Daha sonra uygun ortamların oluşması ile birlikte çeşitli bölgelere gıda dağıtımı yapılmıştır. Afganistan'a yapılan yardımlar genel olarak bölgenin beslenme, damak kültürüne uygun olarak gıda desteği şeklindedir.¹³⁴

3.1.8. Türk Kızılay'ının Filistin'e İnsani Yardım Operasyonu

Filistin 60 yılıdır savaş ve çatışmalar ile Ortadoğu'nun kanayan yarası olarak siyasi tarihte yerini almıştır. Türk Kızılay'ı süregelen insani krizlerde, zor durumda kalan, ortak tarihi kültüre sahip olan Filistin halkına her zaman destek ve yardım eli uzatılmıştır. Ancak gerekli önlemlerin alınmasına, çatışmaların azaltılmasına rağmen insani krizler yine de bölgede devam etmektedir. Bu durum ülke ekonomisine zarar vererek işsizlik oranını yükseltmiştir. Bununla birlikte halkın büyük bir kısmı günde 2

¹³² TKDGM (2016a) Suriye İnsani Yardım Operasyonu. 2-12.

¹³³ Kaiwana Amini, a.g.e., s. 139.

¹³⁴ TKDGM (2014b) Afganistan İnsani Yardım Operasyonu, s. 2-5.

doların altında bir gelire yaşam mücadelesini sürdürmektedir, diğer yandan ise İsrail terör devletinin baskı şiddet ve engelleriyle uluslararası yardımların ulaşımında büyük zorluklar yaşanmaktadır.

14 Kasım 2012 tarihinde HAMAS (İslami Direniş Hareketi) mensubu askeri lider olan Ahmad Al-Jaabar'ın İsrail tarafından öldürülmesi Gazze ile İsrail arasındaki gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Aynı yılda başlayan İsrail hava saldırısına Gazze tarafından füze saldırıları ile karşılık verilmesi sonucunda, 103 Filistinli hayatını kaybetmiş, 1,3991 kişi yaralanmış, 15.000 kişi evlerini terk etmek zorunda kalmış ayrıca 8.000 adet ev kullanılmayacak derecede zarar görmüştür¹³⁵. Türk Kızılay'ı tarafından Filistin'e yönelik yapılan insani yardımlar, 2008 yılında başlayarak bugün hala artarak devam etmektedir. Türk Kızılay'ı "Filistin İnsani Yardım Operasyonu" kapsamında aralıklar ile devam eden yardım malzemesi gönderimini çeşitli iyileştirme dönemlerinde yeni projelerle yürütmektedir. Türk Kızılay'ı tarafından Filistin bölgesine yapılan iyileştirme dönem çalışmalarını ve mevcut yardımları bölgede organize ederek sistemli bir hale getirmek ve faaliyetlerin koordinasyonunu yürütmek amacıyla, Kudüs'te "iletişim ofisi" ve Gazze Şeridi'nde ise "delegasyon başkanlığı ofisi" açılmıştır. Gazze delegasyon başkanlığında toplam 2 Türk Kızılay'ı ve 4 yerel personel görev yapmakta ayrıca 2 arazi aracı ve 1 minibüs ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır¹³⁶.

3.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

3.2.1. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Tarihçesi

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının (TİKA) tarihçesinin anlatıldığı bu başlıkta ilgili kuruluş mevzuatının da kapsamı göz önüne alınarak teorik bilgiler ifade edilecektir. Doksanlı yıllarla birlikte değişen iki kutuplu dünya düzeninde Soğuk Savaş sona ermiş ve dünya üzerinde egemen tek devlet Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. İkinci Dünya Savaşından beri ABD'nin önemli rakibi olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağılmış ve Türki devletler başta olmak üzere birçok devlet bağımsızlığını ilan ederek dünya siyasi tarihinde yerini almıştır. İşte

¹³⁵ Kaiwana Amini, A.g.e, s. 145.

¹³⁶ TKDGM (2015c) Gazze İnsani Yardım Operasyonu, s. 2-22.

dünya üzerinde yer almış olan bu yeni devletlerin tarihsel anlamda, geçmiş dönemlerden kaynaklı bağlantılarının olduğu Türkiye Cumhuriyetinde beklentileri oldukça fazladır.

Sosyalist bir ekonomik düzenin hakim olduğu bağımsızlığa yeni kavuşmuş Türki devletlerin yanında yer alarak onlarla ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gereklidir. Böylesi bir ortamın varlığında kısa ismi TİKA olarak tanımlanan Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı 1992 senesinde faaliyetine başlamıştır. Kurulduğu sene Bakanlar Kurulunun ilan ettiği 480 sayılı kararname ile dışişleri bakanlığına bağlı olarak çalışan başkanlık, arada geçen 7 yıl gibi kısa bir tarihin ardında Başbakanlığa bağlı kılınmıştır. İki yıl sonra yani 2001 senesinde başkanlığın teşkilat yapısı, görevleri ve yetkisini içeren kuruluş kanunu yayımlanmıştır. 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'de birçok değişim yaşanmıştır. Bu değişimlerin başında ise siyasal iktidar değişikliği gelmektedir. 2003 yılında AK Partinin ülke yönetimine gelmesiyle beraber dış politikada daha aktif olmaya başlayan Türkiye dış politika yapıcısı olarak gördüğü TİKA'nın da bazı yönlerden değişmesi için çalışmalar yapmıştır. İlk önce isim değişikliği yapılarak günümüzde kullanılan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı ismi kabul edilmiştir¹³⁷. Daha sonra daha hızlı kararlar alabilmesi için teşkilat yapısında bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bunun yanında dünya üzerinde kurduğu ofislerle her geçen gün biraz daha büyüyerek daha kurumsal bir hal almıştır. Asya'dan Balkanlara, Afrika'dan Amerika'ya dünya üzerinde birçok kara parçasına insani yardımlar götürmek için yayılmıştır. TİKA en son yasal değişikliği ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte yaşamıştır. Bu değişiklik aşağıda ifade edilmiştir.

“15 Temmuz 2018 tarih ve 30479 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı başlıklı 37'nci bölümünde yer alan Kuruluş ve Teşkilat başlıklı 521. Maddesinde, Başkanlık, kamu tüzel kişiliğine haiz ve özel bütçeli olarak nitelendirilmiş

¹³⁷ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Kurumsal Tarihçesi, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222>, [erişim tarihi: 01/02/2019.]

olup Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir".¹³⁸

Anayasa'da belirtilen alanlarda çeşitli ülkeler ile işbirliğini geliştirmeye çalışan TİKA'nın günümüzde Afrika'da 11 ülkede ofisi bulunmakla birlikte, 28 ülkede bölge insanının kalkınmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır¹³⁹. TİKA yukarıda değinilmeye çalışılan alanlar yanında başlıca su kuyusu açma, tarım, hayvancılık ve altyapı oluşturulması gibi birçok alanda dünya insanının yaşam standardını artıracak çalışmalar gerçekleştirmesinin yanında özellikle Osmanlı döneminden kalma tarihi eserlerin yenileme çalışmalarını yaparak dünyada Türk kültürünü yaşatmaya çalışmaktadır. TİKA, 2004 ve 2005 yıllarında Afrika kıtasına yönelik 72 civarında projeyi hayata geçirmiştir¹⁴⁰. Bu projelerden birkaçı: TİKA, Süleyman Demirel Üniversitesi desteğiyle Libya Ulusal Radyo personeline teknik eğitim kursu vermiştir. Batı Afrika'da yer alan Gana'da ise yapımı neredeyse 12 yıldır tamamlanamayan Gana Kasoa Orta Öğretim Okulu inşaatı TİKA'nın desteği ile birlikte kısa sürede tamamlanmış ve Ganalı 500 öğrencinin modern sınıflarda eğitim almalarına olanak sağlamıştır¹⁴¹.

Tarım ve gıda sektörlerinin de geliştirilmesinde faaliyet gösteren TİKA, bu alanlarda uzmanların yetiştirilmesine öncülük etmiştir. Örneğin veteriner yetiştirilmesi, farklı ülkelerden uzmanlarla bilgi alış-verişi ve gıda güvenliğinin korunmasına ilişkin araştırmalar yapılması gibi birçok farklı alanda çalışmaya öncülük etmiştir¹⁴². TİKA, Afrika'da 28 ülkede yaklaşık 3 yılda 200 civarında projeye imza atmıştır. Altyapı geliştirilmesine yönelik çalışmaların yanında bölge insanının mesleki yeterliliğini artıracak eğitimler de sağlanmaktadır. Bu gibi çalışmaların yanında TİKA bu ülkelerde sağlık sektörünün geliştirilmesi için nitelikli teknik eleman yetiştirilmesi, hastane inşası veya var olan yapıların tadilatı ve işletimi, ilaç ve aşı yardımları olmak üzere sektörün her aşamasında ülkelerin gelişmesine katkı sağlamaktadır¹⁴³. TİKA bölgede faaliyet

¹³⁸ 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, Madde, 520-531.

¹³⁹ **TİKA Afrika Raporu**, www.TİKA.gov.tr.

¹⁴⁰ **TİKA Afrika Raporu**, s. 2, www.TİKA.gov.tr, Erişim Tarihi: 11.01.2019.

¹⁴¹ Ufuk Tepebaş, "Dönüşüm sürecindeki Sahra Altı Afrika Kalkınma, Güvenlik&Ortaklık", s. 367. **Tasam Yayınları**, Ekim-2013 İstanbul.

¹⁴² Tepebaş, 2013, s. 367.

¹⁴³ **TİKA Afrika Raporu**, www.TİKA.gov.tr, [erişim tarihi: 02/02/2019.]

göstermek isteyen Sivil Toplum Kuruluşları ve Afrika ülkelerinin ilgili birimleri ile zaman zaman ortak projeler içerisinde çalışmalar yürütebilmektedir.

TİKA'nın hizmetleri hem bölgede Türkiye'nin yumuşak gücünü ön plana çıkarmakta, hem de bölge halkının bilgi birikim, gelişimini sağlamaktadır. Aynı zamanda Afrika'da tarihi eserlerin gerekli yenileme çalışmalarını yerine getirerek ülkelerin tarihi eserlerinin sonraki nesillere ulaşmasında bir köprü vazifesi görmektedir.

3.2.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Temel Değerleri

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının bir takım temel değerleri vardır. Bu değerler TİKA tarafından yayımlanmış en son performans programında aşağıda sayılan maddeler biçiminde açıklanabilir.¹⁴⁴

- İnsan Odaklılık,
- İşbirliğinde Bulunulacak Devlete Ayrıcalık Gösterilmesi,
- Gerçekleştirilen Hizmetlere Özen Gösterilmesi,
- Bağımsızlık ve Açıklık,
- Birlikte Hareket Edebilirlik,
- Dürüst Davranmak,
- İş Bitirilebilirlik,
- Faydalılık yani Zamanındalık,
- Ülke Mevcut Politikasına Bağımlılık.

3.2.3. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Yetki, Görev ve Sorumlulukları

TİKA'nın kuruluş kanununda görev yetki ve sorumlulukları maddeler şeklinde sıralanmıştır. Bu maddelerden oluşan derlemelerin bir kısmı aşağıda yer almaktadır.¹⁴⁵

¹⁴⁴ http://www.tika.gov.tr/TİKA_Performans_Programı_2018.pdf, [erişim tarihi: 15/01/2019.]

¹⁴⁵ "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", 2018, madde 521.

a-) Hükümet tarafından uygun görülen durumlarda çeşitli devletlere yapılacak dış yardımların düzen ve yönetimini planlamak.

b-) Ülkemiz tarafından dünyanın birçok bölgesine yapılan yardımlar sonrasında yardımların ne tür şeklinde yapıldığı, yapılan yardımların uygunluğu vb. durumları raporlamak ve çeşitli iletişim araç gereçleri ile kamuoyuna duyurmak.

c-) Türk milletinin tarihte var olduğu coğrafyalarda bulunan, kültürel ve tarihsel mirasımız olan birçok tarihi yapının yeniden hayata döndürülmesi için çalışmalar yapmak.

ç-) Ülkemiz dışında bulunan soydaşlarımızla kültürel bağlarımızın güçlendirilmesi için çeşitli çalışmalar yapmak onlarla bir araya gelmek için, araştırma merkezleri kurmak.

d-) Birlikte hareket edilecek devlet, toplum ve sivil toplum kuruluşlarına maddi ve manevi desteklerde bulunmak. Bu alanda yapılacak çalışmalara örnek vermek gerekirse eğitim alanında yapılan destekler, sağlık alanında yapılan yardımlar, imar ve çevre düzeni şeklinde yapılan teknik yardımlar, insan kaynakları ve doğal kaynaklarının kullanımının bilinçlendirilmesine yönelik yardımları sayabiliriz.

e-) Yapılmış olan veya yapılmakta olan projeler hakkında danışma kuruluna açıklamalarda bulunmak.

f-) Başkanlığın amaç ve çıkarları doğrultusunda hareket ederek diğer devletlerde bulunan benzer amaçlı kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmak bazı bölgelerde bu kurumlarla birlikte çalışmalar yürütmek.

g-) Etkileşim içinde bulunan devletlerle ekonomik, sosyal ve kültürel bağların daha da güçlenmesi için devletlerden ülkemize gelen öğrencilere maddi yardımlarda bulunmak.

ğ-) Ayrıca kanunlarla TİKA'ya öngörülen diğer çeşitli görevleri yerine getirmek.

3.2.4. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teşkilat Yapısı

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının merkezi Ankara'da yer almaktadır. Kamu tüzel kişiliğine sahip kendisine ait bir bütçesi bulunan özerk bir kamu kurumudur. Kuruluş aşamasından günümüze yasal değişiklikler neticesinde başkanlığın bağlı bulunduğu bakanlıklarda değişim göstermiştir. En son yapılan mevzuat değişikliğiyle birlikte TİKA; Kültür ve Turizm Bakanlığının bünyesine alınmıştır. Başkanlık merkez biriminde bulunan Hukuk müşavirliği, Dış İlişkiler Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, İnsan Kaynakları Başkanlığı ile dünyanın her alanına yayılmış daire başkanlıklarıyla faaliyetlerine etkin bir şekilde devam etmektedir. Ayrıca ülkelerin hangi daire başkanlığı arasında yer alacağı TİKA başkanınca kararlaştırılır. Başkanlık yurt dışında yapacağı faaliyetlerin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için "Program Koordinasyon Ofisleri" kurabilmekte ve gerek kendi personeli gerekse de çalışma yapılan ülkede istihdam edilen yerli personelle Türkiye'yi temsil etmektedir.¹⁴⁶

3.2.5. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Fiziki İmkânları

Ankara'da yer alan başkanlık; ortalama 5 bin metrekare alan üzerine inşa edilmiştir. Faaliyet gösterilen bina ortalama 30 bin metrekare alanlık bir kullanıma sahiptir. Burada personele ait 100 araçlık otopark, yemekhane ve çeşitli kullanıma uygun odalar mevcuttur. Bunlara ek olarak merkez bina 1984 yılından beri hizmet vermekle birlikte kuruma ait 13 adet resmi plakalı araç bulunmaktadır.

3.2.6. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Teknolojik Donanımı

3.2.6.1. Teknik Alt Yapı ve Donanımı

Başkanlığın teknolojik alt yapısına baktığımızda Türkçeden başka dil seçeneğine sahip web sitesi ile çoklu bir uygulama sunmuştur. Bunun yanında sahip olduğu mobil uygulamalar ile takipçilerine ulaşmayı ilke edinmiştir. İnternet erişimi

¹⁴⁶ http://www.tika.gov.tr/TİKA_Performans_Programı_2018.pdf. [erişim tarihi: 13/01/2019.]

casus yazılımlara karşı güçlü bir konumdadır ve yedeği mevcuttur. Uydu telefon vb. iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanan başkanlık dünya üzerinde kurmuş olduğu ofislerle her an iletişim içerisinde. Başkanlık bünyesinde oluşturulan diğer önemli bir çalışma “Faaliyet Bilgi Portföyü” ile adlandırılan elektronik sistemdir. İsmi geçen bu bilgi sistemi ile kurum tarafından yapılmış olan başta kalkınma yardımları olmak üzere bütün çalışmalar veri analizi yapılarak kayıt altına alınmaktadır. Ayrıca personel sistemi ve gelişim otomasyon sistemi üzerinde yapılan elektronik dönüşümlerde kurum performansının artmasına neden olmuştur.¹⁴⁷

3.2.7. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Suriyelilere Yönelik İnsani Yardım Faaliyetleri

Suriye de 2011 yılında başlayan insani kriz sekizinci yılını doldururken, uzun vadeli bir yerinde edilme şeklinde küresel dünyayı etkileyen bir hal almıştır. Topraklarında en fazla Suriyeli sığınmacıyı barındıran Türkiye sayıları üç milyonun üzerinde sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. 2017 yılında Suriyeli sığınmacılara Türkiye’nin yapmış olduğu kalkınma yardımlarını içeren yardım tutarı 7.188,45 milyon Amerikan dolarıdır. 2011 yılında Türkiye’ye Suriyeli sığınmacıların ilk girişleri ile birlikte kriz yönetiminde etkili olan AFAD, Türk Kızılay’ı başta olmak üzere çeşitli kamu kurumlarının ortak yönetiminde Suriye Krizi İnsani Yardım Operasyonu oluşturulmuştur. Ülkeye giren sığınmacılar geçici koruma kapsamına alınarak Türkiye de yaşamalarına izin verilmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler eğitim, sağlık, belediye hizmetleri, adalet, güvenlik, bazı bankacılık faaliyetleri başta olmak üzere Türk vatandaşlarının faydalandığı birçok sosyal ve ekonomik haktan faydalanmışlardır.

Türkiye içerisinde şehirlerde yaşayan sığınmacılar ikamet izini aldığı il sınırları içerisinde kalmak şartı ile yukarıda sayılan birçok sosyal ve ekonomik haktan faydalanmaktadırlar. Ayrıca ikamet izini aldıkları il sınırları içerisinde seyahat ve yerleşme özgürlüğüne de sahiptirler. Bunlara ilaveten özellikle gençler ve kadınlar Türk vatandaşlarının sahip olduğu gençlik merkezleri, spor tesisleri ve el sanatları merkezlerinde faydalanma hakkına sahiptirler.

¹⁴⁷ Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, 2017”, s. 45, <http://www.tika.gov.tr/>, [erişim tarihi: 23/05/2019.]

Her geçen gün artan sığınmacı sayısına sahip olan Türkiye gelecek zamanda çeşitli sorunların yaşanmaması ve Suriyeli sığınmacıların yerli halk ile kaynaşması için çeşitli mesleki eğitimler, dil kursları eğitimleri vermektedir. Ayrıca sığınmacıların ilerde ülkelerine döndükleri zaman kendilerini idare eden birer bireyler olarak hazır olması için sığınmacılara çeşitli eğitimler, sosyo-psikolojik destekler verilmektedir. lke içerindeki çeşitli illerde serbest olarak yaşayan sığınmacılara ilave olarak 10 Türk ilinde oluşturulmuş olan geçici barınma merkezlerinde de Suriyelilerin bir kısmı ikamet etmektedir. Bu merkezlerde kalan sığınmacıların sağlık, yeme içme, eğitim, barınma, meslek edindirme vb. birçok ihtiyacı Türk hükümeti tarafından yerine getirilmektedir. Mahalle biçiminde tasarlanmış olan geçici barınma merkezlerinde sığınmacıların yönetime katılmaları için gençlik meclisleri, kadın meclisleri de bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığının gözetiminde valilikler tarafından kontrol edilen geçici barınma merkezleri birçok kamu kurumu tarafından ortak çalışmalarla desteklenmektedir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yapmış olduğu kaliteli yaşam alanları BM uzmanları başta olmak üzere uluslararası kesimlerce takdirle karşılanmaktadır.

Türkiye'nin insani yardımlarda önemli bir kurumu olan Türk Kızılay'ı tarafından ülke içerisindeki çeşitli illerde toplum merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler sayesinde başta Suriyeli ocuklar olmak üzere gençler ve kadınlara çeşitli mesleki eğitimler, kurslar ve projeler gerçekleştirilmiştir. Türk Kızılay'ının Suriyeli sığınmacılara yönelik önemli bir diğer projesi ise Kızılay Kart olarak tanımlanan finansal destektir. BM Dünya Sağlık rgt tarafından finanse edilen bu uygulama sayesinde ailedaki her bir bireye nakit ödeme yapılmakta ve taraflar anlaşmalı marketlerde kendi istekleri doğrultusunda alışveriş yapabilme imknına sahip olmaktadır.

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara gerçekleştirmiş olduğu yardımlar ülke içerisindeki yardımlarla sınırlı olmamakla birlikte ülke dışında, sınır ötesinde de çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Kamu kurumları başta olmak üzere Sivil Toplum rgtlerince Suriye içerisine ekmek fırınları, okul, ibadethane, hastane, psiko-sosyal destekler vb. sosyal kurumlar inşa edilmekte ve yardıma muhtaç kesimlerin yanında olunmaktadır.

3.2.8. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının Ortadoğu'ya Yönelik Proje ve Faaliyetleri

3.2.8.1.Suriye'nin Cerablus Kentine Eğitim Tesisi Desteği

Suriye'de meydana gelen olaylardan dolayı birçok kamu kurumu kullanılamaz hale gelmiştir. Çocukların zor koşullar içerisinde olsa da temel eğitimi alabilmeleri için TİKA başkanlığı tarafından yaklaşık üç yüz öğrencinin eğitim görmesi amacıyla "Cerablus Medrese Tehtani Muhdes Okulu" yenilenmiştir. Buna ek olarak; ülke içerisinde yer alan uluslararası yüksek öğrenim veren eğitim tesislerine çeşitli destekler verilmiştir. Türkiye içerisinde yer alan geçici barınma merkezlerinde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin daha iyi şartlarda yapılması için birtakım yardımlar yapılmıştır¹⁴⁸.

3.2.8.2.Sudanlılara Yapılan Mesleki Destekler

Sudan'dan bulunan Türk mesleki eğitim merkezinde mobilyacılıktan, otel idareciliğine, bilgisayar kullanımından tekstil ürünleri imalatına değin birçok alanda oluşturulan sınıflarda Sudanlı halka eğitici mesleki destek verilmiştir.

3.2.8.3.Irak Türkmenlerine Eğitim Tesisi Desteği

Yaşamlarını Irak'ın belirli bölgelerinde sürdüren Türkiye'nin soydaşları olan Iraklı Türkmenlerin küçük çocuklarına eğitimlerini daha iyi şartlarda yapabilmeleri için çeşitli araç gereç desteği TİKA başkanlığı tarafından yerine getirilmiştir.

3.2.8.4.Suriye'nin Cerablus Kentine Türk Hastanesi İnşası

Suriye'nin Cerablus şehrine Türk Sağlık Bakanlığının desteği ile TİKA tarafından yoğun bakım servisine sahip ve içerisinde yaklaşık 100 personelin bulunduğu hastane inşa edilmiştir. Hastane sayesinde yılda yaklaşık 150 bin Suriyeli hasta tedavi germektedir¹⁴⁹.

¹⁴⁸ "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, 2017". <http://www.tika.gov.tr/>, s. 40, [erişim tarihi: 23/05/2019.]

¹⁴⁹ "Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu, 2017". <http://www.tika.gov.tr/>, s.43, [erişim tarihi: 23/05/2019.]

3.2.8.5.Filistin Gazze Toplu Konut İnşası

Türk halkı tarafından gönül coğrafyasının kalbi olarak görülen Gazze’de 2014 yılında yaşanan savaş sonrası kullanılamaz hale gelen bazı ihtiyaç sahibi ailelerin konutları TİKA başkanlığının koordinasyonunda yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca Al Wusta olarak isimlendirilen bölgede yapılan konut inşaatı sonrası yaklaşık 2250 Gazzeli faydalanmıştır. Bunlara ek olarak; gerçekleştirilen insani yardımlara, Gazze Sağlık Bakanlığına yapılan ilaç yardımı da söyleyebiliriz.

3.2.8.6.Filistin’de Tarımla Uğraşan Ailelere Yapılan Destekler

Tarım sektörü ile geçimini sağlayan Filistinli zor durumda bulunan çiftçilere arı kovanı bağışı yapılmıştır. Yapılan bu yardım ile geçim sıkıntısı çeken ailelerin maddi anlamda bir nebze de olsa rahata kavuşacağı amaçlanmıştır¹⁵⁰.

3.3.Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

3.3.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Kısa Tarihçesi

Türkiye sahip olduğu tektonik, sismik, topografik ve iklimsel yapısı gereği tarihte birçok doğal felakete maruz kalmıştır. Dünyanın genç kıvrımlı bölgesinde yer alması nedeniyle Türkiye’de sık sık çeşitli derecelerde depremler görünmektedir. Depremlere ek olarak sel basması, heyelan vb. doğal afetlerin de yoğun olarak görüldüğü kara parçasından meydana gelmektedir. Yakın zamanda birçok Türk insanının yaşamını yitirmesine neden olan depremler Türkiye açısından hafife alınmayacak derecede önem taşımaktadır. İşte doğal felaketler sonrası yaşanan kayıplar insanların afet karşısında en hafif derecede zararla kurtulabilmesi için sistemli ve etkin bir çalışmayı gerekli kılmıştır. Böylesi bir durumda zamanla kısa ismi AFAD olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının oluşmasına neden olmuştur. Bu konuda çeşitli yıllarda Türkiye’de meydana gelen doğal felaketler sonrası meclis tarafından çalışmalar yapılmış ve afetlerle etkin mücadelenin etmenin yolları aranmıştır. Ancak köklü bir değişimin yaşanması Marmara depremi olarak bilinen ve çok fazla Türk vatandaşının yaşamını yitirmesine neden olan deprem sonrası olmuştur. Çeşitli bakanlıklar altında

¹⁵⁰ <http://www.tika.gov.tr/>, “Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017”, s. 49,[erişim tarihi: 20/01/2019.]

müdürlükler olarak faaliyetine devam eden afetle mücadelenin kurumsal aşaması 2009 senesinde yaşanan yeni bir yasal değişiklikle Başbakanlık bünyesinde birleştirilmiştir. Aradan geçen 8 yıl gibi bir zaman aralığından sonra Türkiye’de yaşanan anayasa değişikliğinin gerekli kıldığı mevzuat kapsamında AFAD İçişleri Bakanlığına bağlı bir kurum olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

3.3.2. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Görevleri

AFAD’ın görevlerini kısaca şöyle özetleyebiliriz: Türkiye üzerinde meydana gelebilecek doğal afetlerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak. Olası bir afet durumunda mağdurları korumak acılarının azaltılması için planlı bir çalışma yapmak. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte hareket ederek afet sonrası etkin bir çalışma yürütmek. Bunlara ek olarak Türkiye’de AFAD tarafından afet yönetim modeli olarak yeni bir model ortaya konulmuştur. Bu model kapsamında “Kriz Yönetimi” aşamasından “Risk Yönetimi” aşamasına geçilmiştir. Burada asıl önemli olan olası bir afet olmadan oluşacak potansiyel risklere karşı önlem alınmasıdır.

3.3.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Örgütlenmesi

Türkiye’de meydana gelecek afet veya acil koşullarla mücadelede yetkili kurum AFAD’dır. Gerek 11 Türk ilinde bulunan bölge birlikleri gerekse de 81 ilde valilere bağlı olarak kurulan müdürlüklerle hizmet vermektedir. Bunun yanında gerekli görülen durumlar halinde ülkedeki çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ile hareket edebilir. Yurt içerisinde veya yurt dışında meydana gelecek afetler karşısında acil önlemler alır.¹⁵¹

3.3.4. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Uluslararası İnsani Yardım Çalışmaları

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Türkiye’nin çeşitli kamu kurumları olan TİKA, Türk Kızılay’ı ve Genelkurmay Başkanlığının işbirliğinde Somali’ye insani yardım malzemelerinin ulaştırılması ve yardımların düzenli bir şekilde dağıtılmasını

¹⁵¹ Afet ve Acil Yönetimi Başkanlığı, Kurumsal Tarihçesi, <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda>. [erişim tarihi: 18/01/2019.]

sağlamış. AFAD Somali de farklı projelerde rol almıştır. Örneğin “Somali Temiz İçme Suyuna Ulaşım Projesi” çerçevesinde araç gereçlerin bölgeye ulaştırılmasında lojistik desteği sağlamıştır. Bir başka örnekte ise 2014 yılı mart ayında Orta Afrika’da yaşanan çatışmalar nedeniyle bölge ülkelerine sığınmak zorunda kalan Müslüman kesime çeşitli insani yardım malzemesini ulaştırmıştır¹⁵². AFAD Afrika’nın bir başka bölgesinde mültecilerin ihtiyaçlarına yönelik farklı bir projede rol üstlenmiştir. Bu proje kapsamında, 2016 yılının ramazan ayında Çad’da mültecilere yönelik yardım faaliyetleri çerçevesinde din ve mezhep farklılığı gözetmeksizin on bir bin aileye bir ay yetecek kadar yaşam ve gıda malzemesi ulaştırmıştır. Türkiye’nin insanlara en çok ihtiyaçları olduğu anda ulaşmaya çalışması devletlerarası ilişkileri kuvvetlendirmesinin yanında toplumlar arasında diyalogu ve gönül bağı kurması bakımından da son derece önemlidir. 2017 yılı için küresel veriler içeren Küresel İnsani Yardım Raporu 2018’e göre, Türkiye, 8,07 milyar ABD Doları ile insani yardımda ilk ülke olmuştur. Türkiye, dünyada milli gelir düzeyine göre en fazla insani yardım yaparak % 0.85 oranıyla lider konumunu korumuş ve dünyanın en cömert ülkesi olmuştur.¹⁵³. AFAD’ın diğer uluslararası çalışmalarına bakacak olursak: “dünyanın vicdanı olmaya” devam eden Türkiye, “yardım bekleyen değil”, “yardım beklenen” devlet konumuyla her geçen yıl yardımlarını daha fazla artırarak ihtiyaç sahiplerinin yanında bulunmuştur. Toplamda gerçekleştirilen 6 milyar dolar insani yardım oranıyla ülkemiz 2016 senesinde dünya üzerinde yapılan yardım miktarının yüzde 22’si gibi büyük bir orana sahiptir.

Türkiye’yi diğer bir değerlendirme unsuru olan milli gelire göre değerlendirdiğimizde ise GSMH’nin yüzde 0,75’ini insani amaçlı yardımlara ayırdığı görünmekle birlikte 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Küresel İnsani Yardım Raporuna göre de, 3 yıl art arda, en fazla insani yardım yapan 3. ülke 2016 senesinde ise 2. ülke olmuştur. Son olarak şunu söyleyebiliriz dünya üzerinde çatışma, savaş, doğal afet vb. durumlar karşısında zor duruma düşmüş kim varsa Türkiye onun yanında olmuştur.

¹⁵² AFAD’ın Çeşitli Çalışmaları, <https://www.afad.gov.tr>, [erişim tarihi: 24/09/2018.]

¹⁵³ <https://www.afad.gov.tr/tr/23586/Neler-Yapiyoruz>, [erişim tarihi: 11/01/2019.]

3.3.5. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Uluslararası Alandaki İşbirlikleri

AFAD'ın uluslararası alandaki kurumsal işbirliklerine bakacak olursak: Son zamanlarda artan yardım tutarı ve başarılı insani yardım uygulamaları ile Türkiye 2014 senesinde BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin Donör Destek Grubu'nun üyesi konumuyla, dünya insani yardım stratejisinin şekillenmesinde sözü dinlenen bir ülke olmuştur. 2015 yılında Avrupa Sivil Koruma Mekanizması'nın üyesi haline gelmiştir. Bunlara ek olarak 2017 senesinde Avrupa Afet Risklerinin Azaltılması Forum'unun başkanlığını 2 seneliğine üstlenmiştir. Yine 2017 yılının kasım ayında Bosna Hersek'te yapılan Güneydoğu Avrupa Afetlere Hazırlık ve Önleme Girişimi (DPPI SEE) 35. bölgesel toplantısında 2018 yılı dönem başkanlığını devralmıştır. 2018 için önemli olan diğer bir gelişme ise BM Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı Danışma Kurulu Başkanlığının devralınmasıdır. Bu alanda yapılan en önemli işbirliği olarak gördüğümüz başarı ise 2016 yılında İstanbul'da düzenlenen Birinci Dünya İnsani Zirvesidir.¹⁵⁴ İç karışıklık nedeniyle Türkiye'ye gelen üç milyonun üzerinde bir sığınmacıya açık kapı politikası uygulayan Türkiye, hiçbir ayırım gözetmeden bütün sığınmacılara eşit davranarak birçok insani ihtiyacını karşıladı. 2011 yılından itibaren Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sığınmacılar için AFAD'ın kurduğu 21 barınma merkezinde Suriyelilerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları karşılandı. 2018 yılı mart ayı itibariyle Geçici Barınma Merkezleri Bakanlar Kurulu kararıyla İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredildi.

3.4. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

3.4.1. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Tarihçesi

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı kısa ismi YTB olarak tanınmak ile birlikte 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuştur. YTB Başkanlığı; T.C. Başbakanlığa bağlı bir kurum iken anayasa değişikliği sonrası yaşanan

¹⁵⁴ <https://www.afad.gov.tr/tr/23586/Neler-Yapiyoruz>, [erişim tarihi: 19/05/2019.]

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine uygun yasal değişimlerle birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı bir kuruluş haline gelmiştir¹⁵⁵.

3.4.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Faaliyetleri

YTB'nin faaliyetleri hem yurt dışında bulunan Türk vatandaşları hem de Türkiye'nin kardeş topluluklar olarak tanımladığı Türki devletlerin halkları başta olmak üzere birçok gönül coğrafyasını ve insanını kapsamaktadır. En çok uygulama alanı bulan çalışmalar ise şöyledir: Öğrenci değişim programı olarak bilinen öğrenci bursları, Türkiye'nin gönül elçileri dediği öğrencileri, burslu olarak misafir etmiştir. 2006-2013 yılları arasında Afrika'nın ilk 10 ülkesinden Türkiye'ye gelen burslu öğrencilerin sayısında önemli bir artış olmuştur¹⁵⁶. 2013 yılında sadece 71 öğrenci burslu olarak Türkiye'de eğitim almışken 2016 yılında bu rakam 1091 olarak gerçekleşmiştir¹⁵⁷.

3.4.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Ortadoğu'ya Yönelik Faaliyetleri

YTB'nin Ortadoğu'ya yönelik çalışmalarına bakacak olursak: Müslüman diasporalar çalıştayı düzenlenmiştir. YTB ile İslam İşbirliği Teşkilatına (İİT) bağlı SESRIC ortaklığında, İİT'ye üye 30'a yakın ülkenin diaspora kurumlarının davet edildiği Müslüman Diaspora Çalıştayı 12-13 Mayıs 2018 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir¹⁵⁸. Çalıştay kapsamında İİT üyesi ülkelerin diaspora kurumları arasında gerçekleştirilebilecek işbirliği imkanları ele alınmıştır. YTB'nin bir diğer faaliyeti, eğitim işbirliği ve yetenek geliştirme programı ise başta Türkiye'nin kardeş topluluklar olmak üzere; buldukları ülkelerde azınlık olarak yaşayan kardeş toplumların üniversite çağındaki gençlerine, eğitimde fırsat eşitliğini yakalaması amacıyla üniversite hazırlık kursları ve ders takviye kursları desteği sağlanmasıdır.

¹⁵⁵ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, İkinci Bölüm Madde, 4-12, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/mevzuat>, [erişim tarihi: 27/05/2019.]

¹⁵⁶ Mustafa Samancı, "Türkiye-Afrika İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran, 2017.

¹⁵⁷ Kemal Kaya, "Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Stratejisinde Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Rolü", T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Tez Yöneticisi Dr. Mehmet Özkan, Ankara, 2014.

¹⁵⁸ Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, 2018. s. 25.

Suriyeli mültecilere yönelik faaliyetler ise; YTB ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Konseyi (BMMYK) arasında akdedilen antlaşma ile iç savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan ve Türkiye'de misafir edilen Suriyelilere yönelik 17 konaklama merkezinde ve 8 şehirde 14 üniversitenin dil eğitim merkezlerinde ileri düzey Türkçe eğitimi verilmektedir¹⁵⁹.

Bunun yanında, Türk üniversitelerindeki eğitim süreçleri de desteklenen, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığınca (YTB) Suriyeli öğrencilere yönelik, aynı zamanda pek çok kültürel ve sosyal programlar geliştirilmekte ve yürütülmektedir. 2013 yılında başlatılan proje ile geçici konaklama merkezlerinde 2018 yılına kadar çeşitli oranlarda dil eğitimi verilmiştir. Dil eğitimi verilen yıllar incelendiğinde 2013 yılında 300 kişi, 2014 yılında 402 kişi, 2015 yılında 596 kişi, 2016 yılında 339 kişi, 2017 yılında ise 493, 2018 yılı 935 Suriyeli misafir Türkçe C1 dil sertifikalarını alarak eğitimlerini tamamlamıştır. YTB'nin bir diğer amacı mezun dernekleri ve mezun buluşmaları, başkanlıkça 2018 yılı sonu itibariyle; Ukrayna, Ürdün, Lübnan, Tunus, Cezayir, Nijerya, Gana, Kenya, Pakistan, Afganistan, Kazakistan'da 11 mezun derneğinin kurulması; 30 ülkede ise mezun buluşması gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁹ <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/suriyeli-misafirlere-yonelik-calismalar>, [erişim tarihi: 15/02/2019.]

¹⁶⁰ <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/programlar>, [erişim tarihi: 16/02/2019.]

SONUÇ

Ekonomik küreselleşmenin her geçen gün biraz daha artarak ivme kazanması insanlara dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olayların vakit kaybetmeden diğer bölgeleri de etkilediğini göstermiştir. Günümüz dünyasında herhangi bir ülkenin içerisinde meydana gelen kriz veya çatışma durumu iki veya daha çok devleti ilgilendiren uluslararası bir sorun haline gelebilmektedir. Ortadoğu’da yaşanan iç savaşlar Akdeniz’de yüzen minik çocukların cesetlerine, Balkanlar ve Avrupa’da mülteci krizine, terör ve organize suç örgütlerinin faaliyetlerine dönüşebilmektedir.¹⁶¹ Bu nedenledir ki, gelişmiş Kuzey ülkeleri az gelişmiş Güney ülkelerinin sorunlarını görmezden gelip kulaklarını tıkama rahatlığına sahip değillerdir. Küresel siyasetin olağan gelişimi ile birlikte ortaya çıkan dış yardımlar konusu hem akademik çevreler hem de siyasi aktörlerce tartışılmış ve “Neden dış yardım yapılır?” sorusu için çözümler aranmıştır.

Uluslararası İlişkiler alanında çalışan bir takım akademisyenler dış yardımı bir tür diplomasi aracı olarak görürken, bir takım akademisyenler de tamamen insanın doğasında yer alan iyilik yapma güdüsünden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Başka bir grup akademisyen ise dış yardımları küresel siyasette ortaya çıkan birçok yenilik gibi karmaşık bir olgudan oluştuğunu ortaya koymuşlardır.¹⁶² Uluslararası İlişkilerde liberal tarafta bulunan araştırmacılar dış yardımı, küresel eşitsizliği azaltmaya yönelik bir takım iyileştirmeler olarak görürken, realist tarafta yer alan araştırmacılar ise ülke çıkarı ve müttefik arayışları şeklinde açıklamışlardır. Sosyal inşacı tarafta yer alan araştırmacılar ise bir dış politika olarak dış yardımları milli kimlik ve normlara dayanarak tanımlamayı kullanmışlardır.¹⁶³ Bu yüzden yerleşik donörler ve yükselmekte olan devletler insani yardımlar konusunda hassas davranarak devlet bütçelerinde her geçen yıl artan oranlarda yer ayırmışlardır. Bu durumun temel sebebi olarak başta insancıl, mağdur olan kesimin yanında olunduğunun gösterilmesi olmakla birlikte, asıl istenilen durum ise devletlerin potansiyellerini ortaya koymak amacına yöneliktir. Bu

¹⁶¹ Halil Kürşad Aslan, “Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar”, Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi**, (s. 75), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

¹⁶² Lancaster, Carol; Foreign Aid: **Diplomacy, Development, Domestic Politics**, Chicago, University of Chicago Press, 2017.

¹⁶³ Steven W. Hook and Rumsey, Jessie G; 2015, “The Development Aid Regime at Fifty: Policy Challenges Inside and Out, International Studies Perspectives”, s. 1.

durum da devletlerin, küresel sorumluluğu paylaştıklarını göstermek açısından önemlidir. Dünya üzerinde meydana gelen küresel krizler, yardım yapan devletlerin yapmış olduğu yardımların sınıflanmasına etki etmektedir. Her ne kadar insani yardımların şekillenmesini belirleyen temel ilkeler olsa da donör ülkeler yardımları kendi hedefleri doğrultusunda biçimlendirmişlerdir.

Ortadoğu coğrafyasına yönelik dış yardımların miktarı ve organizasyonel yapısı özellikle son yıllarda artan çatışmalar ve bu coğrafyadaki ülkelerin dış yardıma olan şiddetli gereksinimleri ile paralel olarak artmıştır. Çalışmanın amacı ile bağlantılı olarak sağlanan dış yardımlar ve insani yardımların çatışma bölgelerine ve çatışma bölgelerinden göç edip Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan mültecilere etkisi ise ayrı ayrı şu şekilde değerlendirilebilir: Suriye'ye yapılan dış yardım süreci ülkede meydana gelen iç karışıklıkların başlangıcı olan 2011 yılına kadar geriye götürülebilir. Çünkü bu tarihler itibariyle Türkiye yoğun bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır.

Öncelikle Türkiye'nin sınır noktalarında yürütülen insani yardım çalışmaları sonraları ülke geneline yayılan Suriyeli nüfus nedeniyle kentlerde uygulanan çok uluslu projelere dönüşmüştür. Özellikle toplum merkezlerinde verilen hizmet ve faaliyetler; Psiko-Sosyal Destek Hizmetleri, Koruma, Çocuk ve Genç Programı, Yönlendirme Hizmetleri, Geçim Kaynağı Geliştirme ve Uyum Aktiviteleri, Sağlık Hizmetleri, Gönüllü aktiviteleri gibi çok geniş bir hizmet ağı niteliği kazanmış ve sosyo-ekonomik etki düzeyi derinleşmiştir. Bu faaliyetler Kızılhaç-Kızılay Hareketi İşbirlikleri Programı şeklinde tüm dünyaya yayılan çok ortaklı bir nitelik taşımaktadır.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) gibi kurumların proje tabanlı mali destekleri de önemlidir. Bu işbirlikleri Türkiye'ye göç eden nüfusun ülke genelinde sosyo-ekonomik kalkınma dinamiklerine yük oluşturmasının önüne geçebilecek niteliktedir.

Tüm bunlara ek olarak Kızılay kart gibi önemli projeler, yurtiçi teşkilat yapımızın organizasyonel anlamda yetkinleşmesini, dış yardım faaliyetlerinin mali açıdan izlenebilir ve kontrol altında yürütülmesini, yardımların sosyo-ekonomik etkisinin yüksek gerçekleşmesini sağlayan önemli organizasyonel yenilikçi uygulamalar

olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye Devleti devamlı artan yardım yapan devletlerin bulunduğu ülkeler arasındaki sıralamasında her yıl artan yardım tutarı ile son 3 yılın en cömert devleti olarak küresel dünyada kendini göstermiştir.

Türkiye 2017 yılında kamu kurumları ile yapmış olduğu resmi yardımlar ve STK'lar ile yapmış olduğu özel yardımlar ile dünyanın sayılı yardım yapan devletleri arasında yer almıştır. Türkiye'yi temsilen önemli kamu kurumları olan Türk Kızılay'ı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), başta Ortadoğu ve Suriye olmak üzere küresel dünyanın hemen hemen her yerinde beklenmeyen doğal afetlerde, insan kökenli siyasi kargaşa, savaş, çatışma ve kriz ortamında, yardıma muhtaç kim varsa onların yanında olmuş ve gerek kriz sırasında gerekse de kriz sonrasında sahada etkin bir şekilde bulunmuştur.¹⁶⁴

Aynı zamanda Birleşmiş Milletlere üye devletlerin yardım için temel kıstas olan ve 2015-2030 yılları arasında ulaşılmak istenen kalkınma yardımlarında küresel dünya üzerindeki yardıma muhtaç “Hiç Kimseyi Geride Bırakmamak” önemli bir aşama olarak değerlendirilir.

2016 sensinde Türkiye'nin organizasyonunda İstanbul da ilk defa gerçekleştirilen Dünya İnsani Zirvesinde de “Hiç Kimseyi Geride Bırakmamak” ilkesi çerçevesinde kalkınma ve insani yardımlara verilen önemin daha da farkına varılması istenmiştir. Ayrıca bu zirvede Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yapmış olduğu toplam kalkınma yardımları örnek gösterilmiş ve dünya devletleri arasında Suriyeli sığınmacılara yapılan yardımların en fazlasını Türkiye gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Development Initiatives isimli kurumun 2018 senesinde yayınlamış olduğu küresel insani yardım raporunda bir önceki yıl tutar bakımından en fazla insani yardım yapan ülke Türkiye olmuştur.

Türkiye, dünya üzerinde meydana gelen büyük savaşlardan sonra en acımasız kriz olarak Suriye krizi ile birlikte mülteci akımına maruz kalmış ve kamu kurumları başta olmak üzere STK'lar ile insani yardımlarını artırarak kriz karşısında operasyonlar düzenlemiştir.

¹⁶⁴ <http://www.tika.gov.tr/> Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017, [erişim tarihi: 07/01/2019.]

Türkiye de mevcut dönem koşullarında üç milyondan fazla Suriyeli şartlı koruma altında bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı bulunmaktadır. Ülke içerisinde barınma merkezlerinde bir kısmı kalmakla birlikte daha fazlası ülke içerisinde dağılmış bir durumda yaşamaktadır.

Türkiye Cumhuriyet vatandaşlarının sahip olduğu birçok sosyal ve ekonomik haktan faydalanan bu şartlı koruma altındaki halkların bir kısmı da çeşitli şartlar altında Türkiye vatandaşlığı elde etmiştir. Türkiye, yaşanmış olan kriz dolayısı ile uygulamış olduğu açık kapı politikası ile Suriyeli şartlı mültecileri hiçbir ayırım gözetmeden kabul etmiştir.

Ülke içerisinde çeşitli eğitimler verilerek gerek Suriyelilerin entegrasyonu sağlanmak amaç edinilirken gerekse de bu şartlı mültecilerin ülkelerine döndükleri zaman kendilerini idare eden bireyler olarak yaşamlarını devam ettirmeleri amaç edinilmiştir. Ülke içindeki Suriyelilere yapılan yardımlara ek olarak ülke dışında bulunan yardıma muhtaç, çocuklara yaşlı ve hastalara da Türkiye tarafından çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Türkiye'nin önemli kamu kurumu alan TİKA tarafından söz konusu coğrafyada eğitim ve öğretim hizmetlerinin yerine getirilmesi için çeşitli meslek edindirme seminerleri düzenlenmiştir. Çeşitli meslek eğitimi için atölyeler yapılmış, kütüphane, uygulama otelleri inşa edilmiştir. Türkmen çocuklarına yönelik olarak Irak'ta kreş ve anaokulları oluşturulmuştur. Okulların derslikleri yenilenmiştir. Suriye de acil yardım ünitesi içeren hastane inşa edilmiştir.¹⁶⁵

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının diğer uluslararası çalışmalarına bakacak olursak; insanlığın vicdanı sesi olmayı devam eden Türkiye, “yardım isteyen” olmayan, “yardım beklenen” ülke konumuyla her geçen yıl yardımlarını daha fazla artırarak ihtiyaç sahiplerinin yanında olmuştur.

Yakın zamanda iç karışıklık, sel, kıtlık, kuraklık yangın gibi durumlar nedeniyle Türk devleti muhtaç durumda olan dünyanın dört bir yanına 50'nin üzerinde ülkede etkisini göstererek insani yardım gerçekleştirmiştir. Afet sonrası kayıp ve yaralıları arama kurtarma faaliyetine gerçekleştirmiştir. Yine Türkiye dünyada arama kurtarma

¹⁶⁵ www.afad.gov.tr, Erişim Tarihi, [erişim tarihi: 01/12/2018.]

çalışmalarında en başarılı ülkeler arasında yer alarak takdir toplamıştır. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının (YTB) Ortadoğu'ya yönelik çalışmalarına bakıldığında ise, eğitim işbirliği ve kapasite geliştirme programları dikkat çekmektedir. Suriyelilere yönelik 17 konaklama merkezinde ve 8 şehirde 14 üniversitenin dil eğitim merkezlerinde (TÖMER) ileri düzey Türkçe eğitimi verilmektedir.

Türkiye seçili kamu kurumları başta olmak üzere, sivil toplum kuruluşları ve hayırsever insanı ile birlikte Türk tipi yardım modeli olarak tanımladığı ve yardımlarında hiçbir ayırım gözetmeden, samimi, koşulsuz, mazlum ve mağdur duruma düşmüş dünyanın neresinde olursa, ihtiyaç sahiplerinin yardımına koşmuştur. Her geçen yıl artan kalkınma yardımı miktarı ile Türkiye az gelişmiş ülkelere yapılacak olan 200 milyon dolarlık yardım sözünü yerine getirdiğini bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanmıştır.¹⁶⁶

Ülke içerisinde yer alan Suriyeli, geçici koruma statüsüne sahip sığınmacılara yönelik sorunlar, var olan mevcut durumlar ve bizim tavsiyelerimiz şu şekilde sıralanabilir:

Sorun 1: Kayıt dışı istihdam.

Var Olan Uygulama: Kısa aralıklarla yapılan denetimler.

Görüş: Çalışma izni vb. yasal engeller düzeltilmeli, çalışma izni olanların sıkı denetime alınarak kayıt dışı engellenmelidir.

Sorun 2: Ülke içerisinde çalışma ruhsatı, faaliyet ruhsatı ve vergi kaydı olmadan açılan işyerleri, dükkânlar vb.

Var Olan Uygulama: Yaygın yoğun vergi denetimi sonrasında açık olarak tespit edilenlerin kayıt altına alınması.

Görüş: Her ne kadar bazı iş yerlerinin belli aralıklarla yapılan denetimler sonucunda kayıt altına alınması mümkün olsa da sığınmacıların beyanname verme vb. vergisel yükümlülükleri yerine getirmemesi sonucunda idare tarafından faaliyetlerinin resen terk

¹⁶⁶ <http://www.tika.gov.tr/> Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017, [erişim tarihi: 13/01/2019.]

edilmesi gibi durumlar görülmektedir. Bu durum sonuçta kamu kaynaklarının israfına yol açmaktadır. İş yeri açacak kapasiteye sahip olan girişimcilerden belirli oranlarda teminat alınması yoluna gidilebilir. Veyahut belli başlı sektörlerle veya kişilere bu izinin verilmesi mümkün hale getirilebilir.

Sorun 3: Sığınmacıların ülke içerisinde rahat bir şekilde geçiş yapabilmesi.

Var Olan Uygulama: Göç idaresi vermiş olduğu geçici izne tabi olarak sığınmacılar izin aldıkları illerde yaşamak zorundadırlar.

Görüş: İdare belirli illeri öngörmüş ise de denetimlerin sıkı olmaması nedeniyle sığınmacılar rahat bir şekilde sınır illerinden iç kesime geçebilmektedir.

Sorun 4: Güvenlik sorunu.

Var Olan Uygulama: Ülke içerisinde işlenen suç oranındaki artış.

Görüş: Sığınmacılar bilgilendirilmeli, gerekli eğitimler verilmelidir.

Sorun 5: Ülke ekonomisinin zarar görmesi.

Var Olan Uygulama: Ulusal ve uluslararası harcamalar.

Görüş: Gerek ulusal gerekse uluslararası yapılan yardımlar şeffaf bir şekilde yapılmalı kamuoyu, bilgilendirmeli. İdarenin yapmış olduğu tüm harcamalar halkla paylaşılmalıdır.

Sorun 6: Ülke içerisinde yaşanan huzursuzluk.

Var Olan Uygulama: Herhangi bir önlem mevcut değil.

Görüş: Mağdur bir durumda olan sığınmacıların ülkelerinde yaşadıkları savaş, şiddet ve çatışmanın sona erdiğinde ülkelerine döneneceğinin duyurulması gerekmektedir. Gerekli açıklamaların idare tarafından düzenli bir şekilde aralıklarla yapılması farklı kesimler için rahatlatıcı bir süreci besleyecektir.

Sorun 7: Geçici koruma statüsündeki sığınmacıların ülkemizde yaşama sorunları.

Var Olan Uygulama: Barınma merkezleri.

Görüş: Son zamanlarda barınma merkezleri ve çadır kentlerin sayısında azalma olsa da sığınmacılar sınır bölgesinde güvenli alanlarda bulundurulmalıdır. Ülke içerisindeki başıboşluğa son verilmelidir.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz; yerleşik donörler ve yükselmekte olan devletler insani yardımlar konusunda hassas davranarak devlet bütçelerinde her geçen yıl artan oranlarda yer ayırmışlardır. Bu durumun temel sebebi olarak başta insancıl, mağdur olan kesimin yanında olduğunun gösterilmesi olmakla birlikte, asıl istenilen durum ise devletlerin potansiyellerini ortaya koymak amacına yöneliktir. Bu durum da devletlerin, küresel sorumluluğu paylaştıklarını göstermek açısından önemlidir.

Dünya küresel siyasi hayatının her geçen gün daha da hızlanarak değişim göstermesi, ülkelerin askeri güçlerindeki değişimlere ek olarak ülke imajı, kamu diplomasisi, öğrenci değişim programları ve dış yardımlardan oluşan yumuşak güçlerine katkı sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler dünya siyasetinde olumlu bir imaj oluşturmak amacıyla dış yardımlara sıklıkla başvurumaktadırlar. Başka bir anlatımla ifade etmek gerekirse dış yardım politikalarının ana felsefesi, yardımları yapan donör ülkelerin düzenlenmiş bir bürokratik ve kurumsal yapıya sahip olması ve bu yardımların küresel güç sisteminde dünya kamuoyuna duyurulması gerekmektedir. Yeniden düzenlenen küresel güç sisteminde yalnız fiziksel materyal ve maddi yardımlar değil bunların yanında imaj, duruş ve söylemlerde önemli bir konumdadır¹⁶⁷.

Türkiye'nin konumuna baktığımızda ise; Türkiye Cumhuriyeti devleti uygulamış olduğu açık kapı politikası ile hiç kimseyi ayırmadan, zor durumda kalmış insanlara dost elini uzatmıştır. Burada yapılan yardımların birçoğunda karşı taraftan bir beklenti içinden olmadan sadece insani amaçlar doğrultusunda yapılmıştır. Ancak şunu burada söylemekte fayda vardır; her ne kadar karşı taraftan bir beklenti içinden olmadan yapılan bu yardımların uluslararası arenada ve yardım yapılan halkların gözünde yeri ve önemi ayrıdır. Biz Türkiye'nin insani yardım alanında etkili olduğu son yıllarda kazanmış olduğu uluslararası başarıları sıralayarak çalışmamıza son veriyoruz.

¹⁶⁷ Halil Kürşad Aslan, "Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar", Erman Akıllı (Ed.), **Dış Yardımların Türkiye'nin Yumuşak Gücüne Etkisi**, (s. 98), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

Türkiye 2014 senesinde “BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi’nin Donör Destek Grubu’nun” üyesi konumuyla, dünya “insani yardım stratejisinin” şekillenmesinde sözü dinlenen bir ülke olmuştur. 2015 yılında Avrupa Sivil Koruma Mekanizması’nın üyesi haline gelmiştir. Bunlara ek olarak 2017 senesinde Avrupa Afet Risklerinin Azaltılması Forum’unun başkanlığını 2 seneliğine üstlenmiştir. Yine 2017 yılının kasım ayında Bosna Hersek’te yapılan Güneydoğu Avrupa Afetlere Hazırlık ve Önleme Girişimi (DPPI SEE) 35. bölgesel toplantısında 2018 yılı dönem başkanlığını devralmıştır. 2018 için önemli olan diğer bir gelişme ise BM Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı Danışma Kurulu Başkanlığının devralınmasıdır. Bu alanda yapılan en önemli işbirliği olarak gördüğümüz başarı ise 2016 yılında İstanbul da düzenlenen Birinci Dünya İnsani Zirvesidir.¹⁶⁸

¹⁶⁸ <https://www.afad.gov.tr/tr/23586/Neler-Yapiyoruz>, [erişim tarihi: 12/01/2019.]

KAYNAKÇA

- Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, 19. Baskı, İstanbul, 2004.
- Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul, Küre Yayınları, 2001.
- Ahmet Emin Dağ, **Ortadoğu Çatışmaları**, Ahmet Emin Dağ (Ed), Bilad-i Şam'ın Hazin Öyküsü, s. 97. İstanbul, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2016.
- AKD, 8. Mayıs Uluslararası Kızılhaç-Kızılzay Hareketi Günü için Özel Mektup. Kabil: **Afgan Kızılzay Derneği**, 2013.
- AKD, Uluslararası Kızılhaç-Kızılzay Hareketin Yönelik Milletvekilleri için Kılavuz. Kabil: **Uluslararası İlişkiler Bölümü Yayınları**, 2014.
- Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, Çeviren: Yavuz Alagon, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- Albert Hourani, **Arap Halkları Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Anthony H.CORDESMAN, Arleigh A.BURKE: "Strategic Realism in the Middle East and US and Arab Relations", Center For Strategic and International Studies, Washington D.C., Sep 16, 2005.
- Aslan, H. Kürşat & Aslan, Murat; **Politik Ekonomi Perspektifinden Yakın Dönem Türk Dış Politikası, 2014** Türk Dış Politikası Yıllığı, SETA, Nisan 2015.
- Atilla Akar, **Büyük Ortadoğu Kuşatması Yeni Dünya Düzeni'nin Ortadoğu Ayağı**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.
- Atilla Eralp, **Devlet Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İstanbul, İletişim, 2004.
- Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı" **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 12 No 21, Haziran 2009.

Baskın Oran, (Ed.), **Türk dış politikası: 1919-1980**, (19.Basım), İstanbul, İletişim, 2014.

Beril Dedeoğlu, **Ortadoğu Üzerine Notlar**, Derin Yayınları, İstanbul, 2002.

Bige Sükan Yavuz, “1922 Yılında Ortadoğu’da Uluslararası Petrol Rekabeti”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi** Sayı: 2, Yıl: 1, EYLÜL 2003.

Bülent Özdemir- Eftal İrkıçatal, **İngiliz Arap Büro Raporlarında Arap Ayaklanması Bir İsyanın Kodları**, Yitik Hazine Yayınları, İzmir, 2011.

Cemil Meriç, **Kırk Ambar**, Ötüken Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1980.

Çağrı Erhan, “Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 51, No 1, 1996.

Davit Sogge, Give and Take: What’s the Matter with Foreign Aid, Canada: Fernwood Publishing, 2012.

Davut Dursun, “Ortadoğu Neresi Subjektif bir Kavramın Anlam Çerçevesi ve Tarihi”, www.stradgma.com, Kasım, 2003.

Ekrem Memiş, **Kaynayan Kazan Ortadoğu**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2002.

Ekrem Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Fakülte Kitapevi, Isparta 2008.

Elie Kedourie,” England And The Middle East The Destruction Of The Ottoman Empire 1914-1921”, Mansel Publishing Limited, London, 1987.

Emin Demirel, **2002 Stratejik Dosyalar**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2003.

Ertuğrul Kızılkaya, Cem Engin, “Enerjinin Jeopolitiği: Dünya Üzerindeki Jeo-Ekonomik Mücadele”, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd9/sbd-9-11.pdf>

F. J. Moberly, Irak Seferi 1914-1918, C. 1, Osmanlıcaya Çeviren: Binbaşı Mehmed Cemal, Matbaa-i Askeriye, İstanbul, 1928.

Faruk Sönmezoğlu, **II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası**, Der Yayınevi, İstanbul, 2006.

Gamze G. Kona, (Der), **Ortadoğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 2004.

Gamze Güngörmüş Kona, “Ortadoğu’da Güvenlik Algılaması ve Dahili Risk Faktörlerinin Etkisi”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (8), 2004.

Hakkı Barutçu, “Uluslararası Çatışmaların Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Rolü Ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Olarak Kofi Annan’ın Uluslararası Çatışmalara Yaklaşımı”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2007.

Halil Kürşad Aslan, “**Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar**”, Erman Akıllı (Ed.), Dış Yardımların Türkiye’nin Yumuşak Gücüne Etkisi, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

Haluk Ülman, **Türk-Amerikan Münasebetleri**, Ankara: Sevinç Matbaası, 1991.

Hans Morgenthau, A Political Theory of Foreign Aid, The American Political Science Review, Cilt 56, No 2, Haziran 1962.

Hasan Öztürk ve Öztürk, Sevinç, “Türkiye’nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler”, **İstanbul: BİLGESAM Rapor** No: 54, 2012.

Hasan Öztürk ve Sevinç Öztürk, **Türkiye’nin Dış Yardım Stratejisi Sorunlar ve Öneriler**, İstanbul, Yenidoğan Cilt ve Kırtasiye, 2012.

Müntekim Ökmen, **Herodotos Tarih**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2010.

İbnü’l-Adim, Zübdetü’l-Haleb min Tarihi Haleb, Cilt 2, 308-310; Hakkı Dursun Yıldız, **Büyük İslam Tarihi**, cilt 14, İstanbul: Çağ Yayınları, 1986.

İbnü’l-Esir, El Kâmil Fi’t-Tarih, Çeviren, Abdullah Köse, **Bahar Yayınları**, C. 1, İstanbul, 1986.

İnat, Kemal, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (ed.), **Dünya Çatışmaları-Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Ekim 2010.

İslam Ansiklopedisi, **Türkler Maddesi**, C. 12/2, MEB Yayınları, Eskişehir, 1997.

Jean Richard, The Crusades, C. 1071-C.1291, Cambridge University, Philip Khuri Hitti, İslam Tarihi, Cilt 4, İstanbul: Boğaziçi Yayınevi, 1981.

Kaiwana Amini, “İnsani Yardımların Etkililiği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Politikası ve İşletmeciliği Anabilim dalı, Temmuz, 2017.

Kemal H. Karpat, **Ortadoğu’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, İmge Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Kemal Kaya, “Türkiye’nin Afrika’ya Açılım Stratejisinde Uluslararası Öğrenci Hareketliliğinin Rolü”, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Tez Yöneticisi Dr. Mehmet Özkan, Ankara, 2014.

Koçal, Vedat (2012), “Güncel Kimlik ve Yurttaşlık Tartışmaları Bağlamında Kürt Sorunu: Bir Çözümleme Modeli Önerisi Olarak Politik Ekonomi Yöntemi”, **IX. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ulusal Öğrenci Kongresi**, (Afyonkarahisar Üniversitesi:18-20 Nisan 2012), Afyonkarahisar.

Koçal, Vedat (2012), “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Siyasal Değişimin Sosyo-Ekonomik Temelleri: Bir Analiz Modeli Önerisi Olarak Ekonomik Merkezin Yer Değiştirilmesi”, **I. Ulusal Genç Sosyal Bilimciler Kongresi**, (Bülent Ecevit Üniversitesi:6-8 Eylül 2012), Zonguldak, Bildiri Özet Kitabı.

Koçal, Vedat (2012), “Kuzey Irak’la Sınır Ticaretinin Güneydoğu Anadolu Bölgesine Etkileri Bağlamında Kentleşmenin Ekonomi Politikası”, **Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi**, (Selçuk Üniversitesi:29 Haziran-1 Temmuz 2012), Konya. Bildiri Özet Kitabı, s.35, www.tlck.org.tr.

Koçal, Vedat (2012). “Çevreden Merkeze Yönelim Bağlamında Türkiye’de Muhafazakârlığın Dönüşümü, Siyasal İslâmcılıktan Muhafazakâr Demokratiğe AK Parti Örneği”, **Bilgi Dergi**, ‘İslâmcılığın Dönüşümü’ Özel Sayısı, Cilt 13, Sayı:1 (Yayın aşamasında).

Kona, Gamze Güngörmüş, “Ortadoğu’da Güvenlik Algılaması ve Dahili Risk Faktörlerinin Etkisi”, **Akdeniz Üniversitesi İİBF Hakemli Dergisi**, 2005.

Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, 2018.

Lancaster, Carol; Foreign Aid: Diplomacy, Devolepment, Domestic Politic, Chicago, Universty of Chicago Press, 2017.

M. Emin Değer, **Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke ya da Oltadaki Balık Türkiye**, Çınar Araştırma Yayınları, İstanbul, 1994.

M. Hogan, The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstructlon of Western Europe 1947-1952, New York: Cambridge University Press, 1983.

Mahir Kaynak, Emin Gürses: “**Yeni Ortadoğu Haritası**”, Profil Yayınları, İstanbul, 2007.

Mahmut Boğuğlu, **Türk Tarihi ve Coğrafiyası Üzerine**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2002

Mehmet Özdemir, “**Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar**”, Erman Akıllı (Ed.), Dış Yardımların Türkiye’nin Tanıtımına Katkısı ve Kitle İletişim Araçlarının Rolü, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

Mehmet Özmenli. “VIII. Ve IX. Yüzyılda İslam Dünyasında Hulûl Hareketi”, **History Studies**, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı.

Merve Doğru, “Ortadoğu’da Türk İmajı: Arap Basınında Türkiye’nin Ortadoğu’daki Yeni Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kütahya, 2010.

Mesut Özcan, **Sorunlu Miras Irak**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

Metin Aydoğan, **Bitmeyen Oyun Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler**, Umay Yayınları, İzmir, 2005.

Mevdudi, Tefhimu'l Kur'an, Çev. M. H. Kayani, Y. Karaca, N. Şişman, İ. Bosnalı, A. Ünal, H. Aktaş, C. 1, **İnsan Yayınları**, İstanbul, 1986.

Mitran Yusuf ed-Debs, Tarih-i Suriye, **Dini ve Dünyevi**, Cilt 1/241, 2/496, 3/205, Beyrut: Dar-ü Nezir Abud Yayınevi, 1994.

Mujeeb R. Khan, The Tragedy of the Modern Middle East: The Systemic Basis of War and Authoritarianism in The Regime, Milletlerarası Alanda Ortadoğu: Kaos mu Düzen mi? Hazırlayan: Ali Ahmetbeyoğlu, **TADAV Yayınları**. İstanbul, 2004.

Mustafa Bıyıklı, "Bir Merkez Dünya Olarak Afriavrasya Stratejiler Çemberinde Türkiye Ve Ortadoğu", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 10, 2007.

Mustafa Bıyıklı, **Batı İşgalleri Karşısında Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları- Atatürk Dönemi**, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2006.

Mustafa Keskin, **Emperyalizm ve Ön Asya**, Beşinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II, **Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları**, Ankara, 1997.

Mustafa Samancı, "Türkiye-Afrika İlişkilerinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran, 2017.

Nafiz Tok, **Kültür, Kimlik ve Siyaset**, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2003.

Necdet Tunçdilek, **Güneybatı Asya**, Güven Basımevi, İstanbul, 1968.

Nezir Akyeşilmen, "**Çatışma Yönetimi: Kavramsal Bir Analizi**", (Ed. Nezir Akyeşilmen), Barış Korumak (Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi), ODTÜ Yay., Ankara, 2013.

Nye Joseph S Jr., Soft Power – The Means to Success in World Politics, Public Affairs, New York, 2004.

Nye Joseph S Jr., **The Powers to Lead**, Oxford University Press, 2008.

Oral Sander, **Siyasi Tarih: 1918–1994**, İmge Kitapevi, 10.baskı, 2002.

Ömer Kürkçüoğlu, **Türkiye'nin Arap Ortadoğusu'na Karşı Politikası**, (1945-1970), Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

Ömer Turan, **Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu**, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003.

Ömer Turan, **Tarihin Başladığı Nokta Ortadoğu**, Step Ajans Yayınları, İstanbul, 2002.

Özgür Tüfekçi, “**Yükselen Güçler ve Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımlar**”, Erman Akıllı (Ed.), Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2016.

Özgür Üçkuş ve Bilal Kendirici, “Teoriden Uygulamaya Dış Yardım”, **Sayıştay Dergisi**, Vol. 86, Temmuz-Eylül 2012.

Raif Karadağ, **İsrail Ortadoğu ve Amerika**, Emre Yayınları, İstanbul, 2004.

Ramazan Özey, **Dünya ve Türkiye Ölçeğinde Siyasi Coğrafya**, Aktif Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 2002.

Richard L. Armitage ve Joseph S. Nye, 2008. “Implementing Smart Power: Setting an Agende for Nationnal Security Reform”, Center for Strategic & International Studies (CSIS), 24.04.2008

Roderic H. Davison, “Where Is The Middle East”?, Foreign Affairs, vol:38, New York, 1959-1960.

Roger Adelson, London and The İnvention Of The Middle East Money, **Power and War 1902-1922**, Yale University Press, London 1995.

Roland de Vaux, **The Early History of Israel**, London, 1978.

Sadık Acar, “Ortadoğu’nun Dünya Ticareti Bakımından Önemi ve Körfez Bunalımı Sonrası Beklentiler”, **DEÜ İİBF Dergisi**, Cilt 7 Sayı 1, 1992.

Sedat Laçiner, **Ortadoğu Diye Bir Yer Var Mı, Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 3, Sayı:10, Ankara, 2007.

Serdar Sakin, Can Deveci, “ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı”, **History Studies**.

Soner Karagül, “Ortadoğu’da İttifak İlişkilerindeki Dönüşüm: Arap Baharı Sonrası Kırılgan İttifaklar”, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 5, 2017.

Steven W. Hook and Rumsey, Jessie G., **The Development Aid Regime at Fifty: Policy Challenges Inside and Out**, International Studies Perspectives, 2015.

Süha Kocakuşak, **Ortadoğu Ülkeleri I**, Ocak Yayınları, Ankara, 1999.

Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa yayınları, İstanbul, 2007

Tayyar Arı, Irak, **İran ve ABD, Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004

The Economist, “Brazil’s foreign aid programme: speaksofty and carry a blank cheque”, July 15, 2010

Thomas Collelo, Syria a Country Study, Washington D.C.: “United States Government Secretary of the Army”, 1988

TKAB, Kızılaycılık Uyum Eğitimi. Ankara: **Türk Kızılay’ı Arşiv Bölümü**, 2012.

TKDGM, “Aklımızda Hep İyilik Var! En Çok İhtiyaç Duyduğunuz Zamanlarda en Yakın Dostunuzdur, 1868’den Beri Yanınızda”, 2014.

Ufuk Tepebaş, “**Dönüşüm sürecindeki Sahra Altı Afrika Kalkınma, Güvenlik&Ortaklık**”, Tasam Yayınları, Ekim-2013 İstanbul

Valentina Chirol, “The Middle East Question or Some Problems of Indian Defence, London, John Murray”, Albemarle Street, 1903.

Vedat Koçal, “Siyasal İktidarın Weberyan Otorite ve Meşruiyet Kaynakları Açısından Adalet ve Kalkınma Partisi Analizi”, **III. Siyasal ve Sosyal Bilimler Ulusal Öğrenci Kongresi**, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi:26-28 Nisan 2012), Ankara.

Yaşar Hacısalihoğlu, **Avrasya Jeopolitiği, Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**, Tarihte Doğu Batı Çatışması, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Yavuz Gökalp Yıldız, **Global Stratejide Ortadoğu**, İstanbul, Der Yayınları, 2000.

Yusuf el-Halim, **Suriye ve Ahdi Osmani**, Daru'n-Nebar Li-Neşr, Beyrut1991.

Zekai M. Doğan, Fikret A. Atun, **Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi**, Körfez Harbi ve Alınan Dersler, Ankara, Nurol Matbaası, 1994.

Zekeriya Kitapçı, Körfez Krizinin Tarihi Kökleri ve Ortadoğu'nun Önemi, **Türk Yurdu**, C. 11, S. 389, Ankara, Mart 1991.

İnternet Kaynakları

Arif Keskin, “İran'daki Etnik Milliyetçilik”,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=191284>

Harun Öztürkler, “Ortadoğu Ülkelerinin Enerji Kaynaklarının Öneminin Ekonomi-Politik Bir Değerlendirmesi”,
http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2009730_harun09807.pdf

Mahmut Rasim Mutuk, “Ortadoğu Petrolleri ”,
http://www.mta.gov.tr/v1.0/english/dergi_pdf/40/13.pdf

TİKA Afrika Raporu ,s.2, www.TİKA.gov.tr Erişim Tarihi. 11.01.2019

TİKA. Afrika Raporu, www.TİKA.gov.tr Erişim Tarihi. 02.02.2019

www.afad.gov.tr, Erişim Tarihi. 01.12.2018

www.kizilay.org.tr, 05.Ocak 2019

http://dergipark.gov.tr/download/article-file/195316 Erişim Tarihi:14.10.2018

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/138022>, Erişim Tarihi. 18.05.2019.

http://www.politikakademi.org/2013/04/ortadogunun-temelini-olusturan-arguman

http://www.tasam.org/index.php?altid=486

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca885a1de6241.95862407. Erişim Tarihi. 06.04.2019

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c8e1465d714c1.51. Erişim Tarihi: 17.03.2019

http://www.tika.gov.tr/ TİKA Performans Programı 2018.pdf. Erişim Tarihi. 15.01.2019

http://www.tika.gov.tr/ TİKA Performans Programı 2018.pdf. Erişim Tarihi. 19.01.2019

http://www.tika.gov.tr/ Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017. Erişim Tarihi. 07.01.2019

http://www.tika.gov.tr/ Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017. Erişim Tarihi. 08.01.2019

http://www.tika.gov.tr/ Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017. Erişim Tarihi. 20.01.2019

http://www.tika.gov.tr/ Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2017. Erişim Tarihi. 07.01.2019

http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihce-222, Erişim Tarihi, 01.02.2019

http://www.un.org.tr/includes/files/Binyil02.pdf. Erişim Tarihi, 17.Mart.2019

<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Erişim Tarihi. 06.Ocak 2019

<https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda>. Erişim Tarihi. 18.01. 2019

<https://www.afad.gov.tr/tr/23586/Neler-Yapiyoruz>. Erişim Tarihi. 11.01.2019

<https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>, Erişim Tarihi. 01.02.2019

<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz>. Erişim Tarihi. Ocak 2019

<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/turk-kizilay-stratejik-plani-2016-2020>. Erişim Tarihi. 06.04.2019

<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/neler-yapiyoruz>. Erişim Tarihi, Ocak 2019

<https://www.kizilay.org.tr/SSS/>. Erişim Tarihi. 05.Ocak 2019

<https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/programlar>, Erişim Tarihi, 18.01. 2019

<https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/suriyeli-misafirlere-yonelik-calismalar>, Erişim Tarihi. 15.01 2019.

<https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>, Erişim Tarihi. Ocak 2019

<https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/mevzuat>, Erişim Tarihi. Ocak 2019